

INTERNATIONAL MAGAZINE
RNI No. 61816/95

Postal Regd. No. CHD/0081/2009
WPP/PP/PB-0002/2009

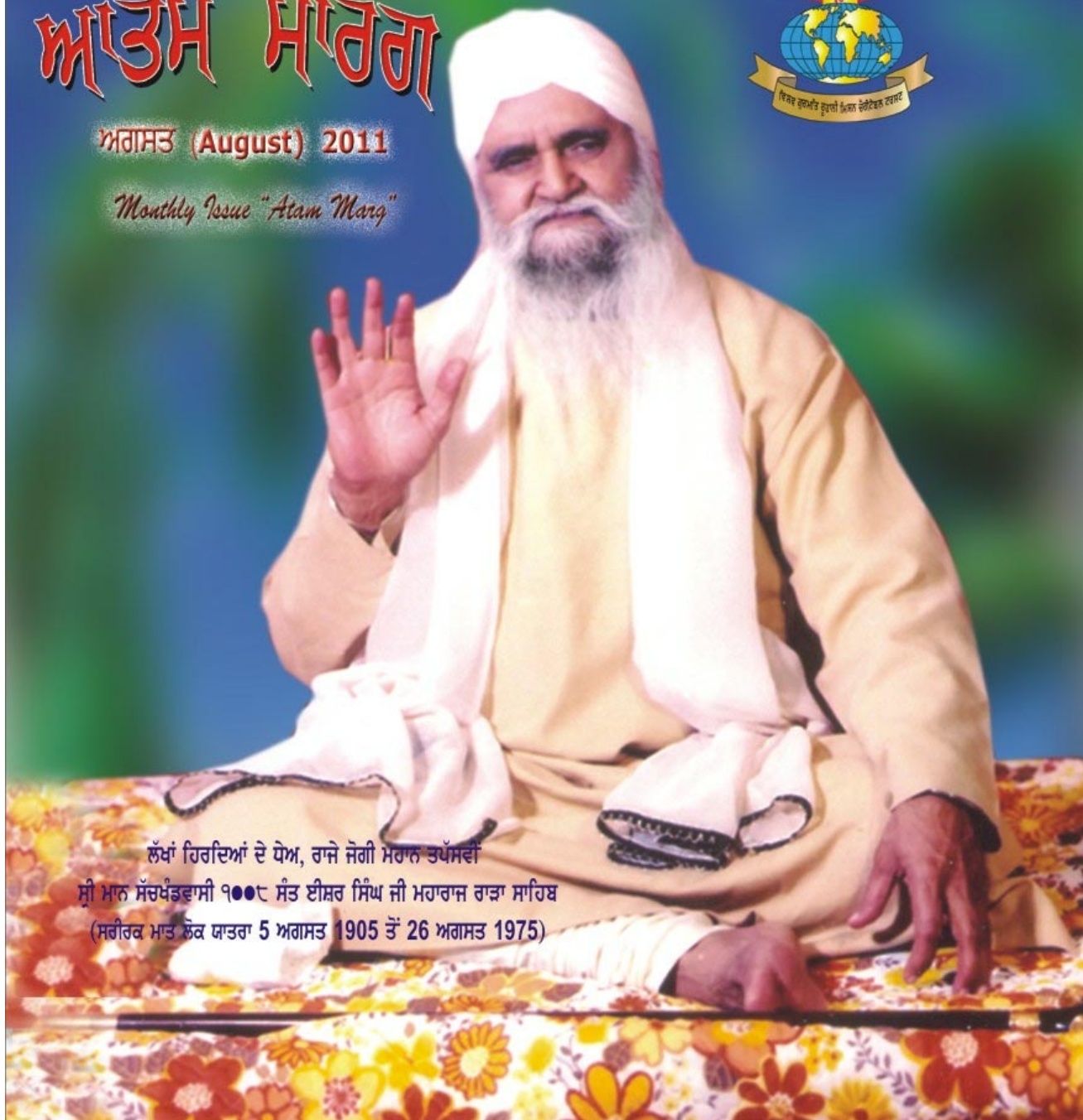
20/-

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਅਗਸਤ (August) 2011

Monthly Issue "Atam Marg"

ਲੱਖਾਂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੇ ਧੋਅ, ਰਾਜੇ ਜੋਗੀ ਮਹਾਨ ਤਪੱਸਵੀ
ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ੧੯੯੮ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਤਾ ਸਾਹਿਬ
(ਸਰੀਰਕ ਮਾਤ ਲੋਕ ਯਾਤਰਾ 5 ਅਗਸਤ 1905 ਤੋਂ 26 ਅਗਸਤ 1975)

ਸਾਲ ਸਤਾਰਵਾਂ, ਮਹੀਨਾ ਅਗਸਤ 2011
ਫਾਉਂਡਰ ਚੇਅਰਮੈਨ
ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਚੇਅਰਪਰਸਨ
(ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਬੀਜੀ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

SUBSCRIPTION - ਚੰਦਾ - (ਦੇਸ਼)

ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ	ਫੀ ਕਾਪੀ
200/-	2000/-	20/-
280/-	2080/-	(For outstation cheques)

Postal Address for 'ATAM MARG' Enquiry,
Money Order, Cheque and drafts in India :
ATAM MARG MAG. VISHAV G. R. M.
CHARITABLE TRUST, Ratwara sahib,
P.o. Mullanpur Garibdas, Distt. Mohali - 140901

SUBSCRIPTION FOREIGN (ਵਿਦੇਸ਼)

	Annual	Life
U.S.A.	50 US\$	500 US\$
U.K.	30 £	300 £
Aus.	80 \$	800 \$
Europ	50 Euro	500 Euro

Postal Address for 'ATAM MARG' Enquiry, Money
Order, Cheque and drafts from foreign to :
VISHAV GURMAT ROOHANI MISSION
CHARITABLE TRUST
Gurdwara Ishar Parkash, Ratwara Sahib (Near
Chandigarh) P.O. Mullanpur Garibdas, Teh. Kharar,
Distt. S.A.S. Nagar (Mohali) 140901, Pb. India.

Exemption U/S 80-G upto 31.03.2012 vide L. No.
CIT-II/CHD/80G/TECH/245/2008-09/823

Registration Under Foreign Contribution (Regula-
tion) Act 1976 R.No.115320023

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲੋਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਨੰ.-

Head Office INDIA- (M) 94172-14391, 9417214379,
0160-2255002, Fax - 0160-2255009

U.S.A. - Baba Satnam Singh ji Atwal
Phone and Fax : 408-263-1844

Bhai Kuldeep Singh Sher Gill
Phone : 408-230-8319

Canada - Bhai Sarmukh Singh Pannu
Phone - 604-433-0408

Bhai Parmjit Singh Sandhu - Cell: 07788389135

England - Bibi Gurbax Kaur /Jagtar Singh Jagi
Phone : 0121-200-2818

Fax : 0121-200-2879, Raj Mobile : 07968734058

For more information please visit us on internet at:-

Email : atammarg1@yahoo.co.in
http:# www.ratwarasahib.org, http # www.ratwarasahibmedia.org

ਤਤਕਰਾ

1. ਸੰਪਾਦਕੀ 2
2. ਬਾਰਾਮਾਹਾ 4
3. ਅਮਰ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਅਮਰ ਕਥਾ 5
4. ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸਾਧੂ
ਅਤੇ ਭਾਈ ਰੂਪਾ 25
5. ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਕੁੰਭ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ 29
6. ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ 37
7. ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ 49
8. ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ 55
9. ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ 59
10. ਸਿਹਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆਨ 62

ਸੰਪਰਕ ਨੰ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ -	9417214391, 79
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ -	0160-2255001
ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ -	9417214386
ਅਖੰਡਪਾਠ ਬੁਕਿੰਗ ਸਬੰਧੀ -	
ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ -	9417214381
ਬੀ. ਐਡ ਕਾਲਜ	9417214382
ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਲੰਗਰ	9417214380
ਆਡੀਓ ਵੀਡੀਓ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ	9872814385, 9417214385
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ	0160-2255003
ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ	0160-2255004
ਜਰਨਲ	9417214384

ਜਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ

ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸਬੰਧੀ
ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ਡ ਸਿਸਟਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ
ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ
ਪੋਸਟ ਵਾਲੇ ਲਿਫਾਫੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਚਿਨਿਸ਼ੂਲ ਡੇਟ
ਚੈਕ ਕਰਕੇ ਮਨੀਆਰਡਰ, ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਜਾਂ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ
9417214391, 9417214379 ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਭੇਟਾ ਭੇਜ
ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਜੋ ਆਪੀ ਜੀ ਕੋਲ ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਰੂਹਾਨੀ
ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨਿਰਵਿਘਨ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਹੇ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਤੇ ਐਡੀਟਰ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਤਵਾੜਾ
ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਜੈ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 905
ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਫੇਜ਼-2, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ
ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕਖਾਨਾ
ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ, ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜ, ਜ਼ਿਲਾ ਐਸ.ਏ.ਐਸ
ਨਗਰ (ਮੋਹਾਲੀ) ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਰੂਹਾਨੀ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ 196ਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। 17ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। 17 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਲਾਘਾਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਹਨ, ਇਸਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ ਪਰਦੇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨੇਹੀਆਂ, ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਭਰੇ ਉਤਰਾਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸੁਰਾਅਤ ਕੀਤੀ ਅੱਜ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਤਪਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਠਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਇਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਪੂਰਵਜ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਅਤੇ ਪੁਲੋਕ ਗਮਨ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪ੍ਰਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਤਪ ਤਤਿਖਸ਼ਾ ਘਾਲਣਾ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਨ ਉੱਪਰ ਲੇਖ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਕੇ ਅੱਗੁਣ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਹੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਪਰਮ ਪੂਜਯ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਦਿਨ 8 ਅਗਸਤ ਹੈ। ਬੀਤ ਰਾਗ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸਦਕਾ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੱਚੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਜ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ (ਐਫੀਲੀਏਟਡ ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.ਈ. ਦਿੱਲੀ) ਜਿਸ ਵਿੱਚ 3000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੱਚੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੂਹਾਨੀ ਵਿਦਿਆ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ (ਐਫੀਲੀਏਟਡ ਪੰਜਾਬ ਬੋਰਡ ਮੋਹਾਲੀ) ਜਿਸ ਅੱਧੀ ਫੀਸ ਤੇ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀ ਐਡ ਕਾਲਜ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟੀਚਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ, ਐਗਰੀ ਕਲਚਰ, ਦਰਖਤ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ, ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉਣ, ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਹਸਪਤਾਲ, ਹਾਰਸ ਰਾਈਡਿੰਗ, ਕ੍ਰਿਕਟ ਅਕੈਡਮੀ, ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਸਿਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, 24 ਘੰਟੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ, ਆਏ ਗਏ ਯਾਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੁਧ ਪਵਿੱਤਰ ਅਨਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫਤ ਆਉਣ ਤੇ ਟਰਸਟ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਨਿਰੰਤਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤਨ-ਮਨ-ਧਨ ਲਗਾਤਾਰ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਨਿਵਰਤ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਰੈਣ ਸਵਾਈ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਗੁਰਮਤਿ ਵੀਚਾਰਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੰਗਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਜੜੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਰੁਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾ ਕੇ ਖੀਰ ਦਾ ਦਰਗਾਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੁਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੈਰਾਨੀ ਜਨਕ ਸਰੀਰਕ ਮਾਨਸਿਕ ਬਮਾਰੀਆਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਸੰਗੀ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨ ਧੂੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਈਮੇਲ ਫੈਕਸ ਸੁਨੇਹੇ ਸਲਾਨਾਂ ਸਮਾਗਮ 28 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਟਿਕਟ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਸੋਭਤ ਸੋਹਰਤ ਦਾ ਜਰੂਰ ਹੀ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਜੀ।

ਭਾਦੁਇ

ਭਾਦੁਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤੁ॥
ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ॥
ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਦੇਹ ਬਿਨਸਸੀ ਤਿਤੁ ਵੇਲੈ ਕਹਸਨਿ ਪ੍ਰੇਤੁ॥
ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਨਿ ਦੂਤ ਜਮ ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਨੀ ਭੇਤੁ॥
ਛਡਿ ਖੜੋਤੇ ਖਿਨੈ ਮਾਹਿ ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ॥
ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਤਨੁ ਕਪੇ ਸਿਆਹਹੁ ਹੋਆ ਸੇਤੁ॥
ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਚਰਣ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਤੁ॥
ਸੇ ਭਾਦੁਇ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਗੁਰੁ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੇਤੁ॥

ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਜੀਵ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰਕ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਗਾਫਲ ਹੈ। ਇਸ ਗਾਫਲਤ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਭਾਇ (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ) ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗਾਫਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਇਹ ਪਿਆਰ, ਪਛਤਾਵੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ, ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਫਲ, ਅਨੰਦ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਖੇਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵ ਕਿਤਨੇ ਵੀ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕਰ ਲਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਕਰਮ ਸੀਮਤ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ -

ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ॥ ਪੰਨਾ - ੧੩੪

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੀਵ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਸਦੇ ਸਾਕ ਸਨਬੰਧੀ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਕਹਿ ਕੇ ਘਰੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤ, ਰੂਹ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੀ ਡਾਢੀ ਪਕੜ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਕ ਸਨਬੰਧੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਭਾਵ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਖੜੋਦੇ ਹਨ -

ਛਡਿ ਖੜੋਤੇ ਖਿਨੈ ਮਾਹਿ ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ॥ ਪੰਨਾ - ੧੩੪

ਇਹ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖੇਤ ਹੈ। ਜੇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਬੀਜੇਗਾ, ਤੇਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ। ਉਸਨੂੰ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਪੂੰਜੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਝੂਠੇ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਵੀ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਆਂ, ਇਹ ਸਭ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ ਖੋਹ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਧਨ ਦਾ ਵਪਾਰੀ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮੁੱਖ ਉਜਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ॥ ਪੰਨਾ - ੧੩੪

ਅੰਤਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਮਾੜੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਆਪ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਭ, ਸ਼ਰਨ ਗਿਆਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੰਦਾ -

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਚਰਣ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਤੁ॥
ਸੇ ਭਾਦੁਇ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਗੁਰੁ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੇਤੁ॥ ਪੰਨਾ - ੧੩੪

(-----)

ਅਮਰ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਅਮਰ ਕਥਾ

(ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਰਾੜੇ ਵਾਲੇ)

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਦਿਹਾੜੇ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਤਿਉਹਾਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਰਾਖੀ ਜੋ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ, ਭੈਣਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਆਸ਼ੇ, ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਭੈਣ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੀ ਵੀਰ ਨਾਲ, ਆਪ ਤਾਂ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਭਰਾ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਸੋ ਇਹ ਇਕ ਪਿਆਰ ਦਾ, ਡੂੰਘੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਰਾਖੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ -

**ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ ॥
ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮ ਕਾਰ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਨ ਭਾਈ ॥**
ਅੰਗ - ੮੧੯

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਜੋ ਰਾਖੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ
ਜਲ ਜੋਗਨ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਚਾਵੈ॥
ਸਤੁ ਅਨੇਕ ਚਲਾਵਤ ਘਾਵ
ਤਉ ਤਨ ਏਕ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ॥
ਰਾਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਕਰ ਦੈ ਕਰ
ਪਾਪ ਸਮੁੰਹ ਨ ਭੇਟਨ ਪਾਵੈ॥
ਅੰਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹ ਤੋ ਸੋ
ਸੁ ਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਪਟ ਬੀਚ ਬਚਾਵੈ॥

**ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਖਵਾਰੇ ॥ ਚਉਕੀ ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੇ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ਜਮੁ ਲਜਾਇ ਕਰਿ ਭਾਗਾ ॥ ੧ ॥
ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਤੂ ਮੇਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਕਰੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ
ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥
ਤਾ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਬਿਰਥੀ ਜਾਸੀ ॥
ਅਨਦ ਕਰਹਿ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾ ॥**

ਜਪਿ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸਾ ॥ ਅੰਗ - ੬੨੬

ਸੋ ਉਹ ਚਉਕੀ ਹੈ ਇਥੇ ਵੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਜਮਦੁਤ ਹੈ, ਉਹ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ ਭੱਜ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਮੁ ਲਜਾਇ ਕਰਿ ਭਾਗਾ ॥ ਅੰਗ - ੬੨੬

ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਉਹ ਰਾਖੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਸਾਧਨ

ਕਰੋ, ਜਦ ਇਕ ਖਾਸ ਅਵਸਥਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਸੁੱਤੇ ਨਾ ਜਾਗਦੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ। ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਰੋਮ-ਰੋਮ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਸ੍ਰਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੈ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰ ਵਕਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕੰਨ ਨਾਮ ਸੁਣਦੇ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਇਹ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਭੁੱਲੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਜਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਾਧੂ ਦਾ।

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ

ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥

ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੇਈ ਸੰਤੁ ॥ ਅੰਗ - ੩੧੯

ਸੰਤ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਏਸ ਕਰਕੇ ਨੇ -

ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਉ ਦੁਇ ਭਲੇ

ਏਕੁ ਸੰਤੁ ਇਕੁ ਰਾਮੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੭੩

ਕਿਉਂ ਭਲੇ ਨੇ ਦੋਵੇਂ। ਕਹਿੰਦੇ -

ਰਾਮੁ ਜੁ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕੇ ਸੰਤੁ ਜਪਾਵੈ ਨਾਮੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੩

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਸੋ ਜੋ ਸਾਧੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਬਾਕੀ ਸੰਸਾਰ ਜਿਨਾ ਹੈ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਆਉਣਾ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਆਇਆਂ 'ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਗੰਧਲਾ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਘਚੋਲਾ ਫੇਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਇਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਿਚ। ਲੜਾਈਆਂ, ਝਗੜੇ ਫਸਾਦ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ, ਬੇਅੰਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਸੀਆਂ ਕਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਹੁਣ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਉਹ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਅਤਿ ਦਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਜਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਦੂਸਰੇ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਸੌ ਸਾਲ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ, ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ

ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਸਾਡਾ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਨਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ, ਆਉਂਦੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹਾਂ। ਉਵੇਂ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਵੇਂ ਸੌਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜੋ ਹੈ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਧੰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਵੀ ਧੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਤਿਨ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਆਏ ਸਫਲੁ ਸੇ ॥ ਅੰਗ - ੪੮੮

ਸਾਡਾ ਆਉਣਾ ਉਲਾਂਭਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਹੈ -

ਜਿਹ ਕੁਲਿ ਪੂਤੁ ਨ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ ॥

ਬਿਧਵਾ ਕਸ ਨ ਭਈ ਮਹਤਾਰੀ ॥ ਅੰਗ - ੩੨੮

ਪਹਿਲੀਓ ਗਾਲੂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਖਲਾ ਲਈ, ਰੱਬ ਤੋਂ ਖਲਾਈ। ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਗਾਲੂ ਕਢਾ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕੱਢ ਦਿਤੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਉਹ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂ? ਐਡੀ ਗਾਲੂ ਕਿਉਂ ਲੱਗੀ? ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ। ਮਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਬੇਕਸੂਰ, ਉਹਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਸਹਿਣਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਉਲਾਂਭਾ ਹੈ।

ਜਿਹ ਨਰ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਨਹਿ ਸਾਧੀ ॥

ਜਨਮਤ ਕਸ ਨ ਮੁਓ ਅਪਰਾਧੀ ॥ ਅੰਗ - ੩੨੮

ਐਹ ਅਪਰਾਧੀਆ! ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ, ਤੂੰ ਜੰਮਦਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ। ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ।

ਜੋ ਜਾਨੈ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥

ਓਹੁ ਧਨਵੰਤੁ ਕੁਲਵੰਤੁ ਪਤਿਵੰਤੁ ॥

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਭਗਵੰਤੁ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੪

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਜਨੁ ਆਇਆ ॥

ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥

ਜਨ ਆਵਨ ਕਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ ॥

ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥

ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੁਕਤੁ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੫

ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਧੰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਸੱਦੇ ਹੋਏ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਰਮ ਭੋਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਕਰਮ ਭੋਗਣ ਵਾਸਤੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਧੰਨ ਹੈ।

ਅੱਜ ਆਪ ਸਾਰੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, 5 ਅਗਸਤ ਨੂੰ 1905 ਦੇ ਕਰੀਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾੜੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ

ਨਾਟ ਕੀਤਾ ਇਥੇ ਆ ਕੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਜੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀਏ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਸੀ, ਹਿਰਦੇ ਗਿਰਵੀ ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਬਦਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਚਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਐਸਾ ਪਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਿਆਂ 'ਚ ਵਸਿਆ, ਅੱਜ ਗਇਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਲੇਕਿਨ ਪਿਆਰ ਘਟਣ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਹੁਕ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਲੋਚਾ ਉਠਦੀ ਹੈ ਮਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਸਾਜਨ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ ਕਿਉ ਮੇਲਾ ਹੋਈ ॥

ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਹਿ ਗੰਠੜੀਐ ਮੇਲੇਗਾ ਸੋਈ ॥ ਅੰਗ - ੭੨੯

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲੀ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਨਕਲੀ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਇਕ ਅਸਲੀ ਸੱਜਣ ਨੇ। ਨਕਲੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਕੱਚੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੱਜਣ ਜਿਹੜਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡੇ, ਜੋ ਫੇਰ ਵੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲੀ ਸੱਜਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ -

ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥

ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੦੨

ਦੋਹਾਂ 'ਚ ਫਰਕ ਕੀ ਹੈ, ਕੱਚੇ ਤੇ ਪੱਕੇ 'ਚ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ਨੇ ਤੇਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ, ਇਹ ਸਭ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੇ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਕੋਈ ਬਿਪਤਾ ਆ ਜਾਏ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਨਿਭੇਗਾ। ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਜਾਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਵੀ ਇਕੱਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੱਜਣ ਕਾਹਦੇ ਹੋਏ-

ਸਜਣ ਸੋਈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ ॥

ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਖੜੇ ਦਿਸੰਨਿ ॥ ਅੰਗ - ੭੨੯

ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਵੀ ਸੰਕਟ ਆ ਜਾਏ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸੱਜਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥

ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੦੨

ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਲਾ ਹੋ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਪੁਛਹੁ ਜਾਇ ਸਿਆਣਿਆ ਆਗੈ ਮਿਲਣੁ ਕਿਨਾਹ ॥

ਅੰਗ - ੫੯੫

ਮਿਲਿਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵਿਛੁੜ ਗਿਆ ਉਹ ਵਿਛੁੜ ਹੀ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਐਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਚ

ਰਹਿੰਦੇ ਵੀ ਮੇਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਮੇਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ 26 ਅਗਸਤ ਦਿਨ ਦੇ ਦੋ ਵਜੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਆਪਣਾ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਚੌਲਾ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਉਥੇ ਤਕਰੀਬਨ ਉਸ ਵਕਤ ਪੌਣੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਦੋ ਵਜਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਯਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੱਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਯਾਦ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਜ਼ੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ, ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਨਦੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡੇ ਖੇਲਦੇ ਨੇ, ਜੋਤੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿਚੋਂ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਜੁਲਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਸੋਢੀ ਸਨ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਨੂੰ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਏ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ। ਮੈਦਾਨ ਖਾਲੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਦਾਨ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ 22 ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਬਣ ਗਏ ਸੀ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਫੇਰ ਵੀ 22 ਬਣ ਗਏ ਸੀ। ਇਕ ਐਸਾ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਗੱਦੀ ਲਾ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਇਆ 1905 ਵਿਚ, ਰੋਪੜ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰੋਪੜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਆ ਗਈ-ਆ ਗਈ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਪਲੇਗ ਆ ਗਈ, ਬੇਅੰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਮਰ ਗਈ। ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸੰਤ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਆ ਗਈ-ਆ ਗਈ। ਮਾਨਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ 'ਚ ਪਰਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਲੱਗੋ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲੜ ਫੜਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹੋ, ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾਓਗੇ। ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਕਰੋ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਵੀ ਪੂਰਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਹਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਪਰਖ ਨਹੀਂ, ਅਣਜਾਣ ਬੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ। ਕੋਈ ਆ ਜਾਏ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ, ਨੱਠੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਉਹਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਨੂੰ। ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਵਸਥਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਜਦ, ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਗੱਲ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੋ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ, ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਮਸਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ

ਹੈ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਰਨ ਧੂੜੀਆਂ ਵੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨੇ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਵੰਸ਼ 'ਚੋਂ ਦਸਵੇਂ ਥਾਉਂ ਦੇ ਉਤੇ। ਆਪ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਆਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਹਿੱਲ ਗਏ, ਉਹ ਤਕਲੀਫਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ, ਜਦੋਂ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਹਰ ਵਕਤ ਮੂੰਹ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਕਲਾਮ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ ਤੇ ਆਬ-ਏ-ਹਿਆਤ ਪੀਂਦੇ ਨੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ। ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਇਕ ਦਿਨ ਏਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਪ ਤਤਿਕਸ਼ਾ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੀਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਪੀਰ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹਰ ਵਕਤ ਸੀਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ 'ਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਐਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ, ਐਨਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਪ ਨੇ ਕਰਿਆ, ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਇਕ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਜਿਥੇ ਜਾਣਗੇ ਉਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਬੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਣਗੇ। ਇਕ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਅਵਸਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਆਪ ਆ ਜਾਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਖੂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਆ ਜਾਣਗੇ ਉਹ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲੈਣਗੇ, ਟਿਊਬਵੈਲ 'ਤੇ ਆ ਕੇ। ਲੇਕਿਨ ਦਰਿਆ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹਨੇ ਵਹਿੰਦੇ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਹਦੇ 'ਚੋਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਹੈ, ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ। ਬੇਅੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਭੇਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਅਵਸਥਾ ਉਹਦੀ ਵੀ ਓਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਓਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗੋਸ਼ਾ ਨਸ਼ੀਨ ਬੈਠਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹਦੀ ਵੀ ਅਵਸਥਾ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਡਿਊਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਆਪਿ ਜਪਹੁ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥ ਅੰਗ - ੨੯०

ਆਪ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੇ ਹੋਕਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਿਆ। ਐਨੀ ਸਿੱਖੀ ਵਧੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਅਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਲਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਦੱਸ ਲੱਖ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ

ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ 1861 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਹੋਈ ਉਹਦੇ 'ਚ ਕਿੰਨੇ ਰਹਿ ਗਏ, 11 ਲੱਖ ਕੁਛ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁਛ ਸੈਂਕੜੇ। ਯਾਨੀ ਕਰੋੜ ਸਿੱਖ ਘਟਿਆ ਇਕ ਦਮ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੇਲੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਤੇ ਫਿਰ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੀ ਵਾਲੇ, ਆਪ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਰਹੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ, ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਿਆ। ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ 13 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਐਨੇ ਕੁ ਹੀ ਯਾਤਰੂ ਆਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ 12-13 ਹਜ਼ਾਰ। 25-26 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਇਕੱਠ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਐਡੇ-ਐਡੇ ਦੇਗੇ ਨੇ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਉਹਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੀ -

**ਅਸੀਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਮਾਰ ਛੱਡੇ
ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਸਾਧ ਤੇ ਸੰਤ ਮੀਆਂ**

ਵਾਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਸੀ ਮੱਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਫਖਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। 75 ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਤੋਪਖਾਨਾ ਲੈ ਕੇ, ਰਸਾਲੇ ਲੈ ਕੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਕਰਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ! ਸੈਂਕੜੇ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਦੇ ਟੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਓ, ਸੰਗਤ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਤੋਪਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਆ ਰਹੇ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ ਸਿੰਘੋ! ਮਾਰਦਾ ਰੱਖਦਾ ਇਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਆਪ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਲਦਾ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਾਂ, ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਏਸ ਲੰਗਰ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਸੈਂਕੜੇ ਪੀਪਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਓ, ਉਹ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਫਾਇਰ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਏਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੁਕਮ ਦਿਓ। 26 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਹੈ ਲੜਨ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਇਥੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੋਣਾ ਪਿਟਣਾ ਪੈ ਜਾਏਗਾ, ਆਪਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਓ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਬਚ ਜਾਓਗੇ ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਿਓ, ਜਦੋਂ ਆਉਣਗੇ ਇਥੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਿਓ, ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਿਓ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਪੰਗਤਾਂ ਲਾਓ, ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਫੌਜ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਫੌਜ ਆਈ,

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਹੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ, ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕੋ। ਭੁੱਖੇ ਸੀਗੇ ਲੇਕਿਨ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਬਰ ਬੜਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਰਾਦਰੀ ਕਰਨੀ, ਧੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ, ਮੁੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਾਰਦੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮਾਰ ਲਓ, ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਹੱਥ ਚੁੱਕਣ ਦਾ। ਜਦ ਕੁਛ ਵੀ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ-ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਪੰਗਤਾਂ ਲਾਓ ਤੁਸੀਂ, ਅਸੀਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ। ਉਹ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਛਕਦੇ ਨੇ ਲੰਗਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰੋਂ ਚਾਨਣਾ ਆਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ, ਇਕ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ਸੀ, ਸਾਧ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ, ਇਧਰ ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ। ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਉਚ ਕੱਟੀ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ demoral ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ। 1848 'ਚ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ, 1852 ਤੱਕ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਫਿਰ ਕੇ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਠਹਿਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਤੇ, ਇਹੀ ਦਸਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਿੰਘੋ! ਘਬਰਾਓ ਨਾ, ਤਕੜੇ ਹੋਵੋ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੜ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ, ਠੀਕ ਹੈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੁਲਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖੋ। ਨਾਲ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਨਾਲ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਸੀ, ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ, ਉਕਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਨੇ-ਬ-ਸੀਨੇ ਚਲਦੀਆਂ-ਚਲਦੀਆਂ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 101 ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ। ਆਪ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ, ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਤੇ ਫਿਰ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨਿਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੀਆਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੀਆਂ। ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੇ, ਇਕ ਸਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਦੇ ਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੂਜਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਨੇ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਘਟ-ਘਟ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਸਮਝਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਅਗਲੀ ਜਮਾਤ ਹੈ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ, ਉਹ ਐਮ.ਏ ਦੀ ਜਮਾਤ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸੰਪਰਦਾ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਹੈ ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਸਰਗੁਣ ਦੀ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਭਗਤੀ ਵੇਲੇ ਦੋ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹੋਏ, ਬਾਬਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ,

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡਿਆ, ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਤੀਸਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਮਾਲਵੇ 'ਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਦਿਤੀ, ਆਪ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ, ਆਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ।

54 ਸਾਲ ਏਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਸਤਿ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਬੁਲੰਦ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਆ ਗਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਫੜ ਲਈ, ਘਰ-ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟੇਪਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਸੋ ਐਸੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਆਖਰੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੁਲਵਰ ਹੈਂਪਟਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਹੋਰ ਬਚਦਾ ਸੀ, ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਚਾਨਕ ਦੀ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਤੁਹਾਡਾ ਆਖਰੀ ਦੀਵਾਨ ਹੈ ਅੱਜ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਸੈਕਟਰੀ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹੈ ਆਖਰੀ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਐਸੀ ਮਾਇਆ ਪਈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਦੀਵਾਨ 'ਚ ਕਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਵੀ ਹੈ ਆਪ ਦਾ। ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਖਤਮ ਹੋਇਆ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੁਲਵਰ ਹੈਂਪਟਨ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ? ਕਹਿੰਦੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਵੀ ਮਿਲੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਸਭ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਮੈਂ ਆਹੀ ਗੱਲ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਨਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਨਾ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਚੱਲੇ ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰਕੇ ਸਭ ਕੁਛ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਜੇ ਸਰੀਰ ਇਥੇ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਰਨ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਜੀਵਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਯਾਦ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ।

ਜੋ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਜੋ ਕੁਛ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੁਣਾਈ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਕ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ 'ਚ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਸੀਂ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ਕੋਈ ਗੱਲ? ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ, ਬਾਬਾ

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ, ਹੋਰ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਬੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਅਸੀਂ ਗੱਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣਾ ਦਿਓ। ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ? ਜਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਗਏ। ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਏਸ ਸਬੰਧ 'ਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਈਏ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਉਥੇ ਉਹਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਦਸਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਕੋਲ ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਇਹਦੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਸੀ। ਸੋ ਐਧਰਲੀਆਂ-ਉਧਰਲੀਆਂ ਟੋਹੇ ਮਾਰਨਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ -

**ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ ਤਿਨੁ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ ॥
ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹਿ ਨ ਕਬਹੂ ਮਰਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੰਗਾਰੀ ਰੇ ॥**

ਅੰਗ - ੮੫੫

ਨਾ ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਕਦੇ ਮਰਦੇ ਨੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਝੀ ਕਿੱਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਅਸੀਂ ਛੇਵੀਂ-ਸੱਤਵੀਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਪਟਿਆਲੇ। ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਅਮੀਰ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਭੂਆ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਲੱਸੀ ਖਾਨੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਸੀ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਉਸੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਹਾਤਮਾ ਟੀ.ਐਲ ਬਿਸਵਾਨੀ ਜੋ ਸਿੰਧ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਬੜੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਏ ਨੇ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੀ ਉਥੇ, ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਇਹ, ਅਸੀਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸਾਰਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤੇ ਐਨਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਸਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਚ ਆਪ ਨੇ ਡੇਢ ਵਜੇ ਉਠਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਸੁਧਾਸਰ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਦੇ ਵਿਚ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਥੇ, ਉਥੇ ਆਪ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ।

ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗੇ ਉਹ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਦੇਖ ਹੀ ਲਓ ਕਿ ਬਾਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਦਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਪੰਜ ਪਾਠ ਤਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਨੇ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਪਾਠ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ 'ਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ? ਕਹਿੰਦੇ, ਸੁਰਤੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਸੁਰਤੀ ਦੀ ਸਪੀਡ ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸਪੀਡ ਨਾਲੋਂ। ਜ਼ੁਬਾਨ ਐਨੀ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੀ, ਸੁਰਤੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਘੰਟੇ 'ਚ ਚਾਰ ਪਾਠ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਵਾ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਪਾਠ ਅਸੀਂ ਕਰਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਮੰਤਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ ਅਜੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਜਪਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸੁਰਤੀ ਚਾੜ੍ਹ ਲੈਣੀ ਤੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਣਾ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਝੁਲਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਝੁਲੇ ਝੁਲਣਾ। ਚਾਨਣਾ ਹੀ ਚਾਨਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ -

ਨਾਮ ਜਪਤ ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਉਜਾਰਾ ਬਿਨੈ ਭਰਮੁ ਅੰਧੇਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੦

ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਐਉਂ ਲੱਗਣਾ ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਤੈਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰੀਂ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਦੇਖੀ ਘਰਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਕਦ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੜਕੇ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੇਢ ਵਜੇ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏਗੀ। ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤਾਲੇ ਲਾ ਦਿਓ ਕੋਠੀ ਨੂੰ, ਨਿਕਲ ਨਾ ਸਕਣ ਬਾਹਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਠੇ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਸੀ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੌੜੀਆਂ 'ਚ ਬਹਿ ਗਏ, ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਪੌੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਸੀ, ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ ਜਿਥੇ ਮੋੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜਦ ਰਾਜੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਫੇਰ ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਰਾਜੇ ਡੇਢ-ਦੋ ਵਜੇ ਸੌਂਦੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ, ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਆਏ, ਆ ਕੇ ਤਾਲਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਦੋਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨੇਰਾ ਸੀਗਾ ਤੇ ਠੇਡਾ ਲੱਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੌਣ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਈ! ਮੈਂ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਹੈਂ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਂ ਪੈ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਕ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂ, ਭਜਨ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਵਾਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਮਾਂਦਰੂ ਹੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਤੂੰ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ।

ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ 'ਚ ਆਪ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਸਾਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਤੋਪਖਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਛੱਤਾਂ 'ਤੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਚੌਕੜੇ ਮਾਰ ਲੈਣੇ, ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਕਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਰੋਜ਼ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸੰਗਤ ਸਾਰੀ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ, ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸੀ, ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਥੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ 'ਤੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਨੇਤਰਾਂ ਵਲ ਤੇ ਮਸਤਕ ਵਲ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆ ਗਿਆ ਤੂੰ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸੀ। ਏਸ ਰਮਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। 'ਆ ਗਿਆ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਅਗੰਮੀ ਬਾਤ ਸੀ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੁੱਟੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਕਿ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਫਿਕਰ ਕਰਨਗੇ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੋੜ੍ਹੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ, ਕੋਈ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਐਨੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਕਮਾਈ ਕਰ ਲਈ, ਪਿਛਲਾ ਜੋ ਤਪ ਸੀਗਾ ਸਾਰਾ, ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਸਾਰੇ ਉਘੜ ਆਏ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਐਨਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਫਲਾਣੇ-ਫਲਾਣੇ ਥਾਉਂ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਕੋਈ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸੁਰਤ ਦੇ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ, ਕਿਵੇਂ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘੇ, ਕਿਵੇਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਹੋਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਸੰਤ ਆਪ ਲਿਖਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬਾਹਰਲੀ ਕ੍ਰਿਆ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੁਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਧਰਤੀ ਨਾਲ। ਸੁੱਤੇ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕਿ ਲੱਤਾਂ ਨਿਸਾਲ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਜੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਦੱਸ ਮਿੰਟ ਦੀ ਨੀਂਦ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਝੁੱਕ ਗਏ ਹਾਂ, ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲਾਈ। ਸਾਡਾ ਬਿਸਤਰਾ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ, ਸਫ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਬਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਬਿਸਤਰਾ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ। ਚਾਦਰਾਂ ਬਦਲ ਦੇਣੀਆਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਸਫ 'ਤੇ ਹੀ ਨੌਂ ਸਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਇਹ ਕਥਾਵਾਂ ਨਿਆਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਢੱਕੀ ਵਿਚ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਬੈਠਿਆਂ ਕਰਨਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਸੱਪ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਕੋਬਰਾ ਨਾਗ, ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਈ ਗਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਜਦ ਵੀ ਆਪਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਫਨ ਫੁਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਦੁਖੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਜਲ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਸਾਮ੍ਰਣੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਏਸ ਜਲ ਦਾ ਛਿੱਟਾ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਆਵੇ। ਦੂਰੋਂ ਛਿੱਟਾ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸੱਪ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਇਹ ਕੌਣ ਸੀ? ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਅਹੰਕਾਰੀ ਸੀਗਾ, ਇਹਨੇ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਿਆ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਥੇ ਆਏ। ਇਹ ਬੜਾ ਘੁਮੰਡੀ ਚੌਧਰੀ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਘੱਟ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਐਨੀ ਦੌਲਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਐਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦੀ ਸਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਮਾਇਆ 'ਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅੰਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ -

**ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥
ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥ ਅੰਗ - ੫੨੬**

ਇਥੇ ਸੱਪ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੜਫਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਹੁਣ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿਓ। ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤੇ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਸੰਤ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਆਪ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ -

ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੂਰ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਝਾਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਿਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਜੋ ਕੁਛ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਆ ਜਾਏ, ਸੁਖ ਆ ਜਾਏ, ਕੁਛ ਆ ਜਾਏ ਫੇਰ ਉਹਦਾ ਉਲਾਂਭਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਨਾਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਦੇ ਉਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਤਾਕਤ, ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਕੋਈ ਚੇਲਿਆ ਬਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਕੀ ਪਗ ਫਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਫੇਰ ਅਹੰਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸਵੈ ਮਾਨ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੈ ਮਾਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਜਾ ਕਾ ਕਹਿਆ ਦਰਗਹ ਚਲੈ ॥

ਸੋ ਕਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਨੈ ਆਵੈ ਤਲੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੬

ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ। ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੋ ਜਨੁ ਨਿਰਦਾਵੈ ਰਹੈ

ਸੋ ਗਨੈ ਇੰਦ੍ਰੁ ਸੋ ਰੰਕ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੭੩

ਲੋਕਿਨ ਅੰਦਰੋਂ ਹਰ ਵਕਤ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੬੪

ਅਭਿਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸਵੈ ਮਾਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅੱਡਦੇ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਐਸਾ ਰੱਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਲਿਹਾਜ਼ ਪਾਈਏ ਕਿ ਸਾਡਾ ਆਹ ਕੰਮ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਆਹ ਵੱਡਾ ਧਨੀ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੀਏ, ਫੇਰ ਸਾਡਾ ਇਥੇ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲ ਜਾਏਗਾ, ਬੜਾ ਦਾਨ ਵਧੇਗਾ। ਇਹ ਕੱਚੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਹਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਸੰਤ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥

ਉਆ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਤ ਸੁਣੋ। ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਉਥੇ ਦੀ ਵਰਤਣ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਕੋਈ ਝੂਠ ਤੁਫਾਨ ਦੀ ਵਰਤਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਰਥਕ ਵਰਤਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਪਾਰਕ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ। ਕੋਈ ਰਾਜਸੀ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਰਾਜਸੀ ਲੋਕ ਰਾਜਸੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਰੂਹਾਨੀ ਲੋਕ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ

ਨੇ। ਉਥੇ ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵਰਤਣਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥

ਅਨਦ ਰੂਪ ਕੀਰਤਨੁ ਬਿਸ਼ਮ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਵਕਤ ਜੁੜੇ ਹੋਏ, ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਸ਼ਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਟਿਕਾਣਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਮਿਤ੍ਰ ਆ ਜਾਏ, ਇੱਟਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਆ ਜਾਏ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦੇ ਨੇ।

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੜਵੱਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ 60 ਗੋਲਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ। ਮੰਜੇ ਦੇ ਉਤੇ, ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਖੂਨ ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਦੇਖ ਕੇ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਿੰਘਾਂ! ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਤੂੰ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਸਰੀਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਉਸ ਉਪਰ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਅੱਗ ਜਾਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਹਵਾ ਉਡਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਪਾਣੀ ਡੋਬ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਮੈਨੂੰ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ -

ਜੇ ਉਪਜਿਓ ਸੇ ਬਿਨਸਿ ਹੈ ਪਰੇ ਆਜੁ ਕੈ ਕਾਲਿ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨੯

ਅੱਜ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਧਰਮ ਹੈ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ, ਵਧਣਾ ਤੇ ਫੇਰ ਇਹਨੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ਸੋ ਇਹ ਆਪਣੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਵਕਤ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਕਿ ਇਹਦਾ ਮਾਸ ਜੰਬੂਰ, ਅੱਗ ਵਰਗੇ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਖਿੱਚ ਦਿਓ ਸਾਰੇ। ਜ਼ੁਲਮ ਤਾਂ ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਪਏ ਨੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢੀਆਂ। ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਦਾ ਮਾਸ ਕੱਢਿਆ। ਹੱਡੀ ਕੱਢ ਦਿਤੀ, ਸਾਰਾ ਮਾਸ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਦੂਸਰੀ ਬਾਂਹ ਦਾ ਖਿੱਚ ਦਿਤਾ। ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਇਕ ਲੱਤ ਦਾ ਖਿੱਚ ਦਿਤਾ, ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਦੂਸਰੀ ਦਾ ਖਿੱਚ ਦਿਤਾ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਖੂਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾੜੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ। ਖੂਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ

ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਮਲ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ, ਉਹ ਕੁਛ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖੂਨ ਕਿਉਂ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਮਲਦੇ ਓਂ ਆਪਣਾ? ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ ਖੂਨ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚਿਹਰਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੇ ਰੋਣਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਰੋਣਕਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਕਰਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਲੜਕਾ ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਦੀ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਉਹਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਦੀ 'ਚ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਹਦਾ ਦਿਲ ਕੱਢ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ, ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਐਨਾ ਮਾਸ ਨੋਚ ਦਿਤਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ?

ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਓਂ, ਐਵੇਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੋਠੇ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕੋਠਾ ਢਾਹੁਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਠਾ ਕਿਵੇਂ ਢਾਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ? ਸੰਤ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸੰਤ ਜੋਤੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਰੀਰ ਦਾ, ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਦਾ, ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅਭਾਸ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁੱਧੀ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਇਹ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ। ਮੈਂ ਸਾਖਸ਼ੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਉਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪਿਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਰਤਾਓ ਕਰਿਓ, ਕੋਈ ਸਰਾਪ ਨਾ ਦਿਓ। ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਭਜਨ ਕਰਦਿਆਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਛ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਆ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਆਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ ਇਕ ਬਚਨ ਦਿਓ ਸਾਨੂੰ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੱਸੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇ ਬਚਨ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬਚਨ ਇਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਜੁਬਾਨ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਹੈ, ਸਰਾਪ ਨਾ ਕੋਈ ਦੇਈਂ। ਇਹਨੂੰ ਹੋਣ ਦੇਈਂ ਜਿਵੇਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ। ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਹੈ, ਇਥੇ ਮਾੜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਤਸੀਹੇ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਚੰਗਾ ਤੁਸੀਂ ਯੂ.ਪੀ.

ਵਿਚ ਗੋਰਖਪੁਰ ਨੇਪਾਲ ਦੀ ਹੱਦ 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਉਥੋਂ ਫਲਾਣੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਆਇਓ। ਜਦੋਂ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਵਾ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਜਦੋਂ ਆਏ, ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਐਉਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬਚਨ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਨਾ, ਇਥੇ ਚਾਰ ਬਲਦਾਂ ਦਾ ਸੁਹਾਗਾ ਚੱਲੇਗਾ, ਏਸ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਉਤੇ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਪਾਪ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਨੇ -

ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ਕਰਤਾ ਖੁਸਿ ਲਏ ਚੰਗਿਆਈ ॥
ਅੰਗ - ੪੧੭

ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਾਪ ਵਧ ਜਾਣ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਦਾ ਪਤਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੁਦਰਤੀ ਹਿਸਾਬ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰ ਤੇ ਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣਦੇ ਨੇ।

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ ॥
ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥ ੨ ॥
ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਅਘ ਕਾਟਨਹਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੭

ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦੇ ਨੇ।

ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੮

ਚਾਹੇ ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਦੁਖ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਵਾਸਤੇ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਬਿਮਾਰ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥
ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੫੯

ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇਗਾ ਉਹ ਰੋਗੀ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਚੱਲੇਗਾ, ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰੰਟ ਆ ਜਾਏਗੀ, ਉਹਦੀ ਜਿਹੜੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਰੋਗ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚਨ ਨੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਉਹ ਵੀ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਮਰੱਥ ਨੇ।

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥ ਅੰਗ - ੨੭੪

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਦਵਾਈ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਹਰਿ ਅਉਖਦੁ ਸਭ ਘਟ ਹੈ ਭਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯

ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਈ ਹੈ ਇਹ। ਲੇਕਿਨ -

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਬਿਨੁ ਬਿਧਿ ਨ ਬਨਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ

ਇਹਦੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ।

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸੰਜਮੁ ਕਰਿ ਦੀਆ ॥
ਨਾਨਕ ਤਉ ਫਿਰਿ ਦੁਖੁ ਨ ਥੀਆ ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯

ਜਦੋਂ ਸੰਜਮ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੇ ਦਿਤੀ ਦਵਾਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੋਗ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਧਦੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਥਿਉਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿਓ। ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਤੱਤ ਮਾਰੋ, ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਦਵਾਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ। ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਾਂਈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ।

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥ ਅੰਗ- ੨੭੪

ਬੀਮਾਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ, ਬੀਮਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਆਧੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪ ਕਰੀਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਲਤ ਖੁਰਾਕ ਹੈ, ਜਾਂ ਗਲਤ ਆਹਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੈ। ਆਹਾਰ, ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਇਹ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਹਦੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਨੇ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਬਿਮਾਰ ਓਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦਾ। ਉਹਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥
ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ ॥ ਅੰਗ- ੧੨੫੯

ਉਹ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜੋ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰੰਟ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਰੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰੰਟ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਨੇ, ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਡਾਕਟਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੇਰਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਭਾਈ, ਉਹ ਫੇਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਤਾਂ ਮਨ ਦੁਚਿੱਤੀ 'ਚ ਹੈ, ਦਵਾਈ ਲਈਏ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪੀਏ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਆਵੇ, ਫੇਰ ਰੋਗੀ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੮

ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੇਅੰਤ ਰੋਗੀ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੜ੍ਹੇ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਆਏ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਰ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹਦਾ ਇਲਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਤੇ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦਵਾਈ ਦਿਤੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ

ਗਏ।

ਇਕ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਕਲਕੱਤੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਆਦਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਬਣ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੈਲ ਸਾਰੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੇ ਨੇ ਤੇ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਟੀ.ਬੀ. ਹੋ ਗਈ। ਤੀਸਰੀ ਸਟੇਜ ਦੀ ਟੀ.ਬੀ. ਹੋ ਗਈ। ਜਦ ਟੀ.ਬੀ. ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਤਨ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਘਰ ਚਲਿਆ ਜਾਹ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਦੱਸ ਕੁ ਦਿਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੋਰ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੇਫੜੇ ਸਾਰੇ ਖਾ ਲਏ। ਉਹ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਉਸ ਨੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ 'ਚ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਆਈਦਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੈਣ ਆਈਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਪਾਠ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰ, ਬਰਤਨ ਮਾਂਜੀ ਜਾਇਆ ਕਰ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਟੀ.ਬੀ. ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦੋ ਸ਼ਤੀਰ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਜਾਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸੀ ਸੀ ਗੱਲ ਛੋਟਿਆਂ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਕ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ, ਆਹ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਬੜਾ ਤਕੜਾ ਹੈ, ਦੋ ਸ਼ਤੀਰ ਚੁੱਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਮੈਂ ਚਾਰ ਕਿਲੋ ਘਿਉ ਦੇਵਾਂ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਸੁੱਟ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਿ ਰਤਨ ਸਿੰਘ! ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਚਾਰ ਕਿਲੋ ਘਿਉ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਓਂ। ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਥੇ ਆਇਆ ਸੀਗਾ ਤੇ ਹੁਣ ਹੌਲੇ-ਮਹੌਲੇ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਇਆ, ਤੀਸਰੀ ਸਟੇਜ ਦੀ ਟੀ.ਬੀ., ਡਾਕਟਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਦੱਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਜੀਅ ਸਕਣਾ। ਭੂਚੇ ਮੰਡੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਹ ਤੇ ਹੁਣ ਦੇਖ ਲਓ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੋ ਸ਼ਤੀਰ ਚੁੱਕ ਲਏ ਨੇ। ਬੀਮਾਰੀ ਕਿੱਧਰ ਗਈ? ਕਿੱਧਰ ਟੀ.ਬੀ. ਦੇ ਜਰਮ ਗਏ। ਕਿਥੇ ਫੇਫੜੇ ਸੀਗੇ ਜਿਹੜੇ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਾਫ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਉਹ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨੇ, ਸਾਫ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰਤਿਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ। ਐਥੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਰੋਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਓਂ, ਬੀਮਾਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਘਰਾਂ 'ਚ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਯਾਦ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾ ਯਾਦ ਨਹੀਂ? ਫੇਰ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈਂ ਤੂੰ ਜੇ ਤੇਰੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਯਾਦ? ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਯਾਦ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਨਾ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਯਾਦ।

ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ ਭਾਈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਦੇ ਜਪਿਆ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਜਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੋਗ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਇਥੇ। ਇਕ ਦੋ ਮਰੀਜ਼ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਟੈਸਟ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਓਂ। ਦੂਸਰਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹਨੂੰ ਮੈਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਹਾਂ ਕਿ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਵਿਹਲਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਹੱਥ ਰੱਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ, ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਚੁੱਕ ਲਈ ਟੋਕਰੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਦਰਖਤ ਖੱਲੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੀ ਸੁਰਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹਦੀ ਸੁਰਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੁੜਦੀ ਹੈ, ਵਿੱਤੋਂ ਬਾਹਰਾ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਕਈ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਉਥੇ ਕਹਿੰਦੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਏਗਾ, ਇਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਏ। ਸੋ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਵਲ ਬਿਰਤੀ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ -

ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਅਘ ਕਾਟਨਹਾਰਾ ॥

ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਦੁਖ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਆਰਥਕ ਦੁਖ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਇਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਜਮਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ -

ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਸਕਤਵਾਰ ਜਮਦੂਤ ॥

ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਰੋਗੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥

ਵੈਦ ਨ ਭੋਲੇ ਦਾਰੁ ਲਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੫੬

ਉਹ ਦੁਖ ਜਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਐਸਾ ਨਾ ਕੋਈ ਹਕੀਮ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਆਏ, ਦੂਸਰੇ ਵੀ ਆਏ।

ਇਕ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਗਠੀਆ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਨਕਮਟੈਕਸ ਆਫੀਸਰ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਹੱਥਬੀਤੀ ਦੱਸੀ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਨਹੀਂ ਬੈਅੰਤ ਹੀ, ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਆਏ। ਇਕ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਡਾਕਟਰ ਹੁੰਦੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੀ.ਐਮ.ਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੇਟ ਦੁਖਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਛੋਲੇ ਖਾ ਲਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਸਪੀਟਲ

ਨਾ ਜਾਣ, ਉਧਰੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਜਾਨ ਨਿਕਲ ਜਾਏਗੀ, ਛੇਤੀ ਆਓ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਜਾਨ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਨਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਪੇਟ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਓ ਤੁਸੀਂ ਡਿਊਟੀ ਕਰੋ। ਇਕ ਪੁੜੀ ਦੇ ਵਿਚ ਚੁਰਨ ਪਿਆ ਸੀ ਉਹ ਫੜਾ ਦਿਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਲੈ, ਇਹਨੂੰ ਖਾ ਲੈ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਈਂ। ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਪੇਟ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਦੁਖ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਉਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜਦੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਕੰਬਲੀ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤੀ। ਕੰਬਲੀ ਟੱਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਆਹ ਕੰਬਲੀ ਥੱਲੇ ਕੀ ਲਕੋਇਆ ਹੈ, ਆਹ ਟੱਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਕਹਿੰਦੇ, ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ, ਕੰਬਲੀ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਐਉਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਲੈ ਆ ਜਾ ਇਥੇ। ਤਖਤ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੀ ਟੱਪੇ, ਹੋਰ ਹੀ ਕੁਛ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਲਵੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਗਿਆ। ਐਨਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਬੁਖਾਰ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਚੱਲ ਫੇਰ ਕੰਬਲੀ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਜਾ।

ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪੇਟ 'ਚ ਦਰਦ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਲੈ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ examine ਕਰਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ exjectally ਓਹੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਨੂੰ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਤਾਂ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਚੱਲ ਡਾਕਟਰ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰ ਆਵੇ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵਿਹਲੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ। ਇਕ-ਦੋ-ਚਾਰ-ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇ।

ਸੋ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਸੁਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਮੁਖ ਤੋਂ ਬਚਨ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਨਾ, ਉਹ ਵਲੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਟਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਚਾਹੇ ਕੁਛ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਉਤਭੁਜ, ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਨਾਸ਼

ਹੋ ਜਾਣ। ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏ ਲੇਕਿਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਗਿਣ ਲੱਗੀਏ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੱਲ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਯੂ.ਪੀ. ਹੁੰਦਾ, ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀਰੋ ਹਾਪੜ, ਉਥੇ ਮੈਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਤ ਖੇਲੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜੀ ਪ੍ਰੇਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਲੈ ਪ੍ਰੇਤ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਦੇ? ਸਿੰਘ 'ਚ ਪ੍ਰੇਤ ਕੀ ਆਵੇ? ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ।

ਗੱਲ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮਿਲਾ ਦੇਵੋਗੇ, ਕਈ ਦਿਨ ਦਾ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਥੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹਾਂ? ਕਹਿੰਦਾ ਚੰਗਾ। ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੀ, ਸਮਝੀ ਸਾਰੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਭੂਤਾਂ ਵਾਲੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਆਪਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰੀਏ ਕਿ ਭੂਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖੀਏ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਐਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਰਾਨ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਆਹ ਮੁਗਲ ਖੇੜੀ ਹਸਨਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਵਿਚ, ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ 'ਚ, ਇਥੇ ਮੈਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਛੱਤੀ ਸਾਲ ਮੈਂ ਇਥੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰੀ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਨਿਗੁਰਾ ਸੀ, ਨਿਗੁਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਦਰਗਾਹ 'ਚ, ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਮੇਰੇ ਲੁਕਵੇਂ ਕੁਕਰਮ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਰਕ ਮਿਲਣਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ! ਪੀਰ ਹੈ ਕੋਈ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਮੌਲਵੀ ਹੈ ਵੱਡਾ, ਹੁਣ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਫੇਰ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਭੂਤ ਹੀ ਭੂਤ ਇਥੇ ਇਕਠੇ ਹੋ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਜਾ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਮੈਂ ਫੇਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਹ ਆਇਆ ਨਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਗਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵਾਂ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਕੀ ਦਿਸਦਾ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਜਲਾਲ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਲਾਲ। ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਬਦ-ਰੂਹ ਇਥੇ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਜਿਹਨੂੰ ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਓਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਰਵਾਂ ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਉਹਦੇ 'ਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਤਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਜਲਾਲ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਕੱਢਣ, ਮੈਂ ਉਸ ਹੱਦ

ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਜਲਾਲ ਦੀ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਆ ਬੀਬੀ ਜੀ (ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਇਹ ਗਲੀ 'ਚ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਭਰਜਾਈ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਤ ਨੇ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ ਲੋਕ, ਉਥੇ ਪਈ-ਪਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਹੀਰਾ ਸਿਆਂ! ਮੈਂ ਜਾਨੀ ਹਾਂ-ਮੈਂ ਜਾਨੀ ਆਂ। ਐਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਛੱਡ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਆ ਸੀ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਕਹਿੰਦੀ, ਵੇ ਪੁੱਤ! ਅੰਦਰ ਆ ਤੂੰ, ਆਹ ਤੇਰੀ ਭਰਜਾਈ ਸੀ, ਇਹਦੇ 'ਚ ਭੂਤਨੀ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦ ਤੂੰ ਗਲੀ 'ਚ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਇਹਨੇ ਦੇਖ ਕੇ, ਐਨਾ ਸੇਕ ਲੱਗਿਆ ਤੇਰਾ ਨੱਠ ਗਈ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਮ 'ਚ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਲਿਆ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਿਖ ਦਿਤਾ। ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਹਿੰਦੇ ਐਉਂ ਕਰਿਓ, ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਆਉਗੀ ਨਾ, ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ ਇਹਦੇ ਮੂਹਰੇ ਕਰ ਦਿਓ।

ਜਦ ਫੇਰ ਆਈ, ਕਾਗਜ਼ ਕਰਿਆ ਅੱਗੇ, ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਨੱਠ ਗਈ।

ਇਹ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦਾ ਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜਿਥੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ।

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ ॥

ਅੰਗ - ੫੨

ਜਿਹੜੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ 'ਚੋਂ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਕਲਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਐਸਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ -

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ ॥

ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੨

ਦਰਸਨ ਕਰਦੇ ਸਾਰ, ਉਹਦੀ ਬਿਰਤੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਸਾਧੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਇਹ ਐਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੱਸ ਪਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਬੜਾ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਇਹ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੰਗਾ ਕਹਿ ਦਿਓ ਫੇਰ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਆ ਜਾਏ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਗਿਆ, ਰੋਈ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਬਾਹਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ

ਬਿਆਨ ਟੇਪ 'ਚ ਭਰ ਲਏ। ਉਹ ਟੇਪਾਂ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨੇ, ਪਰ ਇਹ ਟੇਪ ਹੋਰ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਨੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਰੋਈ ਨਾ ਹੁਣ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹਜ਼ੂਰ! ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹਾਂ ਬਹੁਤ, ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਾਤ ਕਰਾ ਦਿਓ। ਆਪਾਂ ਮੁਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਨਜ਼ਾਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਨਜ਼ਾਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ? ਪ੍ਰੇਤ ਪਿੰਜਰ 'ਚੋਂ ਛੁੱਟੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ? ਜੇ ਤੂੰ ਅਸਲੀ ਨਜ਼ਾਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨਾ ਪਏਗਾ ਤੇ ਕਰਮ, ਉਪਾਸਨਾ, ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ, ਚਾਰ ਦਰਜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਫੇਰ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਨਜ਼ਾਤ ਇਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਦੂਜੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ, ਕੀ ਪਤਾ ਕਿੱਧਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਿ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦੇਈਏ, ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਕ ਮਿੰਟ। ਫੇਰ ਆ ਗਿਆ ਦੁਬਾਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਥੇ ਤਾਂ ਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਸਕਣਾ।

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ, ਇਹਨੇ ਗਰਦਨ ਜਿਹੀ ਕੱਢ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਵੀ ਦੱਸ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਈਏ? ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ, ਲੈ ਬਈ ਇਹਦੇ ਘਰ ਚਲਿਆ ਜਾਹ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਪਏ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ! ਕਹਿੰਦਾ ਪੁੱਤ ਵੀ ਮੰਗਿਆ, ਪੁੱਤ ਹੀ ਆਏਗਾ ਮੇਰੇ ਘਰ। ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਏ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਉਭੜਵਾਹੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਉਠਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਕਹਿੰਦਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਤਾਂ ਦਬਾਅ ਹੀ ਬੜਾ ਪੈਂਦਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਆਏ, ਉਹ ਫੇਰ ਉਹਦੇ 'ਚ ਬੋਲਿਆ ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਹਸਦਾ ਹੈਂ? ਸੁਲੇਮਾਨ ਸੀ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ। ਕਹਿੰਦਾ, ਰਾਤ ਮੈਂ ਤੀਨ ਦਫਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੇ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ, ਡਰ ਕੇ ਉਠ ਜਾਤੇ ਥੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਐਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪੁੱਤਰ ਬਣਨਾ ਹੈਂ ਇਹਦਾ ਤੇ ਤੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈਂ ਬਾਪੂ ਨੂੰ?

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਉਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਛੋਟਾ ਉਪਰੇਸ਼ਨ, ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੇ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਹਨੇ ਨਾ ਦੱਸਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਸੀ ਆਹ ਗੱਲ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਟੈਸਟ ਲੈਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ

ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਸਰੀਰ ਐਸੇ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਏਗਾ? ਐਸੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਉਪਰ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ, ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਬੋਲ ਟਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਕਦੇ? ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਸਭ ਨਵੀਂ ਬਣ ਜਾਏਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸਭ ਕੁਛ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰੇਗਾ। ਉਹਨੂੰ ਚਾਹੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ।

ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਉਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਥੇ ਇਕ ਕਰਨਲ ਆਏ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਂਗਲਾਈਨੀਆਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਸੀ, ਉਹ ਬੀਬੀ ਤਾਂ ਪਾਠ ਕਰੇ ਨਾ, ਆਪ ਕਰੀ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਪੂਰਾ ਪਾਠ ਕਰਿਆ, ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਉਹਨੇ, ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਂਗਣ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਉਹਦਾ ਲੜਕਾ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਹੁਣ ਮਦਰਾਸ ਤੁਹਾਡਾ ਮੈਂ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਓਪਰੇਸ਼ਨ। ਉਥੇ ਕੀ ਵਾਪਰਿਆ? ਜਦੋਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਟੈਸਟ ਕਰਿਆ, ਉਹ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗ ਗਏ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ। ਕਹਿੰਦਾ, ਕੀ ਗੱਲ? ਕਹਿੰਦੇ, ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ 'ਚ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਾਧੂ ਨਾੜੀ ਸੀ ਦਿਲ 'ਚ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ, ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਬੰਦ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਕਰਿਆ ਕਿ ਇਕ ਨਾੜੀ ਹੀ ਨਵੀਂ ਲਾ ਦਿਤੀ।

ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਸਭ ਕੁਛ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਨਾਮ ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਕਲਪਤ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਲਿਆਓ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

**ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੇ ॥
ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਦੇ॥**

ਅੰਗ - ੮੧

**ਨਾਮ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਸੰਤ ਰਿਦ ਵਸੈ ॥
ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥**

ਅੰਗ - ੨੬੫

ਹੋਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਨਾਮ ਦਾ। ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸਭ ਕੁਛ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਿਮਾ ਵਸਦੀ ਹੈ ਨਾਮ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸੋ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾੜੀ ਹੀ ਨਵੀਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ।

ਸੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ। ਅਖੀਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਗੱਲ ਆ ਗਈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-

ਸੁਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਬਚਨ ਦੇ ਬਲੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਯੂ.ਪੀ. ਸਾਡੇ ਕੋਲ 45 ਦਿਨ ਰਹੇ ਸੀ ਆਪ ਆ ਕੇ। ਉਥੇ ਦੋ ਸੌ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ਇਕ ਘੰਟੇ 'ਚ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਘੰਟੇ 'ਚ ਵੀ ਦੋ ਸੌ ਬੰਦਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗਰੁੱਪ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ 15-15 ਦੇ। ਆਪ ਗੱਲ ਕਰ ਦੇਣੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰ ਦੇਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਐਸੇ-ਐਸੇ ਆਏ, ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ, ਬੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋਵੋਗੇ, ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਓ? ਬੀਬੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਡੰਗਰ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ ਕੱਟਰੂ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਕੱਟਰੂ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਅਸੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਈਆਂ, ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ? ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਾਈਏ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੌਰ ਸਾਡੇ ਸੇਕ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਦੇ ਡਰੰਮ ਕੱਢਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਐਉਂ ਕਰੋ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਗਈਆਂ ਲਿਆਉਣ ਉਹ ਚੋਰੀ ਦੀਆਂ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਦਾ ਦੁੱਧ ਨਾ ਪੀਓ। ਨਾ ਲੱਸੀ ਪੀਓ, ਨਾ ਦਹੀਂ ਖਾਇਓ। ਆਹ ਤਾਂ ਕਰ ਲਵੋਗੀਆਂ? ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਦਿਲੋਂ ਨਫਰਤ ਕਰੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਸਮਝੋ।

ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਬਚ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਆਈਆਂ ਕਿ ਆਹ ਬੱਚਾ ਸਾਡਾ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬੀਮਾਰ ਆਇਆ, ਬੜੀ ਉਸ ਉਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਵੋ, ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜਦੋਂ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢ ਲਈ। ਡਰੰਮ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਹ ਬਬੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਹੀ ਲਾ ਦਿਤਾ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਕਿ ਤੂੰ ਪੀਪੀਆਂ ਭਰ। ਪੀਪੀਆਂ ਭਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਕ ਮੱਝ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਿਉਂ ਨੱਠੀ ਓਧਰ ਨੂੰ, ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਤੋੜ ਦਿਤਾ, ਨੱਠ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਆਹ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜਦ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਓ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਜਾਹ ਹੀ ਨਾ, ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ, ਜਦੋਂ ਆਉਣਗੇ ਪੁੱਛ ਲਵਾਂਗੇ ਉਸ ਤੋਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਘਰਵਾਲੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹਦੇ ਹਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ। ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਬੱਚੇ ਆਏ, ਤਾਂ ਚਾਰ ਫੁਲਕੇ ਹੱਥ ਦੇ ਉਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ, ਕਹਿੰਦੇ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿ ਬੀਬੀ ਚਾਰ ਫੁਲਕੇ? ਕਹਿੰਦੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈ।

ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਮੈਂ ਪਸ਼ੂ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਗੱਲ? ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ, ਕਿੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਉਂ ਕਰ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਵੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਅੱਛਾ ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈਗਾ? ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜੀ, ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਹ ਉਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਜਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ, ਝਾੜੂ ਦਿਆ ਕਰ। ਦੀਵਾ ਬੱਤੀ ਕਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਪੜ੍ਹ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ ਮੁੜ ਕੇ ਡੰਗਰ ਹੀ ਡੰਗਰ ਹੋ ਗਏ। ਦੁੱਧ ਹੀ ਦੁੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬਹੁਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਡੰਗਰ ਵੇਚਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੈਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹਾਂ ਜੀ, ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੇ ਡੰਗਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ, ਉਹਦੇ ਬਣਾਂ 'ਚੋਂ ਖੂਨ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਡੰਗਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਸ਼ੁਕਰ ਕਰ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਬਰਕਤ ਹੋ ਗਈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਹੋ ਗਈ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਤਾਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ -

ਸੁਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ ॥ ਕਉਲਾ ਬਪੁਰੀ ਸੰਤੀ ਫਲੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਲ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਛਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮਹਾਤਮਾ ਛਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੰਗੇ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾ ਲਏ। ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ -

ਵਰਤਣਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੩

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਤਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਕੋਈ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਏਸ ਸਟੇਜ ਦੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਜੇ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਇਹ ਸਟੇਜ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਸੋ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਨ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾ

ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ, ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਹ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ।

ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ, ਦੂਸਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ, ਤੀਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ। ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮਝੋ। ਜਿਹੜਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਓਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਤਾਂ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ 'ਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਉਥੋਂ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ। ਨਹੀਂ, ਆਮ ਜਗਿਆਸੂ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਤੂੰ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀਂ। ਫੇਰ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੀਂ।

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ

ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥

ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ

ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥

ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ

ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖੁ ਪਾਪੁ ਦੇਖੁ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥

ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ

ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੦੫

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ ਫੇਰ -

ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ .... ਅੰਗ - ੩੦੫

ਫੇਰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ।

ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੦੫

ਸੋ ਨਾਮ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਇਹ ਮਾਲਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਸਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੱਸ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਵਧ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਜਾਪ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਅਜਪਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਪ ਦਾ ਫਲ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਕੇ, ਜਦੋਂ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਕੰਠ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੱਸ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਸੰਤੀ ਬਾਣੀ 'ਚ ਦੱਸ ਗੁਣਾਂ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਰਾ ਬਾਣੀ 'ਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧੁਨੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਦੱਸ ਗੁਣਾਂ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਬਾਹਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰੀ ਕਰੋ, ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਧੁਨੀ ਹੈ deep silence 'ਚ ਜਾ ਕੇ, ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਾਰੀ। ਐਨਾ ਫਲ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਧ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਜਾਂਦੇ, ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਜਾਂਦੇ।

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ॥

ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੫

ਸ਼੍ਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਅਜਪਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਜਪਾ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿੱਲਣ ਨਾ ਜੀਭ ਹਿੱਲੇ। ਜਦੋਂ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਮਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਨੱਕ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਇਥੇ ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਥੇ ਧੁਨ ਸੁਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨੂੰ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਈ ਤਾਂ ਇਥੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ। ਕਈ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕੇਵਲ ਧੁਨ ਸੁਣਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ, ਜਿਹੜਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਹਦੇ ਬਗੈਰ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ -

**ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥**

ਅੰਗ - ੮੭੯

ਜਦੋਂ ਧੁਨ ਉਪਜ ਜਾਵੇ ਅੰਦਰ, ਫੇਰ ਬਿਰਤੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ 'ਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ 'ਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ।

**ਓਥੈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ
ਗੁਰਮਤੀ ਸਬਦਿ ਸੁਣਾਵਣਿਆ ॥**

ਅੰਗ - ੧੨੪

ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਥੇ ਅਨਹਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਧੁਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਧੁਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

**ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ
ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰ ਜਗਤ ਮਹਿ ਰਹਾ।**

ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖ 'ਚੋਂ ਧੁਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਧੁਨ ਕਰਕੇ -

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੦੩

ਉਹ ਧੁਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਵਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਧੁਨ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਿਰਤੀ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੜ੍ਹਦੇ-ਚੜ੍ਹਦੇ। ਸੋ ਉਹਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

**ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥**

ਅੰਗ - ੮੭੯

ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਓਸ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ। ਫੇਰ ਏਸ ਜਾਪ ਦੇ ਨਾਲ, ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਜਾ ਕਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥

ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੇਈ ਸੰਤੁ ॥

ਅੰਗ - ੩੧੯

ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ, ਨਾ ਧੁਨ ਮੱਧਮ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੱਪੜਿਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਨਹੀਂ, ਸੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਵਿਸਰੇ।

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਸੇ ਪੂਰੇ ਪੁਰਖ ਪਰਧਾਨ ॥

ਅੰਗ - ੩੧੩

ਘੱਟ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਗੇ -

ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੁ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ definition ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ

ਸੇ ਹਰਿ ਜਨ ਪੂਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਿ ॥

ਅੰਗ-੬੫੧

ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥

ਅੰਗ - ੯੪੧

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਗਲੀ ਗਣਤ ਮਿਟਾਵੈ ॥

ਅੰਗ - ੯੪੨

ਸੋ ਸਾਰੇ ਰੋਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹਭਾ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਚਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਧੁਨ ਅੰਦਰ ਐਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਐਨੀ ਫੋਰਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਐਨੀ ਐਨਰਜੀ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਰੋਮ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਤੱਕ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਅਗਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਣ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਆਪੇ ਹੀ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਸ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ -

ਜੋ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ

ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ ਨਹੀ ਹੋਰ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੬੫

ਹਰਹਟ ਭੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਬੋਲਹਿ ਭਲੀ ਬਾਣਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨੦

ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ

ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਸੀ, ਅਭਿਆਸ ਸੀਗਾ ਤੇ ਹੁਣ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

**ਧਰਤਿ ਪਾਤਾਲੁ ਆਕਾਸੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁਤੀਏ
ਸਭ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ਰਾਮ ॥ ਅੰਗ - ੫੪●**

ਹਰੇਕ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੰਗਲ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਆਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ -

**ਫਰੀਦਾ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨੁ ਪੰਖੀਆ ਜੰਗਲਿ ਜਿੰਨਾ ਵਾਸੁ ॥
ਕਕਰੁ ਚੁਗਨਿ ਬਲਿ ਵਸਨਿ ਰਬ ਨ ਛੋਡਨਿ ਪਾਸੁ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੮੩**

ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬੇ ਫਰੀਦ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਏਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ -

**ਧਰਤਿ ਪਾਤਾਲੁ ਆਕਾਸੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁਤੀਏ
ਸਭ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ਰਾਮ ॥ ਅੰਗ - ੫੪●**

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਫੇਰ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਤੇ ਅਖੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ। ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਦੇ ਨੇ -

**ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੋਹਿਆ ॥
ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੭**

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

**ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥ ਅੰਗ - ੨੭੩**

**ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ।
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ ਮੋ ਮਹਿ ਤਾਸ ਮਹਿ ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ।
ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ 'ਚੋਂ**

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

**ਯਾ ਮਹਿ ਰੰਚ ਨ ਮਿਥਿਆ ਭਾਖੀ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਖੀ**

ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਿਹਚੇ 'ਚ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਖਾਲਸਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਦਰਜਾ ਕਿੰਨਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਤੇ ਉਹਦੇ 'ਚ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਐਸਾ -

ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੨੭੨

ਸੰਤ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਅਨੰਤ ਵਿਚ, ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਦਰਜਾ ਹੁਣ ਕਿੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਚੌਥੀ ਗੱਲ ਆ ਗਈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿੱਡੀ ਹੋ ਗਈ।

**ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥ ਅੰਗ - ੨੭੩**

ਇਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਦੇਵ ॥ ਅੰਗ- ੩੯੨

ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਜਿਹੜੇ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਹ ਇੱਛਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁਣੀਏ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਜਿਹੜੇ ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਨਾਥ ਨੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

**ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਸਾਧੁ ਗਾਵਹਿ ਤਹ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ॥
ਅੰਗ - ੬੧●**

**ਕਹਿ ਕਮੀਰ ਅਬ ਕਹੀਐ ਕਾਹਿ ॥
ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬੈਕੁੰਠੈ ਆਹਿ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੬੧**

ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। 68 ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ।

**ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ਹੋਤ ਹੈ ਜਹਾਂ
ਗੰਗਾ ਭੀ ਚਲ ਆਵਤ ਤਹਾਂ।**

ਇਕ ਵਾਰੀ ਨਾਰਦਮੁਨੀ ਨੇ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ। ਵਰਤ ਉਪਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਲੱਛਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਰਤ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ।

ਕਿੱਥੇ ਨੇ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੱਥੇ ਨੇ, ਦੱਸ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਓ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਓ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ, ਉਹਨੇ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਗਿਰਦਿਆਂ 'ਚ, ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ, ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਵਰਨ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਿਥੇ ਭਗਤ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਜਦੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਓਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਜਿਥੇ ਤਪੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਛਿਆ, ਓਸ 'ਤੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਭਗਵਾਨ, ਉਥੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ 'ਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ 'ਚ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਸਵਰਨ ਮੰਦਰਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਹੋਰ

ਅਨੇਕਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਧੁਵਾਂ ਜਾਲਦੇ ਨੇ, ਆਰਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਆਹ ਭੁੰਜੇ ਆ ਕੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠ ਗਏ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਾਰਦ! ਸੱਚੀ-ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ ਤੈਨੂੰ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬੈਕੁੰਠ ਮੇਰਾ ਨਿਜ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੈ ਨਾ -

**ਨਿਜ ਘਰ ਮੇਰੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ
ਦਰਸਨ ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਨਿਜ ਰੂਪ ਹੈ।**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਸਲੀ ਘਰ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ -

**ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਸਾਧੂ ਗਾਵਹਿ
ਤਹ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ॥**

ਅੰਗ - ੬੧੦

ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਨਿਜ ਘਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅੰ ਕੁਟੰਬ ਸਖਾ
ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਸੁਤ ਸ੍ਰੇਸਟ ਅਨੂਪ ਹੈ।**

ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਪਿਉ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕੁਟੰਬ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਆਹ ਬੈਠੇ ਨੇ ਸਾਰੇ। ਜਿਹੜੀ ਆਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ।

**ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅੰ ਕੁਟੰਬ ਸਖਾ
ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਸੁਤ ਸ੍ਰੇਸਟ ਅਨੂਪ ਹੈ।
ਸਾਧ ਸੰਗ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਜੀਵਨ ਮੈ
ਸਾਧ ਸੰਗ ਨਿਜ ਪਦ ਸੇਵਾ ਦੀਪ ਧੂਪ ਹੈ।
ਸਾਧ ਸੰਗ ਰੰਗ ਰਸ ਭੋਗ ਸੁਖ ਸਹਜ ਮੈ
ਸਾਧ ਸੰਗ ਸੋਭਾ ਅਤਿ ਉਪਮਾ ਅੰ ਉਪ ਹੈ ॥**

ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸੋ ਉਹਦੀ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਹਦਾ ਦਰਸਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਮੋਘ ਦਰਸਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਿਹੜਾ ਦਰਸਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇਵਤਾ -

**ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥ ਅੰਗ - ੨੭੩**

ਐਸੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ, ਇਹ ਕੋਈ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ (ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ) ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਐਸੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਨਿਜ ਨੈਣ ਮਿਲ ਗਏ, ਨੈਣ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਧੂ

ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ। ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਤੀਸਰਾ ਹੋਰ ਆ ਗਿਆ। ਕੀਰਤਨ ਤਾਂ ਹੋ ਗੀ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖੀ ਗਏ ਕਿ ਕੌਣ ਨੇ ਬੰਦੇ, ਇਹ ਕੌਣ ਆ ਗਏ, ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਲਾਈਨ 'ਚ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਹ ਸਾਧੂ ਕੌਣ ਆਏ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਬੈਠੇ ਸੀ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਸਾਧੂ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦਿਸੇ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਿਸਦੇ ਸੀ, ਕੋਈ ਵਿਚਾਲੇ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਹੈ ਨਹੀਂ? ਕਹਿੰਦੀ, ਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਿੰਨ ਸਾਧੂ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਏ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਆਏ ਨੇ। ਅਖੀਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਕੀ ਹੋਈ ਗੱਲ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜੇ ਦਿਸ ਗਿਆ ਚੁੱਪ ਰਹੋ। ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਹਠ ਕਰਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਕੁਛ ਨਿਰਣਾ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਨਾ, ਕੋਈ ਬਚਨ ਪਤਾ ਲੱਗੇ? ਕੀ ਉਹ ਬੀਬੀ ਗਲਤ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ? ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਉਹ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ।

ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹਦੇ ਨੈਣ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨੇ ਦਿਬਯ ਸੂਰਤਾਂ ਦੇਖ ਲਈਆਂ ਇਥੇ ਦੀਵਾਨ 'ਚ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮੁਖੀ ਦੇਵਤੇ, ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ, ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ, ਬੈਕੁੰਠ ਛੱਡ ਕੇ, ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

**ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਦੇਵ ॥
ਅਮੋਘ ਦਰਸੁ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨**

ਤੇ ਦਰਸਨ ਅਮੋਘ ਨੇ ਤੇ ਜੋ ਬਚਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਪੂਰਾ। ਸੋ ਇਕ ਐਸੀ ਘਟਨਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਥੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਵਾਨ ਲਾ ਕੇ ਗਏ, ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਅਜੇ ਫਾਰਮ 'ਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ 'ਚ ਜਦੋਂ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ, ਉਥੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਓਨੀਂ ਸੀ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਵਾਲੇ। ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮਕਾਨ ਚੰਗਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ, ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਾਹੂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਮ.ਪੀ. ਸੀ ਉਹ। ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆ ਰਹੇ ਨੇ, ਤੇਰੀ ਕੋਠੀ 'ਚ ਠਹਿਰਾਉਣੇ ਨੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰੇ ਮਹੱਲ 'ਚ, ਖਾਸ ਘਰ 'ਚ ਠਹਿਰਾਓ। ਉਪਰ ਵੱਡਾ ਚੁਬਾਰਾ ਸੀਗਾ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਆਸਣ ਲਗਾ ਦਿਤਾ। ਇਥੋਂ ਸਾਝਰੇ ਤੁਰੇ ਸੀ, ਉਥੇ ਜਾ ਰਹੇ। ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਆਪ ਨੇ ਹਾਪੜ ਛਕਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਚਲੇ ਗਏ, ਘੰਟੇ ਕੁ ਦੇ ਵਿਚ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੋ-ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਆਰਾਮ ਕਰਿਆ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਵੱਜੇ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਸਾਹੂ ਸਾਹਿਬ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਏ ਨੇ, ਮੰਗ ਲੈ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦਾ, “ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ?”

ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੇ ਮਾਰੀ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ ॥

ਅੰਗ - ੨੬੬

ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਦੇ ਨੇ -

ਤੀਰਥ ਕੀਏ ਏਕ ਫਲ, ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਫਲ ਚਾਰ।

ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਫਲ ਅਨੇਕ ਹੈਂ ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਬੀਚਾਰ।

ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਨਿਹਚਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਛੇਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲ ਚੱਲੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ ਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੇਰ ਵੀ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਨਵੇਂ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀ ਕਰਿਆ, ਘਾਹ ਮੰਗਾ ਲਿਆ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ, ਰਾਣੀ ਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਵੀ ਫੜਾ ਦਿਤਾ ਘਾਹ। ਆਪ ਵੀ ਫੜ ਲਿਆ 'ਤੇ ਗਲ 'ਚ ਪੱਲੇ ਪਾ ਲਏ। ਗਲ 'ਚ ਪੱਲਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਧੀਨ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਹੰਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਨੈਨੀਤਾਲ, ਭੀਮਤਾਲ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਜਲ ਪਾਣੀ ਆਪ ਨੇ ਛਕ ਲਿਆ ਸੀ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਏਸ ਕੋਠੀ ਦਾ ਜੋ ਮਾਲਕ ਹੈ ਉਹ ਕੋਟ ਦੁਆਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ 'ਤੇ ਹੁਣ ਇਥੇ ਐਮ.ਪੀ. ਹੈ ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ.ਏ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਆ ਜਾਣ ਦਿਓ।

ਅੰਦਰ ਭੇਜ ਦਿਤੇ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘਾਹ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਤਿਣਕਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਪਾ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਾਹ ਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਰਿਆਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਨੇ, ਸਾਹੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਅਧੀਨਗੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੇ ਕੁਛ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਘਾਹ ਦੇਖਿਆ, ਹੱਥ 'ਚ ਘਾਹ ਦੇਖਿਆ, ਗਲ 'ਚ ਪੱਲਾ ਦੇਖਿਆ, ਪੱਲੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤੇ ਉਹਨੇ ਵੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਆਏ

ਤੁਸੀਂ? ਦੱਸੋ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਭੁੱਖੇ ਹਾਂ, ਪਿਆਸੇ ਹਾਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੋਲ ਆਏ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਕਾਹਦੀ ਪਿਆਸ ਹੈ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ! 25 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਲੜਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਮੁੜ ਕੇ ਕੋਈ ਉਲਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਕ ਲੜਕੇ ਦੀ ਦਾਤ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਲੇਕਿਨ ਅਸੀਂ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਏ, ਉਠ ਰਹੇ ਸੀ, ਬੈਠ ਗਏ ਫੇਰ, ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀ ਕਰਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੁਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਿਆ ਹੈ। 68 ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਧੀਪੂਰਵਕ ਦਾਨ ਦਿਤੇ ਨੇ। ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਨੇ। ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਡਲੀਆਂ ਬੁਲਾ-ਬੁਲਾ ਕੇ ਜਗਰਾਤੇ ਕਰੇ ਨੇ। ਬੇਅੰਤ ਸਾਹੂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਤੋਂ, ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਇਥੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਜਗਰਾਤੇ ਕੀਤੇ ਨੇ। ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਭੰਡਾਰੇ ਕਰੇ ਨੇ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਮੁਰਾਦ ਕਿਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਭਜਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਓ? ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨੀ ਦੱਸੀ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਵਿਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀਹਨੂੰ ਧੋਅ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਾਹੂ ਸਾਹਿਬ! ਗੱਲ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਓ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਰ ਲਓ।

ਕਹਿੰਦਾ ਕੀ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਫਕੀਰ ਦੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੁਆ, ਮੰਨਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਾਲਕ ਨੇ ਤੇ ਤੂੰ ਐਉਂ ਕਰ ਬਾਕੀ ਸਮਾਨ ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਰੱਖ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਟੱਲੀਆਂ ਖੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭੋਗ ਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਲਵਾਈ ਜਾ ਤੇ ਇਕ ਬਦਲੀ ਕਰ ਲੈ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਰੱਖ ਦੇ ਤੇ ਤੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਜਾਣੀ, ਜੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਹਚਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਮੰਗ ਲਈਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਰਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦੱਸਿਆ ਉਸ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲਿਆਂਦੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਤੇ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਪੂਰੇ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ, 25 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ। ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ

ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਰਹਿਣਗੇ, ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ 'ਚ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਬੜੇ ਦੀਵਾਨ ਲਵਾਏ ਉਹਨੇ ਬੁਲਾ-ਬੁਲਾ ਕੇ। ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ -

ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਦੇਵ ॥

ਅਮੋਘ ਦਰਸੁ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਭੇਜਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ, ਬਚਨ ਕਰਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਬੀਬੀ ਜੀ (ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਤੁਹਾਡੇ, ਦੋਵੇਂ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਸਮਾਧੀ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਐਨਾ ਘਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹੈ, ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲਾਭੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਸਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਇਕ ਪਾਵੇ ਕੋਲ ਮੈਂ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਇਕ ਕੋਲ ਇਹ ਬਹਿ ਗਏ। ਐਸਾ ਬੈਰਾਗ ਚਲਿਆ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਹੋਣ, ਨਾ ਇਹਦੇ। ਜਦੋਂ ਹਉਂਕੇ ਜਿਹੇ ਸੁਣੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਲਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਭਜਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਬੋਲ ਪਏ, ਇਹੀ ਕਰਨ ਬਚਨ ਕਿ ਦਾਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਆਮਦਨ ਇਹਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਈ। ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੋਈ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਿੰਨਾ ਖਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲਈ ਜਾਣਾ, ਸਾਲ ਭਰ 'ਚ ਮੋੜ ਦੇਣਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੁੜ ਜਾਣਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਦੀਵਾਨ ਦਿਓ। ਉਸ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਅੱਛਾ ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ। ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਆ ਜਾਣਾ। ਅਜੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਸਭ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਜਵਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਚੰਗਾ ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਸੀ ਮੈਂ ਉਥੇ ਵੀ, ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਮੰਗਦੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਹਨੇ ਕਦੇ ਮੰਗੀ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਮੰਗੀ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚਾ ਵੱਡਾ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕਾਲਜ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਪੈਸਾ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇੰਜਨੀਅਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਰਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਕਿ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਖਰਚਾ ਆਏਗਾ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਖਰਚਾ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਲੈ 12 ਹਜ਼ਾਰ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਾਲ ਬਚ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਕਿ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਥੋਂ ਬਚ ਜਾਏਗਾ ਸਾਨੂੰ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਵੀ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੀ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ, ਬਈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਇਹ ਦੱਸ-ਬਾਰੂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਮੰਗਦੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਦਾਨ ਦੇਣ 'ਤੇ ਕੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਮਾਇਆ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਉਭਲ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਚਨ ਹੋ ਗਿਆ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਿ ਉਭਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਭਲ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਜਾਏਗੀ? ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦੇ, ਇਹ ਕੰਮ ਤੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਜਾਹ, ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨਾਮ ਜਪੀਂ, ਜਪਾਈਂ, ਨਾਲੇ ਖੇਤੀ ਕਰ ਜਾ ਕੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਗਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਕਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਣਾ। ਆਹ ਵੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਸਤਿ ਬਚਨ, ਸਰਵਿਸ ਮੇਰੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ, ਛੱਡ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ, ਤੂੰ ਜਾਹ।

ਮੈਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ, ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਖੇਤੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ? ਕਹਿੰਦੇ, ਖੇਤੀ? ਸੋਨਾ ਉਗਲੇਗੀ ਤੇਰੀ ਧਰਤੀ। ਇਹ ਬੀਬੀ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਦੁੱਧ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਸਾਡੇ? ਕਹਿੰਦੇ, ਬੀਬੀ! ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਸਾਂਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਐਨਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਉਥੇ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਭ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਨੇ ਵਾਢਾ ਧਰ ਕੇ, ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸੰਗਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸਾਂਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਐਨੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਜਾਹ ਤੂੰ।

ਤਿੰਨ ਬਚਨ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏਗਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਥੇ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਮੈਂ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ। ਇਕ ਲੱਖ ਦੇ ਧਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਇਕ ਲੱਖ ਦੀ ਮੇਰੀ ਕਣਕ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਪੈਸਾ ਹੀ ਪੈਸਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੁਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਕਿ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਸਲ ਇਹਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁਇੰਟਲ ਧਾਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇ, ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਸੌ ਕੁਇੰਟਲ ਕਣਕ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬਚਨ ਹੈ ਨਾ ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਅਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ -

ਜੇ ਆਇਆ ਸੇ ਚਲਸੀ ਸਭੁ ਕੋਈ ਆਈ ਵਾਰੀਐ॥

ਅੰਗ - ੪੨੪

ਵਾਰੀ ਆਈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਆਪ ਨੇ ਗਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਭਾਈ, ਦੀਵਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ

ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਐਉਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ? ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੁੜ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਬੜੇ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਬਚਨ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਚਨ ਹੋ ਕੀ ਗਿਆ। ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ।

ਕਰ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸਿ॥ ਅੰਗ - ੩੯੭

ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਾਹਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ?

ਮੋਹਿ ਸੰਤਹ ਟਹਲ ਦੀਜੈ ਗੁਣਤਾਸਿ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੮

ਜੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਦਇਆਲ ਹੋਏ ਓ, ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਗੁਣਤਾਸ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਟਹਲ ਦਿਓ। ਸੋ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਠੀਕ ਹੈ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਕਾਲ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਏਗਾ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਏਗਾ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਏਗਾ, ਲੇਕਿਨ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ -

ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤਿਨ ਕਉ ਕਾਲ ਨ ਖਾਤੇ ॥

ਰੰਗਿ ਤੁਮਾਰੈ ਲਾਲ ਭਏ ਹੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸਿ ਮਾਤੇ ॥

ਅੰਗ - ੫੩੦

ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਥਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਨਿਹਚਲ ਘਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਹਚਲ ਥਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਸੋ ਘਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਘਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੬

ਸਭਿ ਸਖੀਆ ਪੰਚੇ ਮਿਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥

ਸਬਦੁ ਖੋਜਿ ਇਹੁ ਘਰੁ ਲਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਜ ਘਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਸਦੇ ਨੇ-

ਸਹਜ ਸਿਫਤਿ ਭਗਤਿ ਤਤੁ ਗਿਆਨਾ ॥

ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਥਾਨਾ ॥ ਅੰਗ - ੨੩੭

ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਦਾ ਥਾਨ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਹ ਨਿਹਚਲ ਥਾਨ ਹੈ।

ਤਹਾ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਗੁਣ ਰਸੈ ॥

ਅਨਭਉ ਨਗਰੁ ਤਹਾ ਸਦ ਵਸੈ ॥ ਅੰਗ - ੨੩੭

ਓਸ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਨਭਵ ਨਗਰ ਹੈ।

ਤਹ ਭਉ ਭਰਮਾ ਸੋਗੁ ਨ ਚਿੰਤਾ ॥ ਅੰਗ - ੨੩੭

ਉਥੇ ਮੌਤ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੀ ਹੱਦ ਕਿੱਥੇ

ਤੱਕ ਹੈ? ਆਹ ਜਿੰਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਬਿਰਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਕ ਹੋਰ ਜਗਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਸੂਖਸ਼ਮ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ super matter ਦਾ ਜਗਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੇ। ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਬੈਕੰਠ ਧਾਮ ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਹੈਗਾ, ਉਥੇ ਤੱਕ ਕਾਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ ਵਸਦੇ ਨੇ ਉਥੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ।

ਤਹ ਭਉ ਭਰਮਾ ਸੋਗੁ ਨ ਚਿੰਤਾ ॥

ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਮਿਰਤੁ ਨ ਹੋਤਾ ॥

ਤਹ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਅਨਹਤ ਆਖਾਰੇ ॥

ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੀਰਤਨ ਆਖਾਰੇ ॥ ੭ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰੁ ॥ ਕਉਣੁ ਕਰੈ ਤਾ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਅੰਗ- ੨੩੭

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸਚਖੰਡ ਕਿਹਾ ਹੈ -

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥

ਨਿਹਚਲ ਥਾਨੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਰੈ ॥

ਅੰਗ- ੨੩੭

ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੰਤ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਥੇ।

ਤਹ ਸਹਜ ਅਖਾਰੇ ਅਨੇਕ ਅਨੰਤਾ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸੰਗੀ ਸੰਤਾ ॥

ਹਰਖ ਅਨੰਤ ਸੋਗ ਨਹੀ ਬੀਆ ॥

ਸੋ ਘਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੬

ਜਿਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੈ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਐਸੇ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਲੇ ਗਏ ਲੇਕਿਨ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਨਿਹਚਲਾ ਹੈਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਆਮ ਫੁਰਮਾਨ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੇਮੀਓ! ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਆਏ ਓ, ਸੰਸਾਰ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਹਾਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਐਸੀ ਕਰਨੀ ਕਰਕੇ ਜਾਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਸਦੇ ਜਾਵੋਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਰੋਵੇ। ਸੰਸਾਰ ਯਾਦ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਰੋਵੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਰਨੀ ਕਰ ਚਲੋ-

ਕਬੀਰ ਜਾ ਤੂ ਜਨਮਿਆ ਜਗਤ ਮਹਿ

ਜਗ ਹਸੈ ਤੂ ਰੋਇ।

ਐਸੀ ਕਰਨੀ ਕਰ ਚਲਹੁ

ਪਿਆਰੇ ਤੂ ਹਸਹਿ ਜਗ ਰੋਇ।

ਕਬੀਰ ਜੈਸੀ ਉਪਜੀ ਪੇਡ ਤੇ

ਜਉ ਤੈਸੀ ਨਿਬਹੈ ਓੜਿ ॥

ਹੀਰਾ ਕਿਸ ਕਾ ਬਾਪੁਰਾ ਪੁਜਹਿ ਨ ਰਤਨ ਕਰੋੜਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੨

ਕਰੋੜਾਂ ਰਤਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਜਿਹੜਾ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ 'ਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਆਪਾਂ ਬੈਠੇ ਹਾਂ,

ਜੋ ਬਾਣੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਕਾਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਪਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤੁਕ-ਤੁਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਸੀ। ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ, ਹਰ ਥਾਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

(ਨੋਟ)

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਪਏ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਕੱਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੋ ਵੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆਨ ਲਗਾਤਾਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜੀਨ ਰਾਹੀਂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਆਡੀਓ, ਵੀਡੀਓ, ਡੀ.ਵੀ.ਡੀਆਂ, ਐਮ.ਪੀ.ਥ੍ਰੀ. ਇੰਟਰਨੈਟ ਰਾਹੀਂ ਆਪ ਜੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹਨ।

ਆਪ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਮਾਰਗ' ਜੋ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨੇ ਤੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਧੰਨ ਧੰਨ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ 'ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕ ਕੇ ਸੰਸਾਰਕ ਕਾਰੋ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਸਬਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਰਸਤਾ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਮਨੋਰਥ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਰ ਨਰੈਣੀ ਦੇਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੋਲ੍ਹ-ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਮਰ ਰੂਹਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। 21 ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਰਸਤਾ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਰਸਾਇਆ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿੱਚ ਇਕ ਫਿਲਮ ਬਣ ਕੇ ਚਲਣ ਲਗਿਆ। ਕਿਵੇਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਜਾਮ ਪੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਅਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਹੋਏ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਦੇਖ

ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਆਪ ਸੁਰਤ ਸਬਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਹੋ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਰਿਤਿਆਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਰਿਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਜਗਿਆਸੂਆ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਮਲੀਕ ਲਾਲਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਖਜਾਨਾ ਹੈ।

7 ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕ 'ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ' ਜਦੋਂ ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਮਜੂਦਾ ਟਰਸਟ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 1995 ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਦਿਹਾੜੇ ਤੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਡਿਕਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਸਿਰਲੇਖ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਏ। ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਵਾਮੀ ਅੰਤਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਵਾਲੇ ਸਲਾਨਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ। ਸੁਪ੍ਰਸਿਧ ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਆਏ। ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਵਚਨ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਹੋਏ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ 20 ਸੈਕਟਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਲਾਨਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਦਿਵਾਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਲਗਦੀ ਬਹੁਤ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ ਜਗਿਆਸੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਨ। ਦਿਵਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਲਗਦੀ ਅਨੇਕਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ? ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ (ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ "ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ" ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਰੂਹਾਨੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਜਾਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਜਾਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਰ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹਨ।

ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਪੁਸਤਕ 'ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋਰ ਤਪ ਤਤਿਖਸ਼ਾ ਸਾਧਨ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਮੈਗਜੀਨ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦਰਾਜ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਸਮਾਧੀ ਦਿਵਸ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਹਿਮ ਹਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

(ਵੱਲੋਂ 'ਅਦਾਰਾ ਆਤਮ ਮਾਰਗ')

(-----)

ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰੂਪਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗਾਥਾ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 26)

ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ ਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਏਵੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਫਲ ਮਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਲਤਾਈ ਆ ਗਈ। ਜਾ ਕੇ ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਿੱਠ ਦੇ ਉਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਹੋ ਗਈ ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਮਾੜੇ ਖਿਆਲ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਆ ਗਿਆ। ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲਓ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ! ਦੇਖ ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ 'ਚ ਤਾਂ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਲੜਕੀ ਮੇਰੀ ਹੈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੱਚੀ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ। ਤੂੰ ਜੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਫੇਰ ਸਰਵਰੀਆ ਹੈਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਢਾਹੁਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਵੀ ਆਪ ਹੁਕਮ ਦੇਵੋ, ਮੈਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ, ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦਿੱਤੀ। ਰੋਮ-ਰੋਮ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। vibration ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਮਿਲਣੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ। ਸੋ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੁੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੇਟੀ! ਤੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਹ ਲੇਖ। ਉਰੂ ਹੋ ਸਾਡੇ ਕੋਲ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਗੁੰਠਾ ਮਸਤਕ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਜਿੱਥੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਨੱਕ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮੇਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਖ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਂਗਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕੁਛ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਲੇਖ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ, ਪੁੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ-

**ਧਾਰਨਾ - ਪੁੱਠੀ ਬਾਤ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀ ਹੋ ਜਾਏ,
ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤੇਰੀ ਮਾਲਕਾ।**

ਅਪੁਸਟ ਬਾਤ ਤੇ ਭਈ ਸੀਧਰੀ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਸਜਨਈ ॥

ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਰਤਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਓ ਮਲੀਨ ਬੁਧਿ ਹਛਨਈ

॥ ੧ ॥ ਜਉ ਕਿਰਪਾ ਗੋਬਿੰਦ ਭਈ ॥

ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਫਲ ਪਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਈ ॥

ਅੰਗ - ੪੦੨

ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮਿਆ, ਜੋ ਪਿੰਗਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਬੜਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਦਫਾ ਉਸ ਦੇ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਜਿਸਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੁੱਧ ਸੀ। ਇਧਰ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾ ਸੀ ਜਮਾਂਦਰੂ, ਜੋਤਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ? ਕਾਹਦੀ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕਰੋਪੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਰਹੇ

ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਆਓ ਤਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਨਾ ਪੈਣ। ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀ ਓਲਾਦ ਸੀ, ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸਮੇਤ ਰਥ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾਏ, ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਇੱਕ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿਤੇ। ਉਥੋਂ ਆਪਣਾ ਰਥ ਵਗੈਰਾ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਹ ਬੱਚੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਕੋਈ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਹਲਕੇ ਨੇ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ 'ਚ ਲਾਈਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਨਾ ਕਰੋ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਘਨ ਆ ਕੇ ਚਿੰਬੜ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਤਿਸੁ ਲਾਗਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਸਰੈ ਨਾਉ ॥

ਅੰਗ - ੫੨੨

ਤੇ ਜੇ ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਉਲਟ ਕਰ ਲਓ।

ਪ੍ਰਭ ਸਿਮਰਤ ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥

ਅੰਗ - ੨੬੨

ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਤੀ, ਉਹਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ। ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਬਾਕੀ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁਣਦੇ ਨੇ, ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਗਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਫਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਪਰ ਹੱਥ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਬੜਾ ਲੜਕਾ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਦੇਖੋ ਕਿੰਨੇ ਵਧੀਆ ਫਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਇਹ ਆਪਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਖਾਈਏ। ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ ਦੀ ਨਵਿਚਤੀ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਫਲ ਦਿਸਦੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ ਤੋੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਫਲ ਤੱਕ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਦੇਈ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਖਾਈ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੋ ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਉਹਨੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਦਰਖਤ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਫਲ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਫਲ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਵਲ ਸੁੱਟਿਆ, ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ। ਤੀਸਰਾ ਫਲ ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹਨੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ। ਕੁਛ ਉਸਨੂੰ ਐਸਾ ਵਹਿਮ ਪਿਆ ਕਿ ਆਪ ਤਾਂ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਫਲ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਉਹਨੇ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆਏ ਹੋਏ ਨੇ ਕੁਬੜੇ ਨੂੰ ਵਗਾਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਵਗਾਹ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕੁੱਬ ਸੀ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਲੜਕਾ ਨੇ ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਇਹਨੇ ਵਗਾਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ, ਉਹਨੇ ਚੁੱਕ ਕੇ

ਇੱਟ ਉਹਦੇ ਮੱਥੇ 'ਚ ਮਾਰੀ, ਜਦੋਂ ਮੱਥੇ 'ਚ ਮਾਰੀ ਕੋਈ ਨਾੜ ਸੀ ਐਸੀ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜਿਹਨੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਖੂਨ ਨਿਕਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਹਨੂੰ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਜਦ ਉਹਨੂੰ ਦਿੱਸਿਆ ਇਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਇੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਪੈਰ ਮਾਰਿਆ ਜਿਹੜਾ ਤੀਸਰਾ ਵਾਧੂ ਦਾ ਥਣ ਸੀ ਉਹ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਸਾਡੇ ਨਾਲ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ! ਤੁਸੀਂ ਆ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਹੈ, ਝਾੜੂ ਦਿੱਤੇ ਨੇ, ਬਰਤਨ ਮਾਂਜੇ ਨੇ ਉਹਦਾ ਫਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਹੋਇਆ, ਦੂਜਾ ਤੁਸੀਂ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਠੇ ਲੇਖ ਸੀ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਦੂਤ ਤੇ ਦੁਸਟ ਸੀ ਸੱਜਣ ਬਣ ਗਏ। 'ਅਪੁਸਟ ਬਾਤ ਤੇ ਭਈ ਸੀਧਰੀ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਸਜਨਈ ॥'

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਆ ਗਈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਸੱਧੂ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ, ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਸੱਧੂ! ਪਿਆਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੋ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

**ਧਾਰਨਾ - ਲੋਕ ਕੁਟੰਬ ਸਭਰੂ ਤੇ ਤੋੜੈ,
ਤਉ ਆਪਨ ਬੇਢੀ ਆਵੈ ਹੋ।**

ਲੋਗ ਕੁਟੰਬ ਸਭਹੁ ਤੇ ਤੋਰੈ ਤਉ ਆਪਨ ਬੇਢੀ ਆਵੈ ਹੋ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੭

ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਛੱਪਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਹ ਛੱਪਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਪੜੋਸਣ ਜਿਹੜੀ ਸੀ ਉਹਨੂੰ ਬੜੀ ਪਸੰਦ ਆਈ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਨਾਮਦੇਵ! ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਾਰੀਗਰ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇਰੀ ਛੱਪਰੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਪਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਛੱਪਰੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂ। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਘਰ ਨੇ ਪਰ ਆਹ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੈਂ ਵੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਪਾੜ ਪੜੋਸਣਿ ਪੁਛਿ ਲੇ ਨਾਮਾ ਕਾ ਪਹਿ ਛਾਨਿ ਛਵਾਈ ਹੋ ॥

**ਤੇ ਪਹਿ ਦੁਗਣੀ ਮਜੂਰੀ ਦੈਹਉ
ਮੇ ਕਉ ਬੇਢੀ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ ਹੋ ॥**

ਅੰਗ - ੬੫੭

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭੈਣ! -

ਰੀ ਬਾਈ ਬੇਢੀ ਦੇਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੭

ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬੇਢੀ ਆਉਂਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈਂ, ਉਹ ਮਜੂਰੀ ਜਿਹੜੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ -

ਦੇਖੁ ਬੇਢੀ ਰਹਿਓ ਸਮਾਈ ॥

ਹਮਾਰੈ ਬੇਢੀ ਪੁਨ ਅਧਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬੇਢੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਜੂਰੀ ਮਾਂਗੈ ਜਉ ਕੋਊ ਛਾਨਿ ਛਵਾਵੈ ਹੋ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੭

ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਮੇਰਾ।

ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥

ਅੰਗ - ੬

ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੀ ਇੱਕ ਓਹੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਸ਼ੋਹਰਤ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਨੇ। ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬਣਦਾ। ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਜਿਹਦਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ -

ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਲਾਗੈ ਭੂਖ ॥

ਉਤੁ ਭੂਖੈ ਖਾਇ ਚਲੀਅਹਿ ਦੁਖ ॥

ਅੰਗ - ੬

ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗ ਜਾਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੀਬੀ! ਭੈਣ! ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਜੂਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਹੋਰ ਹੀ ਗੱਲ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਉਹਦੀ ਮਜੂਰੀ ਕੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ -

ਬੇਢੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਜੂਰੀ ਮਾਂਗੈ ਜਉ ਕੋਊ ਛਾਨਿ ਛਵਾਵੈ ਹੋ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੭

ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਪਿਆਰ? ਕਹਿੰਦੀ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਉਹ।

ਲੋਗ ਕੁਟੰਬ ਸਭਹੁ ਤੇ ਤੋਰੈ ਤਉ ਆਪਨ ਬੇਢੀ ਆਵੈ ਹੋ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੭

100% ਪਿਆਰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਪਿਆਰ devided ਹੈ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹਦਾ ਪਿਆਰ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਐਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਦੋ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਭਾਈ ਸੱਧੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੀਬੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਾਓ ਤੁਹਾਡੇ ਲੇਖ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਕਮਾਓ। ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਤ ਵੀ ਠਹਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਦੋਵੇਂ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਨਾ ਫੜ ਲਏ ਹੋਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਵਰਈਏ, ਨਿਗੁਣੀਏ ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ 'ਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਡਰਦੇ ਸੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਉਂ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀ, ਉਹ ਬਦਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣ ਲੱਗੇ, ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ, ਅਜੇ ਨਾ ਭਾਈ ਸੱਧੂ ਆਇਆ ਹੈ, ਨਾ ਬੀਬੀ ਆਈ ਹੈ, ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਨੇ ਕਿ ਕੀ ਗੱਲ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਚਲੀ ਗਏ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਡੋਲੀ ਵਾਲੇ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਏ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਡਾ ਮੁੰਡਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਉਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਭੋਜਿਆ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਵਹੁਟੀ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਇਆ ਤਾਂ ਲੜਕੇ ਦਾ ਰੂਪ ਰੰਗ ਹੀ ਹੋਰ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ, ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਹੋਰ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੀ ਗੱਲ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਰ ਦੂਰ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕੁਰੀਤੀ ਕੀਤੀ, ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਘਰ 'ਚ ਜ਼ਰੂਰ ਫਤੂਰ ਪਾਏਗੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਹੈ ਇਹ ਸਿੱਖ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ। ਹੋ ਗਈ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਐਸੀ, ਬਹੁਤ ਬਚਨ ਉਹਨੇ ਕਹੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਆ ਮੈਂ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਉਹਨੂੰ ਕੋਸਦੇ ਓ। ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਓ, ਕਬਰ ਕਦੇ ਬੋਲੀ ਵੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਦੇ ਕੁਛ ਆਇਆ ਵੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਤੁਖਲਾਣੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਡੋਲੀ ਉਤਾਰੀ। ਮਾਂ ਤੇ ਭੈਣਾਂ, ਸਰੀਕਾ ਵਗੈਰਾ ਸਾਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁਕਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੁਕਾਮ ਦੇ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹਦਾ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਈਏ, ਫੇਰ ਘਰ ਵਾੜੀਏ। ਉਹ ਬੀਬੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਹੈ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ, ਇਹ ਸੀਸ ਤੈਨੂੰ ਨਿਵ ਗਿਆ, ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਿਆ ਹੋਇਆ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀਸ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਵਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਇਧਰ ਭਾਈ ਸੱਧੂ ਉਤਰਿਆ, ਨੱਠ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹੀ ਲੈ ਆਇਆ, ਜਿੱਥੇ ਬੀਬੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਤੋਰ ਕੇ ਲਿਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸੀ ਕਿ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਈਏ, ਉਹ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਭਾਈ ਸੱਧੂ ਨੇ ਉਹ ਮੁਕਾਮ ਢਾਹੁਣਾ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਖਬਰਦਾਰ! ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟਿਕਾਉਣਾ ਇਹਨੂੰ। ਜਿੱਥੇ ਟੇਕਣਾ ਸੀ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜਾ ਆਏ। ਜਿੱਥੇ ਦੇ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਮੁਕਾਮ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ, ਬਥੇਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀਰ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪੀਰ। ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

**ਧਾਰਨਾ - ਜਿਨ ਕਲਿ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ,
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੇ।
ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ ॥**

ਅੰਗ - ੨੫०

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਮਿਲਣਾ ਸੀ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਜਿਹਦੇ ਅਸੀਂ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋ ਗਏ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਮੁਕਾਮ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਪਿਆਰ ਆ ਗਿਆ, ਵਹਿਮ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ।

ਬਰਕਤਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ, ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘਰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਇਹ ਬੀਬੀ ਤੇ ਭਾਈ ਸੱਧੂ ਹਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਆਏ, ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਬੜਾ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪਿਆਰ ਹੈ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸੀਸ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਅਸੀਸ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜਿਹਦਾ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਦੀਆਂ ਕੁਛ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰੋਜ਼ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਰਗੀ ਤਾਂ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਗੈਰਾ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਹਾੜਿਆਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਜੇ ਕੰਮ ਐਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ ਦਿਨ ਗੁਰੂਪੁਰਬ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਉਸ ਦਿਨ ਹੁੰਮ-ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਸਾਲ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੀਜੇ ਸਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਫੇਰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਮ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹਦਾ। ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਸੋ ਇਹ ਕਿਰਤੀ ਸਿੱਖ ਸੀਗੇ, ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਦਰਖਤ ਵੱਢ ਲਿਆਉਣੇ, ਕਦੇ ਕੋਲੇ ਬਣਾਉਣੇ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਦਰਖਤ ਵੱਢ ਕੇ ਲਿਆ ਕੇ, ਜੰਗਲ ਆਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਇੱਥੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ, ਜੋੜੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ, ਮੰਜੇ ਵਗੈਰ ਬਣਾਉਣੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਦੋਵੇਂ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਗਿੱਲੇ ਹੋ ਜਾਣੇ, ਪਿਆਰ ਆ ਜਾਣਾ। ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਵਰਗਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਟਿਕਟ ਲਈ ਤੇ ਬੱਸ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਪੈਦਲ ਚੱਲਣਾ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਦੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿੱਥੇ ਨੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ।

ਸੋ ਇਹ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨਾਗੂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਬੱਚਾ ਹੋਇਆ, ਸਮਾਂ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ

ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਦਾਤ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੬੭੬

ਨਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦਸਦੇ ਨੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਦਾਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਜਾਏ ਫੇਰ ਨੱਠੇ ਆਉਣਗੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਰਖਾਉਣਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਲੈ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਰੂਪ ਰੰਗ ਦੇਖਿਆ ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਈ ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਰੂਪ ਚੰਦ ਰੱਖ ਲਓ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਚਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ, ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਿਤਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਗਨ ਲੱਗ ਗਈ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ। ਹੁਣ ਜਦ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਬੱਚਾ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਹਰ ਵਕਤ। ਹਰ ਵਕਤ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਇਹ ਦੇਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਗੱਲ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨੇ ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਬਾਤ ਪਾਵੇ ਕਿ ਬੁੱਝ ਕੀ ਹੈ? ਉਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਰੋਟੀ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖ ਜਿਹੜੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਾਤ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਨੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਰੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ-

**ਧਾਰਨਾ - ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਤੇ ਚਕੋਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ
ਏਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਾ ਸਿੱਖ ਨੂੰ।**

**ਚੰਦ ਚਕੋਰ ਪਰੀਤ ਹੈ ਲਾਇ ਤਾਰ ਨਿਹਾਲੇ।
ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਹੇਤ ਹੈ ਮਿਲਿ ਹੋਨਿ ਸੁਖਾਲੇ
ਨੇਹੁ ਕਵਲ ਜਲ ਜਾਣੀਐ ਖਿਤਿ ਮੁਹ ਵੇਖਾਲੇ।
ਮੇਰ ਬਬੀਹੇ ਬੋਲਦੇ ਵੇਖਿ ਬਦਲ ਕਾਲੇ।
ਨਾਰਿ ਭਤਾਰ ਪਿਆਰੁ ਹੈ ਮਾਂ ਪੁਤ ਸਮਾਲੇ।
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾ ਪਿਰਹੜੀ ਓਹੁ ਨਿਬਹੈ ਨਾਲੇ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੭/੪

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਤੇ ਚਕੋਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਚਕਵੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾਂ ਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਨਾਰ ਦਾ ਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਮਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜੇ ਸਿੱਖ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ

ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੀਤਾਂ ਨੇ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਹਰ ਵਕਤ ਚਲਦੀ ਦੀ। ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ, ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ। ਇੱਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚੱਲੇ, ਚਾਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ। ਹੋਰ ਉਥੇ ਨਾ ਚੁਗਲੀ, ਨਾ ਈਰਖਾ, ਨਾ ਨਿੰਦਿਆ, ਨਾ ਵਖੀਲੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਘਾਟੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਵਾਧੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ। ਫਿੱਕੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਨੇ। ਜੇ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ। ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਚਲਦੀ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਕਤ ਸਤਿਸੰਗ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ 'ਚ ਸਮਝਦੇ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਪਹਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸੰਤ ਹੈ, ਦੂਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸਭ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੰਤ ਹੈ, ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਚੌਥੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਜਿਹੜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਮਨੁੱਖ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਰਕ ਤਿਆਰ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਗਿਆ ਆਇਆ। ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਬਚਦਾ।

ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ

ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੁਪ ਦਿਖਾਈ ॥

ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ

ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੪੪੨

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ -

ਲਖੇ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ

ਸਦਾ ਅਰਾਧੇ ਰਿਦੈ ਅਨੂਪ

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਧਰੀਏ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ, ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਾ।

ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨ ॥

ਅੰਗ - ੯੬੪

ਬੜਾ ਰੋਲਾ-ਗੋਲਾ ਹੈ ਇਸ ਖਿਆਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਫੋਕਾ ਰਸ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਬੰਦਾ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਧਰ, ਇਹ ਬੁੱਝ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਹੈ' ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਭੇਦ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ। ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਦਾ ਸਵਾਲ, ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਦਾ ਸਬਕ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦਿਓਗੇ, ਬੱਚਾ ਪਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਚਲਦੀ ਹੈ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬਾਤ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅੰਦਰ ਵੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹਰ ਵਕਤ। ਪਿਆਰ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 47 ਤੇ)

ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਕੁੰਭ ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ (ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ) ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਪੁੰਨ ਭੂਮੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਅਣਬਕ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ 1986 ਤੋਂ ਲਗਤਾਰ ਇਸ

ਮਹਾਨ ਭੂਮੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਮੰਤਰ ਦੇ ਪਾਠ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ 11 ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧੰਨ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਡਾਕਟਰ, ਸਵਾਮੀ, ਯੋਗੀ ਦੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੱਤਵੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਜੀ ਨਾਮ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਿੰਟ ਦਾ ਪੂਰਾ

ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਹਨ ਸੰਤ ਮਾਤਾ (ਬੀਜੀ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਮਜ਼ਹੂਦਾ ਟਰਸਟ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ 10 ਵਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ ਵਿੱਚ 10 ਵਾਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੁੰਨ ਲੰਬੀ ਹੋਕ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਫੇਰ 10 ਮਿੰਟ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਪੁੰਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਧਮ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ 5 ਵਾਰੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ 10 ਮਿੰਟ ਚੁੱਪ ਫੇਰ 3 ਵਾਰ ਫੇਰ 2 ਵਾਰ ਫੇਰ 1 ਵਾਰ ਸਾਰਾ ਪਰਸੀਜਰ 45 ਮਿੰਟ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੈਸੇਟ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਿਤਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪੂਰੇ 4 ਵਜੇ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸ਼ੌਂਕ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁ. ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ

ਉਪਰ ਸੇਵਾ ਚਲ ਤੋਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਅ ਦਾਨ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤਰ, ਮੂਲ ਕਰਵਾਏ। ਲਗਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਲੜੀਵਾਰ ਅਖੰਡ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਏ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਹਝ ਸਿਪਾਂਤ ਨੂੰ ਫੇਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਫਿਲਾਸਫਰ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਅਪਣੇ ਵਿਖਿਆਨਾਂ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਆਪ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਦਰਸਾਅ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਕੈਸੇਟ ਰਤਵਾੜਾ ਉਪਲੱਬਧ ਹੈ। 45 ਪਰੋਸੈਸ ਹੈ। ਜਿਸ

ਕਰਦੇ ਹਨ। 1200 ਦੇ ਕਰੀਬ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਕੈਸੇਟਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕੀ ਅਮਰੀਕਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਸੇਟਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਫਰੀ ਪੁਚਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਕੁੰਭ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪਰਪਾਟੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੁਰਦਰਤੀ ਆਫਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਜਨਵਰੀ 2001 ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਖੇ ਭੂਚਾਲ ਨੇ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਠ ਨਹੀਂ ਜਾਣੂੰ। ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 50 ਟਰੱਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਾਨ ਦੇ ਭਰ ਕੇ ਗਏ ਲਗਤਾਰ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਰਹੇ। ਬੇ ਘਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1993 ਵਿੱਚ ਪਟਿਆਲੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਉਹ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਬੀੜੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੇ ਇੱਕ ਦਮ ਮੀਟਿੰਗ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਅਰੰਭਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ

ਸਨੇਹਾ ਘਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਦੇਰ ਠਹਿਰੋ ਅਸੀਂ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਲਗਭਗ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ

25 ਐਟਮਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਟਾ ਦਾਲ,
ਕਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ
ਕੀਤਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ

ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇ
ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਉਪਰ

ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ
ਦਾ ਖਰਚਾ

ਆਇਆ।
ਦਿਸੰਬਰ

2005
ਵਿੱਚ

ਸੁਨਾਮੀ
ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ

ਤਾਮਿਲਨਾ
ਡੂ ਵਿਖੇ

ਤਬਾਹੀ
ਮਚਾਈ

ਜਿਸ ਵਿੱਚ
ਪਰਮ

ਸਤਿਕਾਰਯੋ
ਗ ਬੀਜੀ ਦੇ

ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ
ਨਾਲ

ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 35 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ। ਬੇਘਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਨ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭੁੱਚਾਲ ਸਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਫਜਲ ਗੜ੍ਹ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਖੇ ਕਾਲਾਗੜ੍ਹ ਡੈਮ ਨੇ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਕੱਪੜੇ ਹੋਰ ਜੋ ਆਮ ਵਰਤੋ ਵਾਲਾ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਨਕਦੀ ਸੇਵਾ ਲੈ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਪਹੁੰਚੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ 17 ਜੂਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਤੇ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅਲੀਸ਼ਾਨ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਸ਼ਿਲਾਨਾਮਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪੰਜ ਸੰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਵਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਰੰਭੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਤਨ-ਮਨ-ਧਨ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸੰਗਤਾਂ ਲਾਗਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਮੋਹਾਲੀ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਤਿਆਧੁਨਿਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਬਣਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਅਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਸ਼ਕਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਦੋਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਉਸ ਟਾਇਮ

ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਿਕ

ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਵੱਡਾ ਲੰਗਰ

ਹਾਲ ਦਿਵਾਨ ਹਾਲ ਦੇ ਨਾਲ

ਲੱਗਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਪਰ ਬਣਾ

ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਿੰਨੀ ਸੇਵਾ

ਹੁਣ ਤੱਕ ਰਤਵਾੜਾ

ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤਾਂ

ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਚੁਕੀ

ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਤਵਾੜਾ

ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਨੀ

ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪਣੇ

ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ

ਵਿਚਰਦੇ ਸੰਗਤਾਂ

ਦੌੜ ਦੌੜ ਕੇ ਸੇਵਾ

ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ

ਹੁਣ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹ

ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਪਿਆਰੇ

ਦਾ ਪਿਆਰਾ

ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ

ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਕਿਤੇ

ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਸਦਾ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ

ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਬਣੀ

ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਰਸਤੇ

ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਗੁ. ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ
ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨਿਆਂ ਤੱਕ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਨਾਮ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਤਪੋ ਅਸਥਾਨ ਵੱਲ ਸਵੇਰੇ 4.00 ਵਜੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਲੰਮੀ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਅਪਣੀ ਖੁੰਡੀ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ। ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਮਣੀਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਰਖਤ ਲਗਾਏ। ਆਪ ਜੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਿਕ ਸਨ।

ਸਿੰਨਿਰਮਲ ਆਸ਼ਰਮ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਆਸ਼ਰਮ ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਗੰਬਰ ਰਹਿ ਕੇ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ ਪਿੰਡ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਅਤੇ ਖੇੜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ 1994-95 ਵਿੱਚ ਸੌਂਪਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਲਗਾਤਾਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਵਾਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਥੇ ਕੋਈ ਦੇਖ ਰੇਖ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੇਅਬਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੰਗੋਤਰੀ ਤੇ ਤਪ ਤਤਿਖਸ਼ਾ ਸਾਧਨ ਕੀਤੇ ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਬਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਹੁਣ

ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਖੁਦਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਪ ਅੱਧੀ ਸੰਦੀ ਤੋਂ ਬੱਧ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਨਿਜ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ। ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਚਿਪੀ ਪਈ ਹੈ। ਭੋਰਾ ਸਾਹਿਬ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲੰਮੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇੱਕ-ਮਿਕ ਰਹਿੰਦੇ। ਬਾਰਾਂ ਦਰੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦੇ। ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖੂਹ ਖੁਦਵਾਇਆ। 68 ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਲ ਲਿਆ ਕੇ ਇਸ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਪੁਆਇਆ। ਅੱਜ ਇਸ ਖੂਹ ਦਾ ਜਲ ਪੀ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਅਨੋਕਾਂ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਬਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁੱਧ ਪੁਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਪੁਚਾਰ ਫੋਰੀ ਅਪੀਨ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਖੇ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਚਨ ਕਰ ਸਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕਾ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆਂ ਸੈਨਹੋਜੇ ਵਿਖੇ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ ਪ੍ਰੇਤ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਿਆ ਫੇਰ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਡੋਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਖੇਤੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਜਲ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਫੇਰ ਦਿਤਾ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਸਕਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸੀ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਕਰੀ ਸਥਲ ਹੈ ਇਹ ਅਸਥਾਨ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅੰਬਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਲਾਂ ਦਾ ਬਾਗ ਸੀ। ਸਾਧੂ ਚਮਾਸਾ ਕੱਟਣ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਬਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਹੁਣ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਨੋਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਦਾਰ ਦਰਖਤ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਰਵਾਦ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਨਾਲ ਸੱਚ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੁਖ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਇਕਾਂਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਦਿਵਾਨ ਹਾਲ ਦਾ ਫੈਡ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟੀਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੋਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੀਰਵਾਦ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣੀ ਦਸਾਂ ਨੌਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤਨ-ਮਨ-ਧਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਹਰ ਰੋਜ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਅਸੀਰਵਾਦ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰ-ਸਬਦ ਲੰਗਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਰੂਹਾਨੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣੀ

ਨਿਰਮਲ ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਖੇੜੀ ਵਿਖੇ ਦਰਖਤ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਕਮਾਈ ਸਫਲੀ
 ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ
 ਦਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ
 ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਜਾਂ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਜੋ
 ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ
 ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ
 ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜੀਨ 17ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ
 ਪਹੁੰਚ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸੈਂਬਰ
 ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ 1600 ਰੁਪਏ ਦੇ
 ਕੀ ਹੀ ਲਾਈਫ ਸੈਂਬਰ ਬਣੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
 ਵੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਲੰਗਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ
 ਬਾਧਾ ਨਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਰਵਿਘਨ
 ਬਿਨਾਂ ਨਾਗ ਮੈਗਜੀਨ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਅਦਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਅਪੀਲ
 ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ
 ਮਾਇਆ ਭੇਜੋ। ਟਰਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ
 ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ
 ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲਾਇਫ ਸੈਂਬਰ
 ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਚਲਦੇ
 ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ
 ਐਫ.ਡੀ.ਆਰ. ਫਿਕਸ ਡਿਪਾਜਿਟ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ।

ਅਤੇ ਗੈਰਜਿਮੇਵਾਰਾਨਾਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਡਿਸਪਿਊਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਾਤੇ ਸੀਲ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਅਦਾਰਾ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਪ੍ਰੈਲ 2003 ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਬੰਦ ਪਏ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਲੰਗਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨਿਰਵਿਘਨ ਆਪ ਜੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਅਪੀਲ ਇਸ ਅਦਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਨਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦਾ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਉਪਰ ਹੈ। ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਸਮੂਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਬੀਜੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਮਿਤੀ 8 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਭੂਮੀ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਧੂੰਮ-ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 10 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਤਾਂ ਅਉਣਾ ਹੀ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੀਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਰਿਣ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਸਖਾਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਟਰਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆਮ ਹੀ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਜੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰਨ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਉਦਪੁਰੀਏ। ਆਉ ਸਾਰੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਮਿਤੀ 8 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਅਸੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ।

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਕਾਰਸੈਵਾ ਦਿੱਸ।

ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 44)

ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਲੇਕਿਨ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰੱਖੋ। ਸੋ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਰਤ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦਾ। ਫੇਰ ਮੋਨ ਰਹਿਣਾ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਭਟਕਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਮਨ, ਫੇਰ ਹੋਮ ਕਰਨਾ, ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਣਾ, ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣਾ। ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਠੀਕ ਹੈ ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੀਸਰਾ ਸਾਡੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਆਸਣ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਹਿੱਲਣਾ ਜੁਲਣਾ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਕੇ ਬੈਠੋ ਭਾਈ। ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰੋ, ਕਹਿੰਦੇ, ਚੌਥਾ ਸਾਡੇ ਹੈ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਉਹ ਅਸੀਂ ਚੰਦਰਾਂਗ ਸੂਰਿਆਂਗ, ਇਹ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਛੋਟਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਤੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ। ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਜਪੋਗੇ, ਸਵਾਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਠਹਿਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸਵਾਸ ਚਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਫੇਰ ਨਾ ਜੀਭ ਹਿੱਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿਲਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਨਾਭੀ 'ਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ -

ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੯੪੧

ਸਾਰਿਓਂ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੁਰਤ ਲਾ ਲੈ ਉਥੇ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸੁਰਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, mental ਨਾਮ, ਉਹਨੂੰ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਚੰਦ ਸਤ ਭੋਇਆ ਨਾਦ ਸਤ ਪੁਰਿਆ

ਸੁਰ ਸਤ ਖੋੜਸਾ ਦਤੁ ਕੀਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੦੬

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਲੈਣਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਨੂੰ। ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਹਦੇ 'ਚ ਸੁਭ ਖਿਆਲ ਨੇ ਖਿੱਚੇ ਇਹਨੂੰ ਅੰਦਰ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਕੁੰਭਕ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਧਾਰ ਲੈਣੇ ਨੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੇਚਕ ਹੈ ਪੂਰਕ ਹੈ, ਪੂਰਕ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਅੰਦਰ ਧਾਰ ਲੈਣੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਜਿਹੜੇ ਮਾੜੇ ਖਿਆਲ ਨੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਣੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਖਿੱਚਦੇ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ 'ਚ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਖੋਟ ਹੈ। ਉਪਦੇਸ਼ ਉਥੇ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਖੋਟ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਐਨਾ ਫਰਕ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ, ਪੰਜਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ 'ਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਹਨੂੰ ਫੇਰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ

ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਦਸਦੇ ਨੇ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕੋ ਭਾਈ, ਦੌੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕੋ। ਇਹਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿੱਚ ਲਾਓ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਧਾਰਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਧੋਅ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਧਿਆਉਣਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨੁ ॥

ਅੰਗ - ੯੬੪

ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਤੇ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ 'ਤੇ ਲਾਉਣਾ, ਜੋਤੀ 'ਤੇ ਲਾਉਣਾ, ਪਰੀਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ 'ਤੇ ਲਾਉਣਾ, ਮਨ ਬਾਹਰ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਫੇਰ ਰੋਕ-ਰੋਕ ਕੇ ਲਾਉਣਾ, ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰ ਮੂਰਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਧਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਾਧੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ, ਸਮਾਧੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇੱਕ ਤਾਂ ਸੰਪਰਗਿਆਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਧੋਅ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ। ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਿੱਚ ਰੋਲ ਦੇਣਾ, ਪਤਾ ਨਾ ਰਹਿਣਾ, ਲੇਕਿਨ ਰਹਿਣਾ ਚੇਤਨ ਤੇ ਜਾਗਦੇ। ਇਹਨੂੰ ਸਾ-ਵਿਕਲਪ ਤੇ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਨਸੁੱਖ ਜੀ! ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਉਤੇ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਦਸਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਦਸਦੇ ਨੇ ਉਹਦਾ ਰਸ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਲੱਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰ, ਸੋ ਰਸੁ ਸੋਈ ਜਾਨੈ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਐਸੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਗਾਫਲ ਹੋ ਜਾਓ, ਕਹਿੰਦੇ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਐਸਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ,? ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਾਗ ਪਿਆ।

ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਨਸੁੱਖ ਜੀ! ਜਿਹੜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰੇ ਨੇ -

ਉਲਟਤ ਪਵਨ ਚਕ੍ਰ ਖਟੁ ਭੇਦੇ ਸੁਰਤਿ ਸੁੰਨ ਅਨਰਾਗੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੩

ਸੁੰਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਸੁਰਤ ਲੈ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ nothing ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਇੱਥੇ ਫਰਕ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮਝਿਓ ਜਿਹੜੇ

ਸਮਝਦਾਰ ਬੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹ ਸਮਾਧੀਆਂ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਦੇ 'ਚ ਧੋਅ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ ਕੋਈ ਵੀ। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। nothing 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਲੇਕਿਨ ਓਥੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਨਾ। ਜੇ ਈਸ਼ਵਰ ਕਲਪਿਆ ਹੈ ਸਾਸ਼ਤਰਾਂ ਨੇ ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ, ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਸ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਹਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ, ਕਹਿੰਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀਗੀ। ਜੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਪਰਮ ਚੇਤਨ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮਾਇਆ ਸੀ ਚੇਤਨ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਫੇਰ ਉਹ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਈਸ਼ਵਰ ਹੋਇਆ, ਈਸ਼ਵਰ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਦੇਵਤੇ-

ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ ॥

ਅੰਗ - ੭

ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਉਹਨੂੰ ਜੀਵ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਮਾਇਆ ਵੱਖਰੀ ਸੀ ਈਸ਼ਵਰ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਜੀਵ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਛੁਟਾਂ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡਾ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! -

**ਅਪਨੀ ਮਾਇਆ ਆਪਿ ਪਸਾਰੀ ਆਪਹਿ ਦੇਖਨਹਾਰਾ ॥
ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਧਰੇ ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਸਭ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ ॥**

ਅੰਗ - ੫੩੭

ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਇਆ ਆਪ ਹੀ ਪਸਾਰੀ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਇੱਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਨੇਕ ਹੈਂ॥ ਫਿਰ ਏਕ ਹੈਂ॥

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਇਹ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਹਾਲਤ 'ਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ। ਉਹਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਉਹਦਾ ਪਿਆਰ ਅਲੋਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਥੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਰੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ nothing ਦੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਚਹਿਨਚਤਾ 'ਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਾਂ ਹਸਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰਮ ਹਸਤੀ ਜਿਹੜੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਸਤਿ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਹੈ ਪ੍ਰਿਅ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹਦੇ 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ, ਉਹਦਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਲੀਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਜਦ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਹਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ -

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ ॥

ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੀਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੭੮

ਬਾਕੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ

ਸਾਡਾ ਕੁਛ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਆਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਕੇ ਕਹਿ ਕੈਸੇ ਉਨਮਾਨ ॥
ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਅੰਗ -
੧੩੭●**

ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਹਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਭੇਦ ਬੁੱਧੀ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਆਤਮ ਪਦਾਰਥ ਇਹਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਇਹ ਅੰਦਰ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਰਮਾਂ 'ਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਹੜਾ ਪੰਜ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖ ਕੇ, ਤੋੜ ਕੇ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਲੱਖਤਾ ਕਰਾ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਐਉਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

**ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਜੀ, ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲੀ ਦੁਨੀਆਂ,
ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ।**

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਕਿੰਨੇ ਭਰਮ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰੇ ਨੇ, ਕਿੰਨੇ ਔਖੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ, ਭੇਦ ਬੁੱਧੀ ਛੱਡਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਰਮ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਰੇ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਨੇ।

**ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਭੁਅੰਗਮ ਭਾਠੀ ਰੇਚਕ ਪੂਰਕ ਕੁੰਭ ਕਰੈ ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਛੁ ਸੋਝੀ ਨਾਹੀ ਭਰਮੈ ਭੂਲਾ ਬੁਝਿ ਮਰੈ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੪੩

ਕਹਿੰਦੇ, ਭੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਪਵਨ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਲਿਆ, ਛੇਈ ਚੱਕਰ ਬੋਧ ਲਏ, ਮਨ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਸੁੰਨ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਹੈਗਾ ਉਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਹੜਾ?

ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ਮਰੈ ਨ ਜੀਵੈ ਤਾਸੁ ਖੋਜੁ ਬੈਰਾਗੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੩

ਉਹਨੂੰ ਖੋਜ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਰਸਤਾ ਹੀ ਹੋਰ ਲੈ ਲਿਆ, ਸੁੰਨ 'ਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੁੰਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰਮ ਚੇਤਨ ਹੈ ਜਿੰਦ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਦੀ ਜਿੰਦ ਹੈ, ਪਰਮ ਆਪਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਤੂੰ ਖੋਜ ਕਰ -

ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਨ ਹੀ ਉਲਟਿ ਸਮਾਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੩

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਕੀ ਹੈ, ਆਹ ਮਨ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਲਗ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਮਨ ਨੇ ਉਲਟ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੀਵਤ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਫੇਰ ਇਹ ਜੀਉਂਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ -

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਅਕਲਿ ਭਈ ਅਵਰੈ ਨਾਤਰੁ ਥਾ ਬੇਗਾਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੩

ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਕਲ ਆ ਗਈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੋਗਾਨੇ ਹੀ ਫਿਰਦੇ ਸੀ, ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ—

**ਨਿਵਰੈ ਦੂਰਿ ਦੂਰਿ ਫੁਨਿ ਨਿਵਰੈ ਜਿਨਿ ਜੈਸਾ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ
॥ ਅਲਉਤੀ ਕਾ ਜੈਸੇ ਭਇਆ ਬਰੇਡਾ
ਜਿਨਿ ਪੀਆ ਤਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ॥ ਅੰਗ - ੩੩੩**

ਅਲਉਤੀ ਇੱਕ ਦਰਖਤ ਹੈ, ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਵੀ ਹੈਗਾ, ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰਬਤ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਬਗੈਰ ਖੰਡ ਵਗੈਰਾ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਰਬਤ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਅਲਉਤੀ ਦਾ ਦਰਖਤ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਹਦਾ ਰਸ ਪੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੇੜੇ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਪਰ ਨੇੜੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਕਹਿੰਦੇ ਪਵਨ ਉਲਟਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਬਣਦੀ। ਨਾ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ, ਨਾ ਭੁਅੰਗਮ, ਨਾ ਭਾਠੀ, ਨਾ ਰੇਚਕ ਪੂਰਕ ਕੁੰਭ ਕਰੇ।

**ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਭੁਅੰਗਮ ਭਾਠੀ ਰੇਚਕ ਪੂਰਕ ਕੁੰਭ ਕਰੈ ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਛੁ ਸੋਝੀ ਨਾਹੀ ਭਰਮੈ ਭੁਲਾ ਬੁਝਿ ਮਰੈ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੪੩**

ਭਰਮ 'ਚ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਭੁੱਬ-ਭੁੱਬ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰੇ ਨੇ। ਇੱਕ ਅੰਬ ਚੂਪਣਾ ਹੈ, ਅੰਬ ਦਾ ਗੁੱਦਾ ਤਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਸਿੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਗੁੱਠਲੀ ਆ ਗਈ, ਉਹਨੂੰ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਚੱਬੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁੱਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ 'ਚ ਨਾ ਲਿਆ। ਉਹੀ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਸੀ ਤੇ ਛਿੱਲੜਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਬਦਾਮ ਖਾਣਾ ਹੈ, ਛਿੱਲੜ ਚੱਬੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵਿਚਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੇਲਾ ਖਾਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਛਿੱਲੜ ਖਾਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤੇ ਵਿਚਲਾ ਗੁੱਦਾ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਆਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! -

**ਅੰਧਾ ਭਰਿਆ ਭਰਿ ਭਰਿ ਧੋਵੈ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਕਦੇ ਨ ਲਹੈ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੪੩**

ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

**ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਫੋਕਟ ਸਭਿ ਕਰਮਾ
ਜਿਉ ਬਾਜੀਗਰੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੪੩**

ਬਾਜੀਗਰ ਦੀ ਬਾਜੀ ਦੇਖ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਬਾਜੀਗਰ ਆਇਆ, ਤੁਟਕ ਵਾਲਾ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ! ਆਪ ਕੀ ਜੈ ਹੋ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕੌਣ ਹੈਂ ਤੂੰ? ਕਹਿੰਦਾ, ਜੀ ਮੈਂ ਬਾਜੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਮੈਂ ਜਾਦੂਗਰ ਹਾਂ -

**ਬਾਜੀਗਰਿ ਜੈਸੇ ਬਾਜੀ ਪਾਈ ॥
ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਭੇਖ ਦਿਖਲਾਈ ॥
ਸਾਂਗੁ ਉਤਾਰਿ ਬੀਮੁਓ ਪਾਸਾਰਾ ॥
ਤਬ ਏਕੋ ਏਕੰਕਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੨੩੬**

ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਸਵਾਂਗ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕੱਲਾ ਹੀ? ਕਹਿੰਦਾ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖ ਬਈ ਤਮਾਸ਼ੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਦੇਖੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ, ਤਿਲਸਮ ਜਿਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ। ਪਰ ਕੋਈ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਦਿਖਾ ਜਿਹੜਾ ਦੇਖ ਕੇ ਸਮਾਂ ਵੀ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਮਦਦ ਮਿਲੇ - ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਰਕਾਰ! ਮੈਂ ਦਿਖਾ ਤਾਂ ਦੇਵਾਂ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ 'ਚ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਵਰਗ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਥੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੈਲਿੰਜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ ਓ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਲੜਕੀ ਘਰਵਾਲੀ ਤੇਰੀ, ਮੈਂ ਬਚਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਹੋਏਗੀ ਇਹ। ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ, ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦਾ। ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਇਹ, ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਹਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵੋਂ ਹੀ ਨਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਜਾਦੂਗਰ! ਤੂੰ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਰ, ਉਹ ਬਿਠਾਲ ਦਿੱਤੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਹੈ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਠਾਲ ਦਿੱਤੀ। ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਬੜਾ ਗੋਲਾ ਕੱਢ ਕੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟਿਆ। ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਝਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਫੜ ਕੇ ਖਿੱਚਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਕੁਮੰਦ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਮੈਂ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਰੱਸੀ ਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ-ਚੜ੍ਹਦਾ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਗਿਆ ਤੇ ਉਪਰ ਜਾ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ! ਮੈਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਪਵਨ ਦੇਵਤੇ ਨਾਲ, ਵਰੁਨ ਦੇਵਤੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਨਾਲ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਖਟ-ਖਟ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦੀ ਹੈ, ਮਾਰ ਲੈ-ਮਾਰ ਲੈ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ! ਮੈਂ ਵਰੁਨ ਦੇਵਤਾ ਕੱਟ ਕੇ ਥੱਲੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਅਸਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਧੜ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਰਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸਾਰੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਲੈ ਬਈ, ਕਿੱਡਾ ਬਹਾਦਰ ਹੈ ਦੇਖੋ, ਵਰੁਨ ਦੇਵਤੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਿਆ ਹੈ ਇਸਨੇ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਗਨ ਦੇਵਤੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਾੜ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਜਿੱਤ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹਦਾ ਗਲ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ! ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਅੱਗ ਹੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਜਿੱਥੇ ਗਿਰਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾ ਲਈਆਂ, ਦੰਦਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹੈਂ ਐਡਾ ਬਹਾਦਰ! ਐਡਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹੋਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਜਾਦੂਗਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਬਣਾ ਦੇਵਾਂ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਜਿਹੜਾ

ਐਡੇ-ਐਡੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਇੱਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਸੁੱਟੇ, ਅਖੀਰ ਆਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇੰਦਰ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਬੱਜਰ ਅਸਤਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, atomic ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸਰੀਰ ਦਰਮ ਕਰਕੇ ਥੱਲੇ ਜਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਉਸਦੀ ਬੈਠੀ ਦੇਖਦੀ, ਉਹ ਵਿਚਲਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਈ। ਬਹੁਤ ਰੌਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੀ, ਤੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਗਿਆ। ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਅਫਸੋਸ 'ਚ ਆ ਗਿਆ, ਵਜ਼ੀਰ, ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਅਫਸੋਸ 'ਚ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰੋ ਮੈਂ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਕਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਪਤੀਵਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਦੂਗਰ ਆ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਖੇਲੂ ਪਸੰਦ ਆਇਆ? ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੱਸੋ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ? ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਕੋਈ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੱਸੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਿਆ ਸੀ? ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਤਾਂ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਓ, ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਸੱਤ ਜਿੰਦਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਿਲ 'ਚ ਬੰਦ ਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹਨੇ ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਓ, ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਐਨੇ ਚੰਗੇ ਨੇ, ਬਈ ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਉਹ ਸਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਝੂਠੇ ਓ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੱਖ ਕਰ ਰਹੇ ਓ, ਮੈਂ ਪਰਦੇਸੀ ਇਕੱਲਾ ਗਰੀਬ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ। ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦਾ ਹੈ, ਓਧਰੋਂ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੈਦ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਆਹ ਕੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲ ਆਈ ਪਤਨੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਆਹੀ ਬਚਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ। ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਬਣ ਆਉਂਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਜਾਦੂਗਰ! ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ 'ਚ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਅਖੀਰ ਖੇਲੂ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਮੇਰਾ, ਇਨਾਮ ਦਿਓ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਦੇਖੋ ਸਾਰੇ ਬੂਟੇ ਉਢੇ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਆਹ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਨਿਗੂ ਮਾਰ ਕੇ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਉਥੇ। ਚਿਖਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਜਲਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਕਿਤੇ ਚਿਖਾ ਹੈ ਇੱਥੇ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਰਕਾਰ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਗੈਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕੱਲਾ ਆਇਆ ਸੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬਾਜੀਗਰ! ਅਦਭੁੱਤ ਖੇਲੂ ਦਿਖਾਇਆ ਤੂੰ। ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਕੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਸਰਕਾਰ! ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ 'ਚ ਐਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੇ ਓ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਖੇਲੂ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹਿਪਨੋਟਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ, ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਗਿਆ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕਰਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੁਣ ਵੀ ਇੱਥੇ ਪਏ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ will power ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਓਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜਿਹੜਾ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਉਹਦਾ ਵੀ ਇਹ ਜਾਦੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇੱਕ ਖੇਲੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸੱਚਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਿ੍ਰਸ਼ਟੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਢਹਿੰਦੀਆਂ, ਸਾਇੰਸ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਦਰਅਸਲ ਹੈ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਇਹ। ਇਹ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਜਾਗ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇੱਥੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਭਰਮ 'ਚ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੰਸਾਰ। ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਧੋਂਦਾ ਜਿਹੜੀ ਨੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਜੰਮ ਗਈ। ਜਿਹਦੇ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ-

ਅੰਧਾ ਭਰਿਆ ਭਰਿ ਭਰਿ ਧੋਵੈ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਕਦੇ ਨ ਲਹੈ ॥

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਫੋਕਟ ਸਭਿ ਕਰਮਾ

ਜਿਉ ਬਾਜੀਗਰੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲੈ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੪੩

ਜਿਵੇਂ ਬਾਜੀਗਰ ਦੀ ਬਾਜੀ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ -

ਖਟ ਕਰਮ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਈ ॥

ਤੂ ਗੁਣ ਸਾਗਰੁ ਅਵਗੁਣ ਮੋਹੀ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੪੩

ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਾਰ ਚੱਲ ਕੇ ਭੁੱਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪਾਠੁ ਪਤਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮੁ ਸਾਧੇ ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੧

ਲੇਕਿਨ ਹੋਇਆ ਕੀ? ਕਹਿੰਦੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਸੰਗ ਛੁਟ ਗਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਮ ਕਰ ਲਵਾਂ।

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ

ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥

ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੧

ਬਾਕੀ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਵੀ ਲੰਘਾ ਲਏ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਕਿ ਜੀ ਫਲਾਣੇ ਸੰਤ ਮੋਨੀ ਨੇ, ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਕੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੋਈ? ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਮਿਰਗ ਬੋਲਦੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ? ਆਹ ਬਲਦ ਬੋਲਦੇ ਨੇ ਭਾਈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਬਲਦ ਤੇ ਮਿਰਗ ਦੀ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ। ਰੱਬ ਨੇ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਆਪ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਪਾ। ਆਪ ਚੰਗੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਤੇ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲਾ, ਮੇਨ ਕਰਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸੀਗਾ? ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ। ਜ਼ੁਬਾਨ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਨਾ ਕਰਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਕਰਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਧਾਉਣ ਨਾ ਦੇਹ, ਨੱਠਣ ਨਾ ਦੇਹ, ਇਹਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ -

ਮੋਨਿ ਭਇਓ ਕਰਪਾਤੀ ਰਹਿਓ ਨਗਨ ਫਿਰਿਓ ਬਨ ਮਾਹੀ ॥

ਤਟ ਤੀਰਥ ਸਭ ਧਰਤੀ ਭ੍ਰਮਿਓ ਦੁਬਿਧਾ ਛੁਟਕੈ ਨਾਹੀ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੧-੪੨

ਲੇਕਿਨ ਦੁਬਿਧਾ ਤਾਂ ਛੁਟੀ ਨਾ, ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਆਦਮੀ।

ਭਰਥਰੀ ਹਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸੀ, ਐਸੀ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਗਲਾ ਰਾਣੀ ਉਸਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਰਾਣੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਅਮਰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਿਆ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਸਨੂੰ ਖਾ ਲਏਗਾ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜੁਆਨ ਰਹੇਗਾ। ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਆਏਗਾ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਬਚਿਆ ਰਹੇਗਾ ਕਾਲ ਤੋਂ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਦਾ ਪਿਆਰ ਸੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਲੋ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਤੇ ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਨਾ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਫਲ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਇਹਨੂੰ ਖਾ ਲਈਂ। ਉਹਦਾ ਪਿਆਰ ਸੀ ਕਿਸੇ ਮਹਾਵਤ ਨਾਲ, ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਵਤ ਸੀ ਹਾਥੀਖਾਨੇ ਦਾ, ਉਹਨੇ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਵੇਸਵਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਾਪ ਦਾ ਕੀੜਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਜੀਉਂ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ? ਇਹ ਹੋਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਧਰਮੀ ਹੈ ਇਹਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੇ ਦੇਵਾਂ। ਇਹ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਤਕੜਾ ਰਹੇਗਾ, ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸਨੇ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਓਹੀ ਫਲ ਹੈ, ਗੋੜੇ ਖਾ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖਾਧਾ ਨਹੀਂ ਇਥੋਂ ਕਾਉਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨੇ ਕਿੱਥੇ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਵਤ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਸੱਚ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਸਖਤ ਤੋਂ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹਜ਼ੂਰ! ਮਾਰੋ ਛੱਡੋ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੀ ਹੈ।

ਵੈਰਾਗ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵੈਰਾਗ ਦਾ। ਤੀਬਰ ਵੈਰਾਗ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਗੋਰਖਨਾਥ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਹਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਜਾਹ, ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆ।

ਅਖੀਰ ਇਹਨੇ ਛੱਡਦੇ-ਛੱਡਦੇ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਘਰ ਛੱਡਣ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਸਰਾਣਾ ਲੈ ਲਿਆ, ਇੱਕ ਦਰੀ ਲੈ ਲਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ, ਇੱਕ ਗੜਵੀ ਲੈ ਲਈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਿਆ ਹੈ ਦਰਖਤ ਥੱਲੇ, ਸਰਾਣਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬੀਬੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਕੋਈ। ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਵਾਲੀਆ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਦੇਖ ਭੈਣ! ਇਹਨੇ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡਿਆ ਲੇਕਿਨ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਛੱਡ ਹੋਈ ਅਜੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਸਰਾਣਾ ਲਾ-ਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਗੱਲ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਸਰਾਣਾ ਤੇ ਦਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਗੜਵੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਲਿਆ ਕਰੋ, ਪੀ ਲਿਆ ਕਰੋ, ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਐਸਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਸੰਤਾ! ਘਰ ਛੱਡਿਆ, ਬਾਰ ਛੱਡਿਆ, ਸਭ ਕੁਛ ਛੱਡਿਆ, ਗੜਵੀ ਕਾਹਨੂੰ ਚੁੱਕੀਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਦੋ ਹੱਥ ਤੇਰੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ, ਹੇਠੋਂ ਪੀਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉੱਜਲ ਭਰ ਕੇ ਪੀ ਲੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉੱਜਲ ਲਾ ਲੈ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਤੇ ਪੀ ਲੈ। ਇਹਨੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਗੜਵੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕੀਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕਲਪਣਾ ਤੈਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੁੱਕਾਂ, ਕੋਈ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾਏ। ਗੜਵੀ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਪਾਤੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਆਇਆ ਨਾ ਕਰੋ ਕੋਈ ਗਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਕੋਈ ਦੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਨਾ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨੇ, ਦਿਗੰਬਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅੱਜ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਘਾਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਨਿਗੂ ਗਈ ਤਾਂ ਹੋਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਲਾਲ ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ। ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੀ ਆਇਆ, ਪਾਨ ਖਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੀਕ ਖੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਪਛੁਤਾਇਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਾਂ ਵਸ ਨਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਰਾਜ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਸਭ ਕੁਛ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਕਰਪਾਤੀ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਨਗਨ ਵੀ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ -

ਮੋਨਿ ਭਇਓ ਕਰਪਾਤੀ ਰਹਿਓ ਨਗਨ ਫਿਰਿਓ ਬਨ ਮਾਹੀ ॥

ਤਟ ਤੀਰਥ ਸਭ ਧਰਤੀ ਭ੍ਰਮਿਓ ਦੁਬਿਧਾ ਛੁਟਕੈ ਨਾਹੀ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੨

ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਅਜੇ ਛੁੱਟ ਸਕੀ। ਬਹੁਤ ਪਛੁਤਾਇਆ। ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਹੈ 'ਬੈਰਾਗ ਸ਼ਤਕ' ਇੱਕ 'ਨੀਤੀ ਸ਼ਤਕ' ਭਰਥਰੀ ਹਰੀ ਦੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੇ। ਉਹਦੇ 'ਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜੀਉਂਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਰ ਗਏ। ਅੱਖਰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੀ ਨੇ ਭਾਵ ਦੇ ਨੇ -

ਮਨ ਰਿਪੇ ਜੀਤੇ ਸਭ ਰਿਪ ਜੀਤੇ।

'ਮਨ ਜੀਤੇ ਜਗ ਜੀਤੇ' ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜੀਉਂਦੇ ਨੇ, ਅਫਸੋਸ ਕਰਿਆ ਉਸਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ! ਦੁਬਿਧਾ ਤਾਂ ਛੁਟੀ ਨਾ।

ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਤੀਰਥ ਜਾਇ ਬਸਿਓ ਸਿਰਿ ਕਰਵਤ ਧਰਾਏ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੨

ਤੀਰਥ 'ਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਜਿਹੜਾ ਮਰੇਗਾ ਉਹ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਏਗਾ। ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਕਾਸ਼ੀ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਥੇ ਜਿਹੜਾ ਮਰੇਗਾ ਉਹ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਖਰਾ ਵਸਾ ਲਿਆ - ਮਗਹਰ। ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇੱਥੇ ਮਰੇਗਾ ਉਹ ਬੈਕੁੰਠ ਨੂੰ ਜਾਏਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਵਰਗ ਹੇਠਾਂ ਹੈ ਪੰਜ ਸੱਤ ਮੰਜਲਾਂ ਤੇ ਬੈਕੁੰਠ ਉਤੇ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਮਗਹਰ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸ ਗਏ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿੰਤਾ 'ਚ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸੰਤ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਮੇਰੇ 'ਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਟਾਲ ਦੇਵਾਂ, ਹੁਣ ਉਪਾਉ ਕਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਗਣੇਸ਼ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਹ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਇੱਥੇ ਜਿਹੜਾ ਮਰੇਗਾ ਉਹ ਕੀ ਹੋਏਗਾ ਕਹਿੰਦੇ ਬੈਕੁੰਠ ਨੂੰ ਜਾਏਗਾ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ। ਜਦ ਅੱਠਵੀਂ ਨੌਵੀਂ ਵਾਰੀ ਪੁੱਛਿਆ, ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ ਕੁਛ ਉਹਨੂੰ, ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ, ਇੱਥੇ ਜਿਹੜਾ ਮਰੇਗਾ, ਕਿੱਥੇ ਜਾਏਗਾ? ਕਹਿੰਦੇ ਗਯਾ ਹੋਏਗਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਤਥਾਅਸਤੂ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮਗਹਰ ਉੱਜੜ ਗਿਆ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਸ਼ੀ 'ਚ ਬਿਤਾਈ। ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣਾ ਸੀ ਮਗਹਰ ਆ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ! ਪੁੱਠੀ ਗੱਲ ਆ ਗਈ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ। ਇੱਥੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਖੋਤੇ ਬਣਨਗੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਜੇ ਮਗਹਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਰਕਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਪਰਮ ਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨਵਾਨ ਜਦ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹਨੂੰ ਨਰਕਾਂ 'ਚ ਕੌਣ ਲੈ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ -

ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਤੀਰਥ ਜਾਇ ਬਸਿਓ ਸਿਰਿ ਕਰਵਤ ਧਰਾਏ ॥
ਅੰਗ - ੬੪੨

ਕਰਵਤ ਵੀ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਰਾ ਲਏ, ਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਕਟਾ ਲਿਆ।

ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੇ ਲਖ ਜਤਨ ਕਰਾਏ ॥
ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦਾਨੁ ਦਾਤਾਰਾ ॥
ਅੰਗ - ੬੪੨

ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋਨਾ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ, ਕਾਮਨੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ, ਹਾਥੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ, ਘੋੜੇ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ, ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦਾਨ, ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਦਿੰਦੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਅੰਨ ਬਸਤੁ ਭੂਮਿ ਬਹੁ ਅਰਧੇ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਹਰਿ ਦੁਆਰਾ ॥
ਅੰਗ - ੬੪੨

ਲੇਕਿਨ ਰੱਬ ਦਾ ਦੁਆਰਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਭਾਈ, ਕਿਉਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਦੁਆਰਾ,
ਕਰਮ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਕਰ ਲੈ।

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੨

ਜਿਹੜੇ ਪਿੱਛੇ ਦੱਸੇ ਨੇ ਖੱਟ ਕਰਮ ਉਹ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੂਜਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰਚਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੰਦਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡੰਡਉਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਂ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਇਹ ਬੰਧਨ ਬਣੀ ਜਾਣਗੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ। ਹੋਰ ਵਲੇਟੀ ਜਾਏਗਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ, ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਰੋਜ਼ੇ ਵੀ ਰੱਖੇ, ਮੱਕਾ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਹੱਜ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮੈਂ ਚਿਲ੍ਹੇ ਵੀ ਕੱਟੇ। ਬੜੀਆਂ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰੀਆਂ। ਹੱਟ ਯੋਗ ਵੀ ਕਰਿਆ, ਰਾਜ ਯੋਗ ਵੀ ਕਰਿਆ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੰਗਲ ਵਲੇਟਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਹ ਕਰਿਆ, ਆਹ ਕਰਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਹਉਮੈ ਹੋਰ ਮੋਟੀ ਕਰ ਲਈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਨੁਕਤੇ ਹੋਰ ਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਨੁਕਤਾ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਜਿਹਨੇ ਮੁਜਰਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਮਹਿਰਮ ਤੋਂ। ਮਹਿਰਮ ਵਾਕਫਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਜੇ ਨੁਕਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਉਰਦੂ ਦਾ ਅੱਖਰ ਹੈ ਗੁਨਹਗਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਨੁਕਤੇ ਨੇ ਕਹਿੰਦੇ ਫਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਲਾ ਲਏ, ਮੈਂ ਕਾਹਬੇ ਵੀ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੱਜ ਕੀਤੇ, ਮੈਂ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ, ਮੈਂ ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖੇ, ਮੈਂ ਜ਼ਕਾਤ ਕਰੀ। ਐਂ ਤਾਂ ਨੁਕਤੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਸੰਗਲ ਵਲੇਟੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦੇ ਪਰ੍ਹੇ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆ ਜਾ, ਹੁਕਮ 'ਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾ, ਬਜਦ 'ਚ ਆ ਜਾ। ਨੇਤਰ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨੱਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਲਾਹ ਪੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਡਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪੀਰ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਚੇਲੇ ਨੇ ਸਭ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ

ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥ ੫ ॥

ਜੋਗ ਸਿਧ ਆਸਣ ਚਉਰਾਸੀਹ

ਏ ਭੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥

ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮੇ

ਹਰਿ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਗਹਿਆ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੨

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਜੋਗੀਪੁਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਪ ਖਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ 'ਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਮੁਕਤਸਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਉਥੋਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੈਂਪ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਾਠ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਉੱਚੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਹੌਲੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕ ਰਹੇ ਨੇ, ਕਿਤੇ ਕਿੱਲ੍ਹੇ ਗੱਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਪਰਲੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੋਗੀ ਨੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਹ ਕਾਹਦਾ ਖੜਕਾ

ਹੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅੱਜ ਇੱਥੇ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇੱਥੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਏ ਹੋਏ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਯੁੱਧ ਕਰੇ ਨੇ। ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਤੋਂ। ਐਉਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੇ ਨਿਮਾਣੇ ਤੇ ਨਿਤਾਣੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ, ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹੁਣ ਖਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ 'ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਕਮ ਜੋ ਹੋਵੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿੱਡਾ ਕੁ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ, ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ-ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿਉਂ ਮਹਾਰਾਜ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਉਹਨੇ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਖੱਟ ਕਰਮ ਕਰਮ ਕਰ ਲਏ? ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀ ਕਦ ਕਰ ਲਈ, ਕਦ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਸਿੱਧ ਕਰ ਲਿਆ? ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਫੇਰ ਯੋਧਾ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ਕੁਛ ਸਿੰਘ ਫਿਰਦੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਜੋਗੀ ਹੈ ਨਾ ਇਹਦੀ 5100 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੱਥਰ ਚਿਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਦਸਦੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਸੀਨੇ-ਏ=ਬਸੀਨੇ ਕਿ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਨੂੰ ਫਲਾਣੇ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹਣਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨੂੰ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਯੋਗਾ ਅਭਿਆਸੀ ਹੈ ਇਹ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪੁਰਾਣਾ ਖੱਲੜ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਆਹ ਗੱਲ ਉਹਦੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਅਜੇ ਭਰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਇਹਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਿਆ -

**ਫੜੀ ਆਰਜਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮੈ
ਹਰਿ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਗਹਿਆ ॥**

ਅੰਗ - ੬੪੨

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਅਜੇ ਇਹਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ। ਗੱਲ ਖਰੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਚੱਲੋ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿਉਂ ਯੋਗੀ ਜੀ! ਕਿੰਨੀ ਉਮਰ ਹੋ ਗਈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਜਿੰਨੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੀ ਹੈ ਠੀਕ ਓਨੀ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੀ ਗੱਲ ਐਨਾ ਪੁਰਾਣਾ ਖੱਲੜ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਾਂ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਅਜੇ, ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਇਹਦਾ? ਕਿਵੇਂ-ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦ ਮੇਰੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਜੰਗਲ ਹੀ ਜੰਗਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ, ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੁੰਦਾ, ਬਹੁਤ ਅਬਾਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬੜਾ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਦਲਦਾ-ਬਦਲਦਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਧਾਰ ਕਰਿਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਮਰ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਭਾਈ! ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਦੁਆਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਇਹ ਤਾਂ ਹੱਠ ਕਰਮ ਨੇ, ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਨੇ ਸਾਰੇ।

**ਰਾਜ ਲੀਲਾ ਰਾਜਨ ਕੀ ਰਚਨਾ ਕਰਿਆ ਹੁਕਮੁ ਅਫਾਰਾ ॥
ਸੇਜ ਸੋਹਨੀ ਚੰਦਨੁ ਚੋਆ ਨਰਕ ਘੋਰ ਕਾ ਦੁਆਰਾ ॥**

ਅੰਗ - ੬੪੨

ਜੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਿੰਨੇ ਕਰਮ ਨੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਇਹ ਮਨ ਦੇ ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਚਲਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਸਭ ਥਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ਜੀ,
ਮਨ ਹਠ ਕਿਨਹੇ ਨਾ ਪਾਇਓ।**

ਮਨਹਠਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਸਭ ਥਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੫੯੩

ਥੱਕ ਗਏ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਿੱਧ-ਸਾਧਕ, ਗੋਰਖਨਾਥ ਵਰਗੇ, ਭਰਥਰੀ ਵਰਗੇ, ਸਭ ਥੱਕ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬਣੀ।

**ਮਨਹਠਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ਕਰਿ ਉਪਾਵ ਥਕੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਸਹਸ ਸਿਆਣਪ ਕਰਿ ਰਹੇ ਮਨਿ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਹੋਇ ॥**

ਅੰਗ - ੪੦

**ਮਨਹਠਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਸਭ ਥਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
ਮਨਹਠਿ ਭੇਖ ਕਰਿ ਭਰਮਦੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥**

ਅੰਗ - ੫੯੩

ਸੁਰਤੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਹੈ ਧਿਆਨ ਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਗਲੇ ਵਾਂਗੂੰ।

**ਜਪੁ ਤਪੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੰਜਮ ਬਾਕੀ
ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਨਹੀ ਪਾਈਐ ॥**

ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ ਮਿਲੇ ਜਗਜੀਵਨ ਸਤਿਗੁਰ ਬੁਝ ਬੁਝਾਈਐ ॥

ਅੰਗ - ੪੩੬

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਇਹ ਜਿੰਨੇ ਕਰਮ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੇ ਨੇ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਰੱਖਿਆ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੨

ਹਰੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸੀ ਸੰਗਤ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਰਮ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਹਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

**ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ
ਜਿਸੁ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਹਨਾ ॥**

ਅੰਗ - ੬੪੨

ਮੱਥੇ 'ਚ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ -

**ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਸਤਸੰਗੁ ਨ ਲਭੈ
ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ਜੀਉ ॥**

ਅੰਗ - ੯੫

ਤੇਰੇ ਸੇਵਕੁ ਇਹ ਰੀਗਿ ਮਾਤਾ ॥

ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਅੰਗ - ੬੪੨

ਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਬਾਤਚੀਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਮਨਸੁਖ ਕਿ ਦੇਖ ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਨੂੰ। ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ! ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਚੇਟਕ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਦੇਵੀ ਦੀ। ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕੋਈ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਵੇ। ਇੱਕ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪੂਰਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਕਿੰਟ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਐਉਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ-

ਧਾਰਨਾ - ਵਿਚੋਂ ਮਾਰ ਕੱਢੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ,
ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ।

ਕਰਿ ਹੁਕਮੁ ਮਸਤਕਿ ਹਸੁ ਧਰਿ ਵਿਚਰੁ
ਮਾਰਿ ਕਢੀਆ ਬੁਰਿਆਈਆ ॥

ਅੰਗ - ੪੭੩

ਮਨਸੁਖ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਿਹਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਦੇਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੀ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਅੰਗ - ੮

ਮੈਂ ਵੀ ਭਰਮਾਂ 'ਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ, ਵਹਿਮਾਂ 'ਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ, ਹੱਠ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਛ ਪੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਛ ਸਿੱਖ ਗਿਆ। ਅੰਦਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਨੁਕਤਾ ਆ ਗਿਆ, ਕੁੰਜੀ ਮਿਲ ਗਈ ਫੇਰ ਸਭ ਕੁਛ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸਭ ਕੁਛ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਿਆਨ ਆਪੇ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਚਨ ਆਪੇ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਕਿ ਬਈ ਦੇਖ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਹੈ, ਮੰਨ ਤਾਂ ਗਿਆ ਮੈਂ 100%, ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਰਸ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਖਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇ ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਨੱਠ ਕੇ ਜਾ ਮਿਲਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਧੋਖਾ ਖਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਆਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਸੁਭਾਅ 'ਚ ਸਮਝ ਲੈ, ਚਾਹੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸਮਝ ਲੈ। ਬਈ ਜੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿਤੀ ਅਜ਼ਮਤ ਤਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਨ ਜਾਵਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਸਾਧ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਖੇ ਨੇ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਡੇਰੇ ਦੇਖੇ ਨੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਾਲੇ ਦੇਖੇ ਨੇ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਦੇਖੇ, ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਦੇਖੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਾਹ ਲਾਈ, ਚਰਨ ਪਰਸੇ, ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀ ਕਸਵੱਟੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਜੇ ਸ਼ਾਂਤ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੂਰਾ, ਜੇ ਸ਼ਾਂਤ ਨਾ ਆਈ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਪੂਰਾ। ਬਹੁਤ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਦੰਭੀ ਸਾਧ ਮਿਲੇ ਬਹੁਤੇਰੇ,

ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤ ਨਾ ਆਈ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ! ਦੁੱਧ ਦਾ ਜਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਫੂਕਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੀ। ਸੌਂਕ ਮੈਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਪਰ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਦਿਖਾ ਦੇਣ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਾਸਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕੁਛ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਪਿਆਰ ਲਾ ਕੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਖੇ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਤੀਤ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਓ। ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਰਾਮਾਤ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਜਿਹਦਾ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੌਤਕ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਇਹ ਨੀਸਾਣੀ ਸਾਧ ਕੀ ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਤਰੀਐ ॥

ਅੰਗ - ੩੨੦

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ ॥

ਅੰਗ - ੫੨੦

ਜਿਹਨੂੰ ਦੇਖਣ ਸਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਰਾਮ-ਰਾਮ, ਅੱਲਾਹ-ਅੱਲਾਹ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਾਧ ਦੀ। ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਰਾਮਾਤ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਰਾਮਾਤ ਧਿਰਕਾਰਯੋਗ ਚੀਜ਼ ਹੈ -

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪੈਨਣੁ ਖਾਣੁ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਹੈ
ਧਿਗੁ ਸਿਧੀ ਧਿਗੁ ਕਰਮਾਤਿ ॥

ਸਾ ਸਿਧਿ ਸਾ ਕਰਮਾਤਿ ਹੈ

ਅਚਿੰਤੁ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਦਾਤਿ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ

ਏਹਾ ਸਿਧਿ ਏਹਾ ਕਰਮਾਤਿ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੦

ਜੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸ ਗਿਆ ਤਾਂ, ਤਾਂ ਸਿੱਧੀ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ ਇਹ ਧਿਰਕਾਰਯੋਗ ਹੈ ਸਿੱਧੀ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥

ਅੰਗ - ੫੯੩

ਬਾਕੀ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਏਗਾ?

ਨਵ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ

ਜੇ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੯

ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ।

ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜ।

ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹ ਆਵਤ ਲਾਜ।

ਕਰਾਮਾਤ ਕੋਈ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਇਹ ਤਾਂ ਆਮ ਹੀ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ 'ਚ ਨੇ। ਕਿੰਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੀ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ

ਸੀ ਕਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਅ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਪਰ ਚੰਗਾ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਈਂ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਨੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਤਾਂ discard ਕਰਦੇ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਆਦਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਕਿਤੇ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਈਂ ਓਏ ਮਨਾਂ ਮੇਰਿਆ,
ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਜਾਲ ਹੈ ਬੁਰਾ।**

**ਸਿਧੁ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ ॥
ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ਬੈਸਾ ਲੋਕੁ ਰਾਖੈ ਭਾਉ ॥
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥**

ਅੰਗ - ੨੧੪

ਕਹਿੰਦੇ, ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਬੁੱਝ ਲੈਣੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਲੈਣਾ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਦੂਰੋਂ ਦੇਖ ਲੈਣੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਪੰਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ। ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਚ ਪੈਣ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾ ਆਪ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕੋਈ ਰਿੱਧੀ-ਸਿੱਧੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਵਸ ਗਿਆ। ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸਿੱਧੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਜੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਹੜਾ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਕੋਲ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਟਕੇ ਸਭ ਸੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਜਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਲ ਬਲ ਜਾਵੇ ਜੀਉਤਾ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

**ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥
ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੁਛਿ ਦੇਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਬਾਉ ॥**

ਅੰਗ - ੧੪

ਜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਹੈ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਜਲ ਕੇ ਸੁਆਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਬਿਭੂਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ -

**ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ ॥
ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੁਰੇ ॥
ਸੇ ਪੁਛੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ ॥
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ ॥**

ਅੰਗ - ੨੦੭

ਕਹਿੰਦੇ ਪਿਆਰਿਆ! ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਹ ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜੀਵਨ ਰੋਂ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੁਰਦੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰੰਟ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੁਰਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਬਉਰਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਾਗਲ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਹਲਕਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਕੇਵਲ

ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਰੂਹ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ, ਫੇਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। reject ਕਰ ਦਿੱਤੇ-

**ਮੋਤੀ ਤ ਮੰਦਰ ਊਸਰਹਿ ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜਤਾਉ ॥
ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੁ ਅਗਰਿ ਚੰਦਨਿ ਲੀਪਿ ਆਵੈ ਚਾਉ ॥
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥**

ਅੰਗ - ੧੪

ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕੁੱਲੀ ਦੀ, ਗੁੱਲੀ ਦੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਦੀ। ਬਾਕੀ ਕੀ ਹੈ? ਤੂੰ ਰਾਖਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਚੌਕੀਂਦਾਰ, ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਤੇਰਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੈ ਦੱਸ ਤੇਰੇ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨੇ ਮਾਰ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤੈਨੂੰ, ਜੇ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਨਹੀਂ -

**ਦਮੜਾ ਤਿਸੀਕਾ ਜੋ ਖਰਚੈ ਅਰ ਖਾਇ ॥
ਦੇਵੈ ਦਿਲਾਵੈ ਰਜਾਵੈ ਖੁਦਾਇ ॥
ਹੋਤਾ ਨ ਰਾਖੈ ਅਕੇਲਾ ਨ ਖਾਇ ॥
ਤਹਕੀਕ ਦਿਲਦਾਨੀ ਵਹੀ ਭਿਸਤ ਜਾਇ ॥ ਨਸੀਹਤਨਾਮਾ**

ਇਹ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੰਮ ਆਉਣੀਆਂ ਨੇ -

**ਤੀਨਿ ਸੇਰ ਕਾ ਦਿਹਾੜੀ ਮਿਹਮਾਨੁ ॥
ਅਵਰ ਵਸਤੁ ਤੁਝ ਪਾਹਿ ਅਮਾਨ ॥ ਅੰਗ - ੩੭੪**

ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਇਮਾਨਤ ਹੈ ਭਾਈ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਸਾਂਭ ਲੈ, ਬਹੁਤੀ ਸਾਂਭ ਲੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਲਵੇਂਗਾ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਕੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਕੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਨੂੰ air condition ਵਿੱਚ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਧੇ ਬਗੈਰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ ਹੋਰ ਬਾਤ ਹੈ, ਨਾਮ ਦੀ ਬਾਤ ਹੋਰ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਇਹ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਜੀਉਂਦੇ ਓਹੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਜੀਉਂਦੇ ਜਗ ਓਹੀਓ ਨੇ
ਹਿਰਦੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ।**

**ਸੇ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥
ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਬੀ ਜਾਇ ॥
ਸਭੁ ਹਰਾਮੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨**

ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜਿਹੜਾ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਰਾਮ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜਿ ਰੰਗੁ ਮਾਲਿ ਰੰਗੁ ॥ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਨਚੈ ਨੰਗੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨

ਰਾਜ ਨਾਲ, ਧਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਤੋਂ ਨੰਗ ਹੋਇਆ ਨਚਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ।

**ਨਾਨਕ ਠਗਿਆ ਮੁਠਾ ਜਾਇ ॥
ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਪਤਿ ਗਇਆ ਗਵਾਇ ॥
ਕਿਆ ਖਾਧੈ ਕਿਆ ਪੈਧੈ ਹੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨**

ਕੀ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ ਜੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਗਜ਼ ਦੇ, ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਏ ਗਜ਼ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲਵੇਂਗਾ। ਜੇ ਪੇਟ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਖਾ ਲਵੇਂਗਾ, ਰੋਗੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ।

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥
 ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੫੬
 ਕਿਆ ਖਾਧੈ ਕਿਆ ਪੈਧੈ ਹੋਇ ॥
 ਜਾ ਮਨਿ ਨਾਹੀ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥
 ਕਿਆ ਮੇਵਾ ਕਿਆ ਘਿਉ ਗੁੜੁ ਮਿਠਾ
 ਕਿਆ ਮੈਦਾ ਕਿਆ ਮਾਸੁ ॥
 ਕਿਆ ਕਪੜੁ ਕਿਆ ਸੋਜ ਸੁਖਾਲੀ ਕੀਜਹਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ॥
 ਕਿਆ ਲਸਕਰ ਕਿਆ ਨੋਬ ਖਵਾਸੀ ਆਵੈ ਮਹਲੀ ਵਾਸੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਸਭੇ ਟੋਲ ਵਿਣਾਸੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨

ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ, ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ। ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੋਰ ਹੈ, ਕਰਾਮਾਤ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਜੀਉਂਦੇ ਗਿਣਦੇ ਉਹ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਉਹ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਬਿਭੂਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਧਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਤਵਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੁਨੀਆਂ ਉਤੇ ਹੋਏ,
 ਰੋਂਦੇ ਵੇਖੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦੁ ਰੋਆਇਆ ॥
 ਪਰਸ ਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥
 ਅਜੈ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ ॥
 ਐਸੀ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥
 ਰੋਵੈ ਰਾਮੁ ਨਿਕਾਲਾ ਭਇਆ ॥
 ਸੀਤਾ ਲਖਮਣੁ ਵਿਛੁੜਿ ਗਇਆ ॥
 ਰੋਵੈ ਦਹਸਿਰੁ ਲੰਕ ਗਵਾਇ ॥
 ਜਿਨਿ ਸੀਤਾ ਆਈ ਭਉਰੂ ਵਾਇ ॥
 ਰੋਵਹਿ ਪਾਂਡਹ ਭਏ ਮਜੂਰ ॥
 ਜਿਨ ਕੈ ਸੁਆਮੀ ਰਹਤ ਹਦੂਰਿ ॥
 ਰੋਵੈ ਜਨਮੇਜਾ ਖੁਇ ਗਇਆ ॥
 ਏਕੀ ਕਾਰਣਿ ਪਾਪੀ ਭਇਆ ॥
 ਰੋਵਹਿ ਸੇਖ ਮਸਾਇਕ ਪੀਰ ॥
 ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਮਤੁ ਲਾਗੈ ਭੀੜ ॥
 ਰੋਵਹਿ ਰਾਜੇ ਕੰਨ ਪੜਾਇ ॥
 ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗਹਿ ਭੀਖਿਆ ਜਾਇ ॥
 ਰੋਵਹਿ ਕਿਰਪਨ ਸੰਚਹਿ ਧਨੁ ਜਾਇ ॥
 ਪੰਡਿਤ ਰੋਵਹਿ ਗਿਆਨੁ ਗਵਾਇ ॥
 ਬਾਲੀ ਰੋਵੈ ਨਾਹਿ ਭਤਾਰੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥
 ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ ਜਾਇ ॥
 ਅਉਰੀ ਕਰਮ ਨ ਲੇਖੈ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਅੰਗ - ੯੫੪

ਕਹਿੰਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਰੋਂਦੇ ਹੀ ਗਏ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗ ਸਕਿਆ। ਤਿੰਨ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਹਰ ਵਕਤ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਵਿਦਿਆ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼, ਅਸੀਮਿਤਾ, ਰਾਗ ਤੇ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਧਾਣੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੇ ਨੇ। ਸੁੱਖੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਫੇਰ

ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ ਚੁਗਲੀ, ਆਸਾ ਤੇ ਅੰਦੇਸਾ ਦੀਆਂ ਡੈਣਾਂ ਉਥੇ ਖੋਰੂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ।

ਆਪਿ ਬਿਆਪਿ ਉਪਾਪਿ ਰਸ ਕਬਹੁ ਨ ਤੂਟੈ ਤਾਪ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਧਨੀ ਨਹ ਬੂਝੈ ਪਰਤਾਪ ॥
 ਮੋਹ ਭਰਮ ਬੂਝਤ ਘਣੈ ਮਹਾ ਨਰਕ ਮਹਿ ਵਾਸ ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਆਸ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੭

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੰਸਾਰ ਰੋਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਕਿਵੇਂ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਵੀ ਭੁਲੇਖਾ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਕੱਢ ਲਏਂਗਾ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੀਰਤੀ ਹੈ, ਆਪ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੀ ਕਿਰਤ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮੋਦੀਖਾਨੇ 'ਚੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਲੇਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਵੱਧ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਐਨੀ ਬਰਕਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਸੀਗੇ, ਪਹਿਲੇ ਜਿਹੜੇ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਵਧਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੌ-ਨੌ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਨੌ-ਨੌ ਲੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਐਨਾ ਵਾਧਾ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੇਲਾ ਸੰਭਾਲਦੇ ਨੇ ਨਾਮ ਦਾ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਬੈਠਦੇ ਨੇ। ਸਵੈ ਸਰੂਪ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਰਤ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਬਿਰਾਜ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਆਹ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇੱਕ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਜਪਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਮਨ ਇੱਕ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਨ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਮਨ ਜਦ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਫੇਰ ਭਜਨ 'ਚ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਭਜਨ 'ਚ ਤਾਂ ਲੱਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਮਨ ਤਾਂ ਇੱਕ ਹੈ ਦੋ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ, ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਮਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਗਤੀ 'ਚ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮਨ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਪੜਤ 'ਚ ਚਲੀ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਪਰਲੀ ਪੜਤ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਡੂੰਘੀ ਪੜਤ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਵੇ ਸਬੰਧੀ, ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਹੋਵੇ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੋਈ ਜਾਏਗਾ, ਵਣਜ ਵੀ ਹੋਏਗਾ, ਵਪਾਰ ਵੀ ਹੋਏਗਾ, ਲੇਕਿਨ ਮਨ ਕਿੱਥੇ ਰਹੇਗਾ, ਉਹਦੇ ਵਿਛੋੜੇ 'ਚ ਰਹੇਗਾ। ਹਉਕੇ ਆਉਣਗੇ, ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਜਾਏਗਾ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਨ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਡੂੰਘਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਨਾਮ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਸਾਰੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮਨ ਨਾਮ ਵਲ

ਰਹੇਗਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ ਹੈ ਅਸੀਂ -

**ਚਿੱਤ ਹੀ ਦੀਸੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਚੇਤਹਿ ਏਕੁ ਤਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥**

ਅੰਗ - ੯੩੨

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੁਛ ਨਾ ਕੁਛ ਸੋਚਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਚਿੱਤ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਾਈਏ,
ਹੱਥੀਂ ਪੈਰੀਂ ਕੰਮ ਕਰੀਏ।**

**ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਤਿਲੋਚਨਾ ਮੁਖ ਤੇ ਰਾਮੁ ਸੰਮਾਲਿ ॥
ਹਾਥ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਨਾਲਿ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੨੬

ਕੰਮ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਲਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਹੜੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਹੈ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਰੋਟੀ ਹਜ਼ਮ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਚੇਤ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਚੇਤ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਰਧ ਚੇਤਨ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਜੁਬਾਨ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋਈ ਜਾਏਗਾ। ਦਿਮਾਗ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਨਾਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਸਿਰਫ ਲੋੜ ਹੈ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪੜਤ 'ਚ ਲੈ ਜਾਓ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਗੱਲ?

ਚਾਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਪ ਨੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੱਚਾ ਗੁੱਡੀ ਚਾੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ। ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਉਹਦਾ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੇਰੀ ਗੁੱਡੀ ਗੋਤਾ ਨਾ ਖਾ ਜਾਏ। ਡੋਰ ਨੂੰ ਤੁਣਕੇ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਚਿੱਤ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਚਿੱਤ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਾਂਟੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਠੱਕ-ਠੱਕ ਕਰਨੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮਨ ਉਥੇ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੀਬੀਆਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਦੋ-ਦੋ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਚੁੱਕ

(ਪੰਨਾ 28 ਦਾ ਭਾਗ)

ਵਾਲਾ ਹਰ ਵਕਤ ਬਰਕਤਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿ ਲਓ।

ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨਾ ਲਾਓ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖਿਆਲ ਹੈ ਇਹ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅਸਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀ ਹੈ, ਕਾਗਜ਼ ਹੈ ਇਹ, ਰੰਗ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਚੰਗਾ, ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਗੁਰੂ

ਲੈਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਗੱਲਾਂਬਾਤਾਂ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਘੜਾ ਟੇਢਾ ਹੋ ਕੇ ਗਿਰ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਬਾਤ ਰਹੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਹੈ ਸੂਈ ਹੋਈ, ਬਾਹਰ ਚੁਗਣੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਜ ਕੋਹ ਦੇ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਚਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਪਣੇ ਬੱਛੜੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਰੰਭਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਜਿਹੜਾ ਡੂੰਘਾ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ਮਨ, ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ ਜੁ ਏਕੁ ॥
ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੇਕੁ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੨੪

ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਛੇਕ ਪੈ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਸਾਡਾ ਗੁੱਡੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਡੋਰੀ ਪਾ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਮਨ ਮੇਰਾ ਓ ਗੁੱਡੀਆ ਬਣੇ,
ਉਹ ਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਡੋਰੀ।**

**ਆਨੀਲੇ ਕਾਗਦੁ ਕਾਟੀਲੇ ਗੁਡੀ ਆਕਾਸ ਮਧੇ ਭਰਮੀਅਲੇ ॥
ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਬਾਤ ਬਤਉਆ ਚੀਤੁ ਸੁ ਡੋਰੀ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥
ਮਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਬੇਧੀਅਲੇ ॥**

**ਜੈਸੇ ਕਨਿਕ ਕਲਾ ਚਿਤੁ ਮਾਂਡੀਅਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਆਨੀਲੇ ਕੁੰਭੁ ਭਰਾਈਲੇ ਉਦਕ ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ ਪੁਰੰਦਰੀਏ ॥
ਹਸਤ ਬਿਨੋਦ ਬੀਚਾਰ ਕਰਤੀ ਹੈ ਚੀਤੁ ਸੁ ਗਾਗਰਿ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥
ਮੰਦਰੁ ਏਕੁ ਦੁਆਰ ਦਸ ਜਾ ਕੇ ਗਉ ਚਰਾਵਨ ਛਾਡੀਅਲੇ ॥
ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪਰ ਗਉ ਚਰਾਵਤ ਚੀਤੁ ਸੁ ਬਛਰਾ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥
ਕਹਤ ਨਾਮਦੇਉ ਸੁਨਹੁ ਤਿਲੋਚਨ ਬਾਲਕੁ ਪਾਲਨ ਪਉਢੀਅਲੇ ॥
ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਕਾਜ ਬਿਰੂਧੀ ਚੀਤੁ ਸੁ ਬਾਰਿਕ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥**

ਅੰਗ - ੯੩੨

ਮਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬੱਚੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿਤੇ ਬੱਚਾ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਰੋਇਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਰਤ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਨਠਾਉਂਦੇ। ਸਭ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਓ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹੋ, ਲੇਕਿਨ ਜੁਗਤੀ ਦਸਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ, ਵੱਡੀ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਸੌ ਜਾਈਏ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣਾ ਹੈ, ਸੋ ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਤ-ਚੀਤ ਹੈ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀਓ, ਜੋ ਸਾਥਾਂਗਤ ਜੀ! ਕੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ

ਇਥੋਂ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਜਿੱਥੇ ਆਪਾਂ ਸ਼ੇਰੇ ਪੁੱਝੇਗੇ ਉਥੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਉਠੇ ਰੱਖ ਲੈਣਾ ਫੌਰੀ ਭੇਜਵੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਭਈ ਨਾਸਾਹਿ ਗੁਰੂ ਏਕੇ ਦੇ ਸੰਮਤਿ ਠਾਠੇ ਸਵਿੱਕੋ ਲਾਕਥੋ ਉਦੇ ਓ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਦਿਖਾਓ ਸਾਨੂੰ। ਹੈ ਅੰਦਰੋਂ ਇਹ ਗੱਲ? ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਤੁਸੀਂ misguied ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਓ। ਅੰਦਰੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਓ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਜੂਦ ਹੋਵੇ, ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਆਦਮੀ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ, ਉਹਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਖੇੜਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ

ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ। ਕਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਪੈਰ ਧਰ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਏਗਾ, ਲੰਘ ਕੇ ਦਿਖਾਵੇ ਨਾਸਤਕ ਤੋਂ ਨਾਸਤਕ ਜਿਹੜਾ ਭੇਖਧਾਰੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੰਘੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਓ, ਐਵੇਂ ਉਟ ਪਟਾਂਗ। ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਜਵਾਬ ਦੇਵੋ, ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਚੁੱਪ, ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ। ਨੰਗੀ ਤਸਵੀਰ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਨੰਗੇਜ਼ ਦੀ, ਕਿੰਨਾ ਮਨ ਦੇ ਉਤੇ ਅਸਰ ਪਏਗਾ। ਬੱਚੇ ਕਿਉਂ ਵਿਗੜਦੇ ਨੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ। ਉਹ ਨੰਗੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾੜੀ ਸੋਚ ਰੱਖਦੇ ਨੇ, ਸਿਰ ਦੁਖਦੇ ਨੇ, ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਚੰਗਾ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਸੋਹਣਾ ਦੇਖ ਲਓ ਤੁਸੀਂ, ਦਰਖਤ ਲੱਗੇ ਹੋਣ, ਘਾਹ ਕੱਟਿਆ ਹੋਵੇ, ਫੁਹਾਰੇ ਚਲਦੇ ਹੋਣ, ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਕਿੰਨਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪੀਏ, ਉਹ ਬਾਹਰਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੇ ਖਿੱਚੇ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਅੰਦਰ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਸੂਰਤ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਜਿਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪੁੱਛੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਕਦੇ ਸੂਰਤ ਓਹਲੇ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਵਕਤ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਲਹਿਰੇ ਗਾਗੇ, ਓਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਪੱਟੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਲੈਣ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਉਹ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਲੈ ਆਂਦੇ ਤੇ ਲੇਕਿਨ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ, ਇੱਕ ਦਮ ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗ ਗਈ, ਦੂਰੋਂ ਦੇਖਿਆ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਤਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਭੱਠ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਦੇ ਲੁਕਣ ਵਾਸਤੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਆਹ ਭੱਠ ਹੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰ ਲੈ ਆਪਣਾ ਕੜਾਹਾ ਇਹਦੇ ਉਤੋਂ, ਕੜਾਹਾ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੇ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਭੱਠ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਧਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਲਦੀ ਮਸਕਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਪਾਓ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਹੋ ਗਈ। ਇੱਕ ਮਸਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਭਰ ਲਿਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਮਸਕਾਂ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਹੈਰਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਭਿੱਜੇ ਪਏ ਨੇ। ਮਸਕਾਂ ਪੁਆਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਓਧਰ ਪੁਲਿਸ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭੱਠ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਨਿਕਲ ਆ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਲਗਦਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਭੱਠ ਨੇ ਜਾਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਭੱਠ ਕਿਵੇਂ ਜਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸੀਤਲਤਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਨੇ।

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਨੇ, ਦੇਵੀਦਾਸ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ ਬਿਲਾਸਪੁਰੀਏ ਰਾਜੇ ਦਾ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਰਾਜੇ ਗੋਦਾਂ ਗੁੰਦ ਰਹੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀਆਂ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਓ,

ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਦਾਦੇ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ, ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ 'ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਆਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹਦਾ ਬਦਲਾ ਦਿੰਦੇ ਓ। ਐਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੀ ਚੰਦ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਭੀਮਚੰਦ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਸੂਸ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਸਾਥ ਕਿਵੇਂ ਦੇਈਏ। ਇਹਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹਨੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਾਡੀ। ਅਸੀਂ ਰਾਜਪੂਤ ਹਾਂ, ਅਖੀਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਇਹਦੀ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਸਿਲਾਈਆਂ ਫੇਰ ਦਿਓ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧੱਕਾ ਦੇ ਦਿਓ ਉਤੋਂ, ਆਪੇ ਰੁੜ੍ਹਦਾ-ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਮਰ ਜਾਏਗਾ। ਜਲਾਦ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਦੇਵੀਦਾਸ ਵਜ਼ੀਰ ਐਨਾ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰਦਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ! ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀਂ ਵਜਾਉਣਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ਅਸੀਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਵਜਾਉਣਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬੈਠ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾਵਾਂਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਲਿਓ। ਸਿਲਾਈਆਂ ਰੱਖ ਦਿਓ, ਅੰਗੀਠੀ ਜਲਾ ਕੇ ਸਿਲਾਈਆਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਸੂਰਤ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਖਤ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਾਮਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਰਾਖੀ ਕਰੇ। ਨਾਲ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਲ ਹੋਈਆਂ-ਹੋਈਆਂ ਸਿਲਾਈਆਂ ਕੱਢੀਆਂ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਨਾ ਇਹਨੇ ਹਾਏ ਕਿਹਾ ਕੁਛ ਹੋਰ। ਸਿਲਾਈਆਂ ਫੇਰੀਆਂ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਇਹਨੇ ਬੰਦ ਕਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਧੱਕਾ ਕਾਹਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਧੱਕਾ ਆ ਜਾਏਗਾ ਇਹਨੂੰ। ਉੱਚੀ ਚੋਟੀ ਹੈ ਉਤਰਨ ਨੂੰ ਰਾਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਸੋ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜਲਾਦਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਘੰਟਾ ਦੇ ਘੰਟੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਹੌਲੀ ਦੇ ਕੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਚਾਨ੍ਹਣਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਹੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜੇ ਹੀ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਤਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਕਰਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਅੰਦਰ ਗਏ ਸੀ ਫੇਰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਐਸ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਪੁੱਛਿਆ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਜ, ਅਚਾਨਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੁਛ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਗਏ ਨੇ, ਖੂਨ ਸਿੰਮਿਆ ਹੈ। ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਚਰਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵਸਦੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ। ਸਿਲਾਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਫਿਰ ਗਈਆਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਫਿਰੀਆਂ। ਉਹ ਵੇਲੇ ਭੁੱਬਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਇਹਦੀਆਂ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਐਡਾ ਦਿਆਲੂ! ਐਡਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪਿਆਰਿਆ! ਜਿੱਥੇ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ, ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਚਲਦਾ.....

ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ

ਅਰਥਾਤ

ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਬੀਰ'

ਗਿਆਨ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਅਵਸਥਾ

ਗਿਆਨ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਅਵਸਥਾ ਬੜੀ ਅਦਭੁਤ ਹੈ। ਅਭਿਆਸੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਰਕਰਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੇਵਲ ਅੰਦਰ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅੰਦਰ ਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵੀ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਇਛਿਆ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਜਦ ਇਛਿਆ ਹੋਵੇ, ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਆਤਮਾ ਹੀ ਆਤਮਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਦੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੋਵੇਂ ਅਸੱਤ ਹਨ, ਸੁਫਨਾ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਹਨ। ਇਸ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਅਸਥਿਰ ਅਗਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੁਫਨੇ ਦੇ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਤਮਾ, ਪਰਮਆਤਮਾ ਹੈ।

ਏਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਈ ਅਭਿਆਸੀ ਟਪਲਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਜਾਂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਏ, ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ (ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਮਈ) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗਿਆਨ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਅਵਸਥਾ

ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਲ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਭਿਆਸੀ ਏਸ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਦੇ ਆਸਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਆਖਰੀ ਛੱਤ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੱਭਣ ਵਾਲਾ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਭਿਆਸ, ਬੰਦਗੀ, ਭਗਤੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ 'ਆਪੇ ਆਪ' ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਲਹਿਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਮੂਲ, ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ, ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨੇਸਤੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ, ਪਰਮ-ਹਸਤੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਸਤ-ਚਿਤ-ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ ਜਲੁ ਹੂਆ ਰਾਮ ॥
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨੁ ਥੀਆ ਰਾਮ ॥ ਅੰਗ - ੮੪੬
ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ ॥
ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ ॥
ਮਿਟਿ ਗਏ ਗਵਨ ਪਾਏ ਬਿਸੁਆਮ ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ ॥ ਅੰਗ - ੨੨੮
ਅਭਿਆਸੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਚੌਥੀ, ਪੰਜਵੀਂ ਤੇ ਛੇਵੀਂ ਅਵਸਥਾ

ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਚੌਥੀ ਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਤੋਂ ਛੇਵੀਂ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਅਭਿਆਸ ਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਛੇਵੀਂ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਅਭਿਆਸੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੀ ਨਾ ਜੰਮਿਆ ਤੇ ਨਾ ਕਦੀ ਮਰਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਕਦੀ ਉਸਨੂੰ ਸੁਖ ਨਾ ਕਦੀ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾ ਕਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਕਦੀ ਗਮੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਪੂਰਨ ਸੱਚ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਅਭਿਆਸ ਘਾਲਣਾ, ਅਭਿਆਸ ਦੀਆਂ ਸਭ ਅਵਸਥਾਵਾਂ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਭ ਦਰਜੇ ਐਵੇਂ ਸੁਪਨਾ ਜਿਹੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਭਗਤੀ, ਸੁਪਨਾ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਸ਼ਾਂਤ, ਸਹਿਜ ਪੂਰਨਤਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਸਮਾਂ - ਸਿਮਰਨ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ

ਇਕ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਤਨਾ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਠੀਕ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦਾ। ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਸਤ ਮਾਰਗ ਦਾ ਕਦਮ ਕਦਮ ਆਪ ਤੁਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਡਲ ਤੇ ਛੇਤੀ ਜਾਂ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਭਿਆਸੀ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸਮਝ, ਸ਼ੌਕ, ਹੌਂਸਲਾ, ਮਿਹਨਤ ਉਤਮ ਸੰਗਤ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਅਭਿਆਸੀ ਦਾ ਮਨ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਵਰਗਾ ਨਿਰਪੱਖ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਬੂਲਣ ਤੇ ਅਸੱਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਸੂਖਸ਼ਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੌਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣ, ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਤੀਜੇ ਕੱਢਣ ਦੀ ਜਾਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਮਾਉਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਬੜੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਅਭਿਆਸੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ, ਨਵੇਂ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫੌਰ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬੜੀ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਕਦਮ ਬੜਾ ਰੁਕ ਰੁਕ ਕੇ ਹੌਲੇ-ਹੌਲੇ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਅਭਿਆਸ ਵਧੇ, ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮੱਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਨਿਰਮਾਣ ਅਰਦਾਸਾਂ ਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਕਦੇ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਤਰੱਕੀ ਰੁਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਰੁਖਾ-ਰੁਖਾ ਲਗਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿਦਕ

ਸਿਦਕ ਦੇ ਦੋ ਦਰਜੇ ਹਨ

ਪਹਿਲਾ ਦਰਜਾ - ਸਿਦਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਸੁਣ ਕੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਸੱਚ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਉਤੇ, ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯਕੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ, ਦੋ ਦੂਣੇ ਕਿਤਨੇ ਹੋਣਗੇ? ਝੱਟ ਆਖੇਗਾ 'ਚਾਰ' ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖੋ - ਨਹੀਂ, ਦੋ ਦੂਣੇ ਚਾਰ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪੰਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ? ਤਾਂ ਉਹ ਬਗ਼ੈਰ ਸੋਚੇ ਆਖੇਗਾ - ਮੇਰੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਦ ਮੈਂ ਸੱਚੀਮੁਚੀ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਲ ਇੰਝ ਤਕਿਓਸੁ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਬੇਵਕੂਫ਼, ਅਨਜਾਣ ਵਲ ਤਰਸ ਤੇ ਘਿਰਣਾ ਦੀ ਰਲਵੀਂ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਤੁਕਦਾ ਹੈ। ਆਖਣ ਲੱਗਾ - ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਨਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੋ ਦੂਣੇ ਚਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪੰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ? ਉਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਿਦਕ ਆਪਣੇ ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਬਚਨ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਬਚਨ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚਲੀ ਸਚਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਬੱਚਾ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਮਾਸਟਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੇ ਕਿ ਦੋ ਦੂਣੇ ਚਾਰ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪੰਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ? ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਆਖਣ ਦੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਉਤਲੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪੇ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਜਦ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀ ਜੰਤਰੀ ਛਪੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਰਦਸ਼ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾ ਕੇ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਰਾਂਦਾਂ, ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ, ਬਿਤਾਂ, ਵਾਰ, ਕਿਸ ਕਿਸ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਹੋਣਗੇ। ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ ਯਕੀਨ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਲਮ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਨਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਸ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਉਤੇ ਨਿਸਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਖਲੇ ਜਾਣ। ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ, ਪੀਰ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਵੀ ਆਵੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਯੋਗ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।

ਆਤਮਕ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਲੰਘਣ ਦੇ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਤੇ ਯਕੀਨ ਰੱਖ ਕੇ ਬੇੜੀ ਠੇਲ੍ਹੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਗਰ ਚਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਡੋਲਦਾ ਤੇ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹਰ ਗੱਲ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ, ਪਰਤਾ ਕੇ, ਕਸੌਟੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਚਾਅ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ

ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰਨ ਸਤਿਕਾਰ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਅਦਬ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਰਮਜ਼ ਬੁੱਝਣ ਦੀ ਰੀਝ ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਵੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰੋਮਨ ਰੋਲੈਂਡ (Roamn Rolland) ਇੱਕ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

Faith does not mean a blind acceptance as it has degenerated among down trodden races. But rather a living and intuition.

ਉਲਥਾ - ਸਿਦਕ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੁਲਾਮ ਤੇ ਲਤਾੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਸਮਝਣ ਲਗ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ (ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ) ਤਜਰਬਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਦਰਜਾ - ਉਹ ਸਿਦਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹਿਲਾ ਸਕਦੀ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ, ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਦੇਖੇ, ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਅਜੀਬ ਸਤਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਿਦਕ ਹਿਮਾਲੀਆ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗ ਅਹਿਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਦਕ ਦੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਵੀ ਇਹੋ ਹਨ। ਐਸਾ ਸਿਦਕ ਹੀ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਅੰਦਰਲੀ ਖੇਡ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਖੇਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਤਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਨਾ ਖੋਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਕ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਉਤੇ ਘਟਾ ਕੇ ਜਦ ਨਤੀਜੇ ਠੀਕ ਨਿਕਲਦੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੌਸਲਾ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਜਗਤ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ, ਬੇ-ਫਿਕਰ ਅਤੇ ਬੇਖੋਫ਼ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਸਿਦਕ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਦਿਨਾਂ ਜਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ, ਸਬਰ ਤੇ ਉਡੀਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਈ ਆਤਮਕ ਗੁੰਝਲਾਂ ਸਾਲਾਂ ਭਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਹਿਲ, ਨੇੜੇ ਤੇ ਖਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੁਢੋਂ ਸੌਕੀਨ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਬੜੀ ਮੁੱਦਤ ਬਾਅਦ ਜਾ ਕੇ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਅਡੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

**ਜਉ ਨਾ ਦੇਖਉ ਅਪਨੀ ਨੈਨੀ।
ਤਉ ਨਾ ਪਤੀਜਉ ਗੁਰ ਕੀ ਬੈਨੀ।**

ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਵਿਚ, ਚੰਗੇ ਸਿੱਖ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀ (Religious Scientist) ਦਾ ਲੱਛਣ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਹਉਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਅਸੰਭਵ ਦਸ ਦਸ ਕੇ ਕਈ ਰੱਬ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਕਾ ਨਿਰਾਸ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਬਲਕਿ ਨਾਸਤਕ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੂੰ ਦੀ ਸਮਝ ਦਾ ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ, ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੇ, ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਦੇਕਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਸਮਝਣ ਦੇ ਮੈਂ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਲਦ-ਬਾਜ਼ੀ, ਕਾਹਲੀ, ਲਾਲਚ ਇਤਨੇ ਹੀ ਵਿਵਰਜਤ ਹਨ, ਜਿਤਨੇ ਸੁਸਤੀ ਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹਗੀ। ਸਿਦਕ ਦੀ ਦਾਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡੀ ਹਿੰਮਤ ਵੱਡੇ ਸਬਰ ਤੇ ਜਿਗਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਿਦਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾ ਕੇ ਵੀ ਅਡੋਲ ਰਹੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਗ ਸਾੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਪਾਣੀ ਡੋਬ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਮੌਤ ਖੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

**ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸੁ ਮਾਹਿ ॥
ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ
ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਹਿ ॥**

ਅੰਗ - ੪੬੬

ਹਉਮੈ ਰੋਗ - ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਹਉਮੈ ਹੈ। 'ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਦੀਨਾ' ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਾਰਾ ਵਿਹਾਰ ਹਉਮੈ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਦੀ ਤੇ ਅਪਣੱਤ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਕਰ ਕੇ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਇਜ਼ਤ, ਦੌਲਤ, ਸ਼ੁਹਰਤ ਲਈ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ, ਸਾਰੀ ਅਕਲ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਸਭ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹਉਮੈ ਹੈ। ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਕਢਦਾ ਹੈ, ਸੋਚਾਂ ਦੁੜਾਂਦਾ, ਜੁਲਮ, ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ, ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਜੀਵ, ਈਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੁਖ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਭੋਗਦਾ ਅਤੇ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਜੀਵ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਰਗਾ ਸੁਖੀ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੇਵਲ ਹਉਮੈ ਦਾ ਹੀ ਪਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜੀ ਰਖਦਾ ਹੈ।

**ਧਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ ॥
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ
ਤੋਰੀ ਜਨ ਨਾਨਕ ਮਿਲੇ ਬਨਵਾਰੀ ॥**

ਅੰਗ - ੧੨੬੩

ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗਵਾ ਕੇ ਜੀਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਤੰਗ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਬੜੀ ਸੌਂਝੀ, ਛੋਟੀ ਤੇ ਮਹਿਦੂਦ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗ੍ਰਾ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਨੀਓਂ ਵਲ ਜਿਸ ਨਿਗ੍ਰਾ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਦੀ ਈਸ਼ਵਰੀ ਨਿਗ੍ਰਾ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੱਕੜੀ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਤਣ ਕੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਆਪ ਕੈਦ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਦੂਦ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵ ਵਿਚ ਈਸ਼ਵਰੀ ਅੰਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ ॥ **ਅੰਗ - ੨੧੩**

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਝੇ ਵੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ? ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ, ਪੂਰਨ ਸੁਖ, ਮੁਕੰਮਲ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ, ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਮਾਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰਨਤਾ ਇਸਨੂੰ ਨਾ ਏਥੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਇਸ ਦੀ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਪਰਮ ਸੁਖ ਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਦੀ ਹਉਮੈ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਉਮੈ ਦਾ ਕੰਡਾ ਜੀਵਚ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੁਭਦਾ ਤੇ ਸੁਲੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ -

**ਸਾਕਤ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ
ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ ॥
ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਾਹਿ ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ
ਜਮਕਾਲੁ ਸਹਹਿ ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਦੁਖ, ਰੋਗ, ਪੀੜ, ਸੰਤਾਪ, ਮਲ, ਬਿਖਿਆ, ਭੁਲੇਖਾ, ਪੜਦਾ, ਗੁਬਾਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ -

**ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸੁ ਮਾਹਿ ॥
ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਹਿ ॥**

ਅੰਗ - ੪੬੬

ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸ ਮਾਹਿ - ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸ ਮਾਹਿ' ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ? ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਸਚਾਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੁਖਾਰ ਜਿਸਮ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮਾਦੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ

ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਇਹ ਇਕ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਬੁਖਾਰ ਉਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦਾ ਉਪਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਇਹ ਇਕ ਇਲਾਜ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਉਮੈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਨਸਾਨੀ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਦੀ ਭੁੱਲ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਭੁੱਲ ਦੇ ਸਬੱਬ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਖੇੜਿਆਂ ਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ, ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਲਗੋਣ ਤੇ ਮੋਖਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਡਾਢੀ ਤਲਖ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿਚਾਰ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਪਹਿਲੇ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ, ਫੇਰ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਫੇਰ ਤਿਆਗ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਦ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਗਲਤੀ ਜੇਕਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਭਿਆਨਕ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਜਿਹੜੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਤੇ ਲੈ ਆਵੇ, ਸੋਚਣ ਤੇ ਬੁਰੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚੰਗੀ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਰੂ ਵੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਸ਼ਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਆਪਣਾ ਨਿਰਾਸਤਾ ਭਰਿਆ, ਗਮਗੀਨ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਕਦੀ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਝਲਕ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਉਦੋਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦਰਅਸਲ ਕੋਈ ਅਰਸ਼ੀ ਚੀਜ਼ ਹਾਂ, ਪਰ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਦੁਖੀ, ਅਧੀਨ, ਮੁਹਥਾਜ ਤੇ ਭੈਭੀਤ ਹੋਈ ਬੈਠਾ ਹੋਵਾਂ।

ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਫੇਰ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਮਗਰੋਂ ਲਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣ ਦੇ ਕਈ ਸਾਧਨ ਦੱਸੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾ ਸਾਧਨ - ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸਾਧਨ ਸਿਮਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਜੀਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਈਸ਼ਵਰੀ ਸਿਫਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਵ ਘਟਦਾ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਇੰਜ ਕਹੋ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਬਦਲ ਕੇ ਈਸ਼ਵਰੀ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦਾ ਮੁਖ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਮਾਨਸ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਜਨੁ ਐਸਾ ਚਾਹੀਐ ਜੈਸਾ ਹਰਿ ਹੀ ਹੋਇ ॥
ਅੰਗ - ੧੨੭੨

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮਨਿ ਭਇਆ ਅਨੰਦਾ ॥
ਗਇਆ ਭਰਮੁ ਰਹਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੨੭

ਦੂਜਾ ਸਾਧਨ - ਇਸ ਦੂਜੇ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਉਕੀ ਭਾਵੇਂ

ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ, ਪਰ ਖਾਸੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ, ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਗਤ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦੇਣੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਬਜਾਏ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਤੇ ਭਲਾਈ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਰੱਖਣੀ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਣਾ, ਖਲਕਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਮਝਣੀ। 'ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸ ਮਾਹਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਨਫਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਛੱਡ ਕੇ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਬਣਾ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਹਉਮੈ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੇ ਉਸਨੂੰ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਖਿਚੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਚਿਆਂ ਚੁਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਜਾਇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਣ ਦੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਥਿਆਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਸੰਸਾਰੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ, ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਬੜੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਸਮਝੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਪਣੱਤ ਭਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ, ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਵਿਚ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਪਨ ਕਰਨੀ, ਬਹੁਤ ਉਚੇਰੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਜੇ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਘੱਟ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਜੀਵ ਵਿਚੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਤਮਕ ਰਸੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਸੇਵਾ ਬਣਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕੀਤਿਆਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋੜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਆਪ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਵਪਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਤੋਂ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕਰਨੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਸਿਧ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੌਲਤ ਦਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਬਿਜਾਏ ਘਟਣ ਦੇ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਕਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਪਰ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਿਆਂ ਇਸ ਦੇ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਸੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਬੂਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਨੇਕ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਰਕਤ, ਰੌਣਕ, ਖੁਸ਼ੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸੰਤੋਖ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ।

ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ - ਜਿਤਨੀ ਹਉਮੈ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਜਬ ਲਗੁ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰੈ ॥
ਤਬ ਲਗੁ ਕਾਜੁ ਏਕੁ ਨਹੀ ਸਰੈ ॥
ਜਬ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਮਿਟਿ ਜਾਇ ॥
ਤਬ ਪ੍ਰਭ ਕਾਜੁ ਸਵਾਰਹਿ ਆਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਇਹ ਇਕ ਆਤਮਕ ਅਸੂਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਚਾਈ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਚਲਾਕੀਆਂ ਤੇ ਤਦਬੀਰਾਂ ਨਾਲ

ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਅਕਲਾਂ, ਤਦਬੀਰਾਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਉਤਲੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਬੇੜੀ ਚਲਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚਾ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੀਤਾ ਲੋੜੀਐ ਕੰਮ ਸੁ ਹਰਿ ਪਹਿ ਆਖੀਐ ॥

ਕਾਰਜੁ ਦੇਇ ਸਵਾਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੁ ਸਾਖੀਐ ॥ ਅੰਗ - ੯੧

ਹਉਮੈ ਦੇ ਦੁਖ ਦੇ ਸਾੜੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਸਲੀ ਤਿਆਗ ਬੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਲੀਨਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹੀ ਲਭਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਤੇ ਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਗੈਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਉਤਲੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਨਿਰੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਤਲੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਤੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ 'ਦੋਊ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ' ਹੋ ਜਾਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕਾੰਤ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਘਾਲਣਾ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ - ਹਉਮੈ ਦੇ ਮਿਟ ਜਾਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਈ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਿਫਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ ਤਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸੁੰਨ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਈ ਅਨਜਾਣ ਲੋਕ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੁਝ ਮਤਲਬ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਫਰ ਮੰਨਦਾ ਸਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਨਿਰਬਲ ਬਣਦਾ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਜਿਸਮ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਬਿਲਕੁਲ ਘਟ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਹਕੀਰ ਹਸਤੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿਫਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਡਰ ਤੇ ਵਹਿਮ ਭਾਸਣ ਲਗ ਗਏ, ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਅਤੇ ਦਿਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਖਰ ਮੈਂ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀਆਂ ਪ੍ਰਾਥਨਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਅਭਿਆਸੀ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਸਬੰਧੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਦਦ ਤੇ ਮੇਰਾ ਭਰੋਸਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸ. ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੱਜ ਤੁਫੈਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਫਾਇਦਾ

ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦੀ ਰਹਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਬਿਲਕੁਲ ਅੱਛੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਕੁਦਰਤੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜੀਵ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬੰਦਗੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਗਵਾਚਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਮਾਨਸੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਪੁਰਾਣਾ ਸੁਭਾਵ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਵਾਲੀ 'ਮੈਂ' ਦੀ ਤਹਿ ਜਾਂ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਅਜੂਨੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਮਾਮੂਲੀ ਖਿਡੌਣੇ ਦੇ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਤੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਖਿਡੌਣੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਖਿਡੌਣਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਦ-ਬ-ਖੁਦ ਪਹਿਲੇ ਖਿਡੌਣੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਵੇਂ ਖਿਡੌਣੇ ਨਾਲ ਪਰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਸਦਾ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਹੀ ਖਿਡੌਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭੱਜਦੇ ਟੁੱਟਦੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਬਣਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਉਮੈ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਟੱਲ ਤੇ ਵਡਮੁਲੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹਉਮੈ ਖੁਦ-ਬ-ਖੁਦ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਜਾਂ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਖਾਸਾ ਹੈ ਕਿ ਵਧੀਆ ਚੀਜ਼ ਮਿਲ ਜਾਣ ਉਤੇ ਘਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਘੜੀ ਡਿਗ ਪਵੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਵੀਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਘੜੀ ਲੱਭ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਘੜੀ ਵਾਸਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖਸ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਇੱਕ ਲੱਖ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਤੰਗ, ਛੋਟੀ ਤੇ ਮਹਿਦੂਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਿਤੀ ਰਖੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਟਕਣਾ, ਕਲਪਣਾ, ਪਾਪ, ਥੋੜ, ਬਿਮਾਰੀ, ਬੇਵਫਾਈ, ਵਿਛੋੜਾ ਤੇ ਮੌਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਕੇ ਐਸੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਪੂਰਨਤਾ, ਬੇਫਿਕਰੀ, ਬੇ-ਮੁਥਾਜੀ, ਸਿਹਤ, ਖੁਸ਼ੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਅਨੰਦ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਇਸ ਨਵੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹਉਮੈ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਰ ਹੀ ਤਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਗਿਲਾਨੀ ਤੇ ਹਉਮੈ-ਰਹਿਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸਨੂੰ ਜਿਤਨੀ ਛੇਤੀ ਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬੰਦਗੀ ਜਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੁਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਅਸਲ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪੜਦਾ ਪਾੜ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸੱਤ ਤੇ ਅਸੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਕੇ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਅਤੇ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਸੱਚ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜਾ ਸਾਧਨ - ਹਉਮੈ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸਾਧਨ ਆਪਣੇ ਨਫਸ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਤੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਜੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖੁਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੰਨੋ, ਪੰਜਾਹ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਮਨਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਿਵਾਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੇ ਕਦੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਉਤਨਾ ਹੀ ਬੇਸਬਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣਾ ਹੈ - ਇਕ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹੋ ਇਸ ਦਾ ਨੁਕਸ ਇਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਏਹ ਕਦੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ, ਇਸਨੂੰ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਸਦਾ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਕ ਤਰੱਕੀ ਰੁਕੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਪਰ ਮਨ ਦਾ ਇਹ ਖਾਸਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਸਦਾ ਲਈ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਆਰਜ਼ੀ ਭੁਲੇਖੇ ਮਗਰੋਂ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗ੍ਹਾ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਕ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖਤਮ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸੋਮੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਗਾਂਦਾ ਲਗਾਂਦਾ ਲੂਣ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸੋਮੇ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ ਜਲੁ ਹੂਆ ਰਾਮ ॥
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨੁ ਥੀਆ ਰਾਮ ॥ ਅੰਗ - ੮੪੬

ਮਨ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ - ਹਉਮੈ ਦੇ ਤਿਆਗ ਵਾਸਤੇ ਮਨ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਣਾ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਯੋਗ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਲਾਈ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਭਾਈ ਹੁਣ ਰਾਤ ਆਈ ਹੈ ਮਨ ਨਾਲ ਮੋਰਚੇ ਲਾ ਦੇਵੋ। ਖਾਣ, ਪੀਣ, ਪਹਿਨਣ, ਹੱਸਣ, ਖੇਡਣ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਬੇਮੁਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨ ਦੀਆਂ ਯੋਗ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨ ਨੂੰ ਭੁੱਖਿਆਂ ਰਖਿਆਂ ਵੀ ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਡਾਵਾਂਡੋਲ, ਉਦਾਸ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਨੀਚ ਤੇ ਕਮੀਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ

ਵਾਸਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਰੂਹਾਨੀ ਪਾਸੇ ਵਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਵਾਦ, ਮਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੁਰਾਣੇ ਝੂਠੇ ਸਵਾਦਾਂ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਹਉਮੈ ਘਟਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਆਦਮੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਅਨੰਦ, ਬੇ-ਫਿਕਰੀ ਤੇ ਬੇਮੁਥਾਜੀ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਅਰਜ਼ੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨਸਾਨ ਅਰਜ਼ੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਇਕ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹਉਮੈ ਕੇਵਲ ਉਤਨੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਤਨੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ। ਆਤਮਾ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਨਸਾਨ ਹਰ ਵਕਤ ਮਸਤ ਤੇ ਇਲਾਹੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨ ਦੀ, ਫੁਰਨਿਆਂ, ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਾਜ ਤੁਛ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਵਾਂਗ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਕੀਮਤੀ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਨਾ ਭੱਜਣ ਵਾਲਾ ਖਿਡੌਣਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੀ ਆਖਰੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਨਣ ਜੋਗੀ ਹੀ ਹਉਮੈ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਆਸ਼ਕ ਖੁਦ ਮਾਸ਼ੂਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - 'ਦੇਉ ਤੇ ਏਕ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਉਤਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੌੜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਫੇਰ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਨਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਦਾ ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਪੌੜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਦ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮੁੜ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਦੁਖਦਾਈ ਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਲੱਗੇ, ਤਦ ਸਰੀਰ ਦੀ, ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਰਹਿਓ ॥
ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ ਬੁਝਿ ਗਇਆ ਗੁਰਿ ਸੀਤਲ ਨਾਮੁ ਦੀਓ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੦੨

ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਵਸਥਾ ਸਬੰਧੀ ਮਿਸਟਰ ਐਡਵਰਡ ਕਾਰਪੈਂਟਰ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ A visit to a Gyani ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

The West seeks the individual consciousness--the enriched mind, ready perceptions and memories, individual hopes and fears, ambitions, loves, conquests the self, the local self in all its phases and forms and sorely

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 63 ਤੇ)

ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 54)

ਅੱਜ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ, ਚੋਣਵੇਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਸੀ, ਚੋਣਵਿਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹੀ ਗੁਰਮਤਾ ਕਹੀਦਾ ਸੀ। ਹਾਂ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਸਤਵੰਤ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਅਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਆਏ, ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਤਸੀਰਾਂ ਉਤੇ ਫਖਰ ਆ ਆ ਕੇ ਨੈਣ ਭਰ ਭਰ ਲਿਆਏ। ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਫਖਰਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਅਝੱਲ ਵਲਵਲਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਣ ਕੇ ਉਮਡਦਾ ਸੀ, ਨੈਣ ਭਰਦੇ ਡੁਲੁਦੇ ਤੇ ਚਮਕ ਚਮਕ ਉਠਦੇ ਸੇ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸ਼ੁਕਰਾਂ, ਫਖਰਾਂ ਤੇ ਉਮਾਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਅਕਲਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤੇ ਧਨੀ, ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਖਾਲਸਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਖਿਆਲ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਜਾਨ ਪਾਈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਕੰਨਿਆਂ ਬੀ ਕਠਨ ਤੋਂ ਕਠਨ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਅੱਗ ਦੇ ਮੱਘਦੇ ਕੋਲੇ ਵਾਂਗ ਜੋ ਸਿਆਲੇ ਦੀ ਕੱਕਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕਾ ਵਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਤਕ ਮਘਦਾ, ਭਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ - ਹਾਰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਨਾ ਡਰ, ਨਾ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ, ਨਾ ਲੋਭ ਦੇ ਭੁਲਾਵੇ, ਨਾ ਲਾਲਚ ਨਾ ਫਸਲਾਹਟ। ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਬੱਸ ਮੌਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਕੁਸ਼, ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹਿੰਦੂ ਕੈਦੀ ਸਰਦੀ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕਣ ਕਰਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿੰਦੂ ਕੁਸ਼ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਾਹ ਉਇ ਸਾਹਿਬ! ਸੁਹਣੇ ਕੁੰਡਲਿਆਲੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਕਲਗੀਧਰਾਂ! ਧੰਨ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ! ਤੇ ਜਿੰਦ ਪਾਣ ਦੀ ਰੱਬੀ ਤਾਕਤ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਰ ਮਿਟਿਆਂ ਹਿੰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਅਮਰ ਅਝੱਕ, ਸਦਾ ਬਲਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਫੂਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀ ਬੀਰਤਾ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਨ। ਹਾਂ, ਸੁਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਿਆਂ! ਤੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜਾਏ ਸਾਡੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਜਗਵੇਦੀ ਤੇ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਪੁਤ੍ਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲੱਖਾਂ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਰ ਹਨ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਕਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਏਹ ਮੇਰੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਇਕ ਪੁਤ੍ਰ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਅਮਰ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਸਦਾ ਜੀਏਗਾ। 'ਖਾਲਸਾ' ਅਮਰ ਹੈ। ਹਾਂ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਅਮਰ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਫੇਰ ਤੇਰੇ ਇਹ ਅਮਰ ਬੱਚੇ ਕੀਕੂੰ ਨਾ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਜਾਏ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀ ਅਹਿੱਲ, ਅਝੱਕ, ਅਬੁਝ ਅੱਗ ਦਾ ਅਲਾਂਬਾ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਸਨ ਜੋ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸੂਰਿਆਂ, ਗਿਆਨੀਆਂ, ਤਿਆਗੀਆਂ ਤੇ ਕਰਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਡਹੇ ਸਨ

ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਤਵੰਤ ਆਪਣੇ ਦੁਖੜੇ, ਆਪਣੇ ਹੀਲੇ, ਹਿੰਮਤਾਂ, ਆਪਣੇ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦੱਸ ਚੁਕੀ ਤਦ ਧੰਨ ਸਿਖੀ! ਧੰਨ ਸਿਖੀ! ਦੀ ਗੁੰਜਾਰ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਗੂੰਜਿਆ। ਹੁਣ ਆਗਾ ਖਾਂ ਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਾਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਗਏ, ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਝਣ ਤੇ ਕੁਝ ਟ ਟੂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇੰਨੇ ਪਦ ਆਖ ਹੀ ਲਏ-

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।

ਮੇਰਾ ਸੀਸ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਇਕ ਫਿਕਰੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕਲੇਜੇ ਉਛਲੇ ਅਰ ਧੰਨ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਹੋ ਲਿਸ਼ਕਿਆ।

ਹੁਣ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਆਗਾਂ ਖਾਂ ਦੀ ਖਿਡਾਵੀ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਈ ਸਵਾਣੀ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਗੇ। ਸੋ ਉਸ ਪਿਆਰ ਨੁਛਾਵਰ ਬੀਬੀ ਨੇ ਸ਼ੱਤਰੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਆਸ ਕੌਰ ਤੇ ਬੱਚੇ (ਆਗਾ ਖਾਂ) ਦੇ ਕੈਦ ਪੈਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਤਵੰਤ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਣਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਸਟ ਭਰੇ ਦੁਖਤਿਆਂ ਤੇ ਕੌਣ ਸੀ ਜੋ ਵੈਰਾਗ ਮੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਆਸ ਕੌਰ ਦਾ ਮੌਤ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਸਰਬਤ ਬਣਾ ਕੇ ਪੀ ਜਾਣਾ, ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜੀਉਂਦੇ ਰੱਖ ਜਾਣਾ, ਆਸ ਕੌਰ ਦਾ ਸਿਦਕ ਕਿ ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਏਗਾ, ਦਾ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨਾ, ਜਿੰਦਾ ਸਬੂਤ ਸਨ, ਸਿੱਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ, ਸਿੱਖੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸੱਤਯਾ ਦੇ। ਏਹ ਸਾਰੇ ਭਾਵ ਇੱਕ ਉੱਚਾ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਖੂਨ ਸਰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਲਾਲੀ ਤੇ ਉਭਾਰ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਹਾਂ, ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਝਲਕਾ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਕਲੇਜੇ ਉਸ ਮਾਣ ਵਿਚ, ਫਖਰ ਵਿਚ ਉਛਲ ਪੈਂਦੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦਾਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਹ ਪਾਰਸ ਛੁਹ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਪਰਵੱਸ ਪੈ ਕੇ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਭਿਆਨਕ ਮੌਤ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਐਸ਼ਰਜ ਦੇ ਲਾਲਚਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਘਿਰੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਿਲਦੇ। ਮਰਨ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਹਮਸਾਏ, ਸਾਕ ਤੇ ਨਾਤੋਦਾਰ ਜੋ ਉਸ ਜਯੋਤੀ ਦਾਤਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਾਰਸ ਛੁਹ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਧਰਤੀਆਂ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੋ ਦੋ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਪਸੂਆਂ ਵਾਂਗ ਵਿਕਦੇ ਹਨ, ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ, ਸਾਡੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਡਰ ਝੁਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਨਿਰਭੈ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਟੁੱਟਦੇ ਸਿਤਾਰੇ ਵਾਂਗ

ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਵਿਚ ਬੀ ਨੂਰ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿਡਾਵੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਛੁਹ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਹੋ ਕਲਗੀਧਰ! ਤੇਰੀ ਛੁਹ ਦਰ ਛੁਹ ਐਸਾ ਬਲ ਭਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਸੀ ਕਠਨ ਦਸਾ ਵਿਚ ਉਹ ਅਝਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਜਗਵੇਦੀ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਛ ਵਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਕੌਲ ਪਾਲ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਵਾਹ ਵਾਹ! ਇਕ ਢੱਠੇ ਦੇਸ਼, ਇਕ ਗੁਲਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਹੋ ਚਮਕਦੇ ਨੂਰ ਕਲਗੀਧਰ! ਵਾਹ ਵਾਹ ਤੈਨੂੰ, ਸਦਾ ਵਾਹ ਵਾਹ ਤੈਨੂੰ, ਜੀਵਣ ਕਣੀ ਭਰ ਕੇ ਮੋਏ ਜਿਵਾਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜੀਅਦਾਨ ਦੇ ਦਾਤਿਆ! ਵਾਹ ਵਾਹ ਤੈਨੂੰ।

ਆਗਾ ਖਾਂ ਦੀ ਖਿਡਾਵੀ ਦੇ 'ਆਪਾ ਵਾਰ' ਪਿਆਰ ਨੇ ਆਖਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਭਰ ਆਉਂਦੇ, ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੰਮ ਹੋ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅੱਥਰੂ - ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਥਰੂ - ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੋਗ ਲਏ ਪਰ ਡੋਗ ਹੀ ਲਏ।

ਆਗਾ ਖਾਂ, ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਈਂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਕੰਨਿਆ ਸੀ ਅਰ ਇਸ ਛਿਨ ਤੱਕ ਇਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬੀ ਆਪਾ ਨਹੀਂ ਜਿਤਾਇਆ, ਕਿਸ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੇ ਆਪਾ ਲੁਕਾਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਰ ਕੀਕੂੰ ਫੇਰ ਪੂਰੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਨਿਭੀ ਹੈ। ਪੰਥ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਸੁਰਤ ਬੀਰਤਾ ਤੇ ਧਰਮ ਉਤੇ ਤਾਂ ਅਸ਼ ਅਸ ਹੋ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਦਨਾਈ ਤੇ ਅਕਲ ਉਤੇ ਬੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਬਾਸ਼ ਹੋਈ। ਸਿੱਖ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਪਰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਇਹ ਮੱਗਰਮੱਛ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਹੰਗ ਦਾ ਪੁੰਗੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡੀ ਖੁਰਾਕ ਨਹੀਂ ਬਣਗੇ। ਉਹ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਨਿਹੰਗ ਬੱਚੇ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਦੋ ਹੋਰ ਭੈਣ ਭਰਾ ਕੋਏਂ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦੇ। ਹਾਂ, ਉਸ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਖੁਲ੍ਹ ਲਈ - ਹਾਂ, ਦੇਸ਼, ਧਰਮ ਖਿਆਲ, ਤੈਆਂ, ਖੁਲ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਹਾਨ ਯਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਸੀ। ਹਾਂ ਜੀ, ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀ ਇਹ ਕੈਦ ਪਈ ਸਿੱਖ ਕੰਨਿਆਂ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਕੇ ਨਾਲ ਲਿਆਈ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ, ਉੱਚੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰ ਛੁਹ ਦੀ ਇਕ ਐਸੀ ਚਿਣੰਗ ਲਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਪੰਥ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਕੋਈ ਰੰਗ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕੈਦ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਬੀ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਦੀ ਚਿਣੰਗ ਲਾ ਕੇ ਆਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੋ ਉਸ ਘੁੰਗਰਿਆਲੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇਂ ਦਾਤਾ ਨੇ ਮੁਰਦਾ ਕੌਮ ਵਿਚ ਭਰੀ ਸੀ ਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਾਮਾਤ - ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਦਿਖਾਈ ਸੀ।

ਹੁਣ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਤਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਪੰਥ ਨੇ ਫੇਰ ਤੇ ਪਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਗਾ ਖਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਖਿਡਾਵੀ ਨੇ ਜੋ ਆਪਣਾ ਧਰਮ 'ਪਿਆਰ' ਰੱਖਦੀ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਾਲੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੱਕੀ ਮਾਂ ਹੋ

ਚੁਕੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਮਾਈ ਤੇਜ਼ ਕੌਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾਇਆ। ਹਾਂ ਜੀ, ਜੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਕੌਮ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਬਣ ਕੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਦ ਕਿ ਹੁਣ ਅਰਦਾਸਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਇਕ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਕੈਸੀਆਂ ਆਦਰ ਜੋਗ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ, ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਵੰਤ ਤੇ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਲੰਘੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਦੇਸ਼ ਅੱਪੜੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਸਪਰ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਆਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਾਹ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਵਿੱਛੜ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਬੜੀ ਅਦਬ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਹਿੱਲ ਸੁਰ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ - ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਜਦ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਗਾ ਖਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਤੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਅਹਿਦ ਹੋਏ, ਤਦ ਤੋਂ ਅਰ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਖੂਨ ਦੇ ਇਕੋ ਕੌਮ ਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਆਪੇ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੇ, ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਏ ਵੀਰ ਹੋ ਕੇ ਲੰਘੇ। ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਅੱਪੜਦਿਆਂ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨਾਜ਼ੁਕ 'ਭਾਵਾਂ' ਦੇ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀਰ ਹੋ ਕੇ ਲੰਘੇ। ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਅੱਪੜਦਿਆਂ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਪੰਘੂੜੇ, ਵਿਚ ਉਹ ਵੀਰ ਹੋ ਕੇ ਝੁੰਮਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭੈਣਾਂ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਪੱਲਰ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਉਚੇ ਦਰੋਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਸੁਗੰਧਤ ਕੇਸਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਉਸ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੀ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ 'ਆਤਮਾ ਲਹਿਰ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਭਰਾ ਤੇ ਵੀਰ-ਸੱਕੇ ਵੀਰ ਹੋ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕੇ ਹਨ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਨਿਭ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਵੀਰ ਹੋਣ ਮਿੱਠੇ-ਮਿੱਠੇ ਮੈਂ ਭੈਣ ਹੋਵਾਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਦੂਜੀ ਬਿਨੈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾਓ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਸੁਹਣਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਆਸ਼ਰਮ ਹੈ, ਪਰ ਹੋ ਵੀਰੋ! ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਖੂਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਧਵਾਂ ਵਲਵਲਾ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਪਾਣਾ ਤੇ ਆਪਾ ਨੁਫ਼ਾਵਰ ਕਰਕੇ (ਜੇ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਣ ਦਾ ਵਲਵਲਾ ਬੱਝ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੰਥ ਦਾ ਲਾਂਗਰੀ ਬਣਾਓ, ਮੈਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਵੈਦ ਬਣਾਓ, ਮੈਨੂੰ ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਖਿਡਾਵੀ ਬਣਾਓ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨਾ ਦਿਓ। ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਅਵੱਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਬਿਰਦ ਹੈ ਕਿ ਅੰਦਰਲੇ ਦੇ ਧਰਮ ਭੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਓ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਅੱਖੇ ਹੋਣ। ਅਸੀਸ ਦਿਓ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਰੱਖ ਕੇ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਫਲ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਮੈਂ ਹੁਕਮੇਂ ਨਾਬਰ ਨਹੀਂ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣਨਾ ਚੰਗਾ ਬੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਚਾਉ ਨੂੰ ਉੱਛਲਣ ਦਿਓ, ਇਸ ਬੂੰਦ ਨੂੰ ਸਾਗਰ ਬਣ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਵਰ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਨਿਕਾਰਾ ਨਿਮਾਣਾ ਜੀਵਨ ਉਸ ਜੀਅਦਾਨ ਦਾਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਖਾਲਸਾ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹੋਵੇ। ਸੋਚ ਲਓ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਕੰਨਿਆ ਨੇ ਸੇਵਾ ਸਿਰ ਚਾਅ ਲਈ ਹੈ ਤੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਵਿਚ

ਨਹੀਂ ਗਈ ਤਾਂ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਪੰਥ ਦਾ ਕੁਛ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ, ਸੋ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਦਾਨ ਦਿਓ! ਦਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਦਿਓ - ਮੇਰੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿ ਬਣ ਆਵੇ, ਮੇਰੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭ ਜਾਵੇ।

ਕੌਣ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਪੁਨੀਤ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਤੇ ਉਛਲ ਨਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਹਾਂ ਜੀ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸੀ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਇਹ ਮੁਬਾਲਗਾ ਤੇ ਬਨਾਵਟ ਨਹੀਂ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਖ ਭਰੀ ਹੈ, ਬਲੋਚੀ ਖਾਨ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ, ਇਹ ਆਚਰਨ ਦੇ ਪੂਰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਲੋਕ ਹਨ।

ਹੁਣ ਆਗਾ ਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਪਾਸ ਫਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭਾਵ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਜਦ ਮੈਂ ਮਿਲਿਆ ਅਸੀਂ ਭਰਾ ਬਣੇ ਸਾਂ, ਇਸ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ ਗੱਠ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਭੈਣ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੋ ਮੈਂ ਹੁਣ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਪਛਾਤਾ ਹੈ, ਸਹੀ ਕਰ ਪਛਾਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਭੈਣ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਕੀ ਭੈਣ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਜੋ ਹਮਸ਼ੀਰੀ ਭਾਵ (ਵਾਤਸਲ ਰਸ) ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪੱਕ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੋ ਹਮਸ਼ੀਰੀ ਪਿਆਰ (ਵਾਤਸਲ ਪ੍ਰੇਮ) ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਕਲੇਜਾ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸਿੱਖ ਵੀਰ ਦੀ ਨੇਕੀ ਨਾਲ ਆਖੀ ਗੱਲ ਗਈ ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਪੀ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਕਾਸ਼! ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਨਾ ਸੁਣਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਪੰਥ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਲੈ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹ ਭੈਣ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਭਰਾ ਹੋਵਾਂ। ਜਿਸ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਵਾਤਸਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਮਿਲੇ ਹਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਨਿਭੇ। ਦੂਸਰਾ ਦਾਨ ਲੈ ਦਿਓ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮਿਲੇ, ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਟੰਬ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੋਹ ਤੇ ਸਵਾਰਥ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਨਾ ਮਰਾਂ। ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਲੈ ਦਿਓ ਕਿ ਮੈਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਸੁਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ, ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ। ਹਾਂ ਮੈਂ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ, ਜਿਸ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿ ਇਹ ਦੇਹ ਜੋ ਅਨਮਤੀ ਅੰਨ ਖਾ ਕੇ ਪਲੀ ਹੈ, ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੇਰਾ ਖੂਨ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਤੋਂ ਕੱਸਾਸ ਲਵਾਂ, ਪਰ ਭੈਣ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਪੰਥਕ ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਲੜੋ, ਪਰ ਨਿਰੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਹੱਥ ਰੰਗ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸਿੱਖੀ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਚ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਦਾਨ ਲੈ ਦਿਓ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਫਲੇ।

ਆਸ ਕੌਰ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਬੀ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ, ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਦੀ ਸਾਂਈਂ! ਜੋ ਹੁਣ ਤੇਜ ਕੌਰ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਬੋਲੀ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਇਕ ਸੁਹਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮਜ਼ਹਬ ਬੀ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਖੈਰ ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਬੀ ਪਾਓ, ਮੇਰੀ ਘਾਲ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਦਿਓ। ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ

ਪਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਮੇਰੇ ਨੈਣਾ ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਦਿਓ, ਇਕ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਤੇ ਦੂਈ ਮੇਰੀ ਧੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਅਸਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਦੀ ਜਗਵੇਦੀ ਤੇ ਆਹੂਤੀ ਹੋਵੇ। ਅਸਾਂ ਲਈ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਦਾ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ।

ਹੁਣ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇ। ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਇਹ ਨਿਰਾ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਥੇਦਾਰ ਬਣੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਪਰ ਸਾਰੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਅਸੀਂ ਦਿਆਂਗੇ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਵਹੀਰ ਇਸ ਦੀ ਤਾਂਬਿਆਂ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਆਪ ਜਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਤਕ ਇਕ ਜੱਥਾ ਤਕੜਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਥ ਦੇ ਦਲਾਂ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਪਰ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਲੰਗਰ ਦੀ, ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਮਲੂਮ ਪੱਟੀ ਦੀ, ਸੋ ਕਰੇ। ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਮਾਈ ਤੇਜ ਕੌਰ, ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਤਦੋਂ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਤਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਦੀ ਬਾਹੀ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਅੱਜ ਤੱਕ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਰ ਪੱਛੋਂ ਦੀ ਬਾਹੀ ਵਲ ਅਕਾਲੀ ਬਾਗ ਸੀ, ਮੁਨਿਆਰਾਂ ਵਾਲਾ ਬਜ਼ਾਰ, ਕਾਠੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਜ਼ਾਰ, ਮਾਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੁਛ ਹਿੱਸਾ, ਪਾਪੜਾਂ ਵਾਲਾ ਬਜ਼ਾਰ, ਕੁਛ ਹਿੱਸਾ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਟੜੇ ਦਾ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਵਸੋ ਵਧੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਗ ਵੀ ਵਸੋਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਰ ਇਸ ਦਾ ਚੋਖਾ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਜੇ ਪਾਪੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ਾਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਸਦਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸੁਹਣੇ ਬਗੀਚੇ ਦੀ ਸਕਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਦੇ ਇਹ ਵੈਰਾਨ ਜੰਗਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਦੇ ਫੇਰ ਤਰੀਕੇ ਵਾਲਾ ਬਾਗ, ਇਹੋ ਕੁਛ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਛ ਗੱਫੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਡੇਰਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਪਿਆ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਰਦਮ ਬਦਮ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਭਿਆਨਕ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਹ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕ ਕੇ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਅਰਦਾਸੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਿਆ, ਉਹ ਖੋਲ੍ਹੋ? ਸਤਵੰਤ ਨੇ ਸਾਰ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁਣਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਭਾਵ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਫੇਰ ਸਮਝ ਪਿਆ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੌਮੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ਗਿਆ ਜਹਾਂ-ਜਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਰਛਿਆ ਰਿਆਇਤ।

ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਰਦਾਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ

ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵੀਰ ਕਿਸੇ ਔਕੜ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਯਾ ਕੋਈ ਐਸੀ ਥਾਵੇਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਭਰਾ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਅੱਪੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਕੋਈ ਜਰਵਾਣੇ ਨਾਲ ਇਕੱਲਾ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਹੈ ਕੋਈ ਕੈਦ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੜੀਕੇ ਪ੍ਰਦੇਸੀਂ ਅੱਪੜ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਬੀਮਾਰ ਹੈ, ਐਸਿਆਂ ਲਈ ਦੋਨੋਂ ਵੇਲੇ ਪੰਥ ਵਿਚ, ਹਰ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ ਵਿਚ, ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਯਕਾ ਯੱਕਾ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਰੱਛਿਆ ਰਿਆਇਤ' ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਹਾਲ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ। ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਯਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਬੀ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕਿਤਨੇ ਵਰ੍ਹੇ ਭਾਲ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖ ਕਾਬਲ ਗਏ, ਪਰ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਜਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਢਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਪਤ ਤੇ ਮਹੀਨ ਤਾਕਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਤਖਤ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਉਥੋਂ ਉਸਦੇ ਸਤਿਆ ਲੈ ਕੇ ਬੇਵਸੀ ਵਿਚ ਪਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਭਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਈਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆਹ! ਇਹ ਅਰਥ ਸੁਣ ਕੇ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੇ ਕੌਮੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਦਿਲਗੀਰ ਝਰਨਾਟ ਛਿੜੀ ਕਿ ਇਹ ਕੌਮ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ? ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੱਕੇ ਅਵਿਛੜ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਕੁਟੰਬ ਹੈ? ਕੁਟੰਬ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਕਿ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਪਿਆਰ ਕਦੇ ਨਾ ਟੁੱਟੇ, ਇਸ ਵੀਰ-ਸੰਘਟਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵਿਚਲ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਅੰਗ ਅੰਗੀ ਮੇਲ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵਿੱਥ ਨਾ ਪਵੇ।

ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦਿੱਤੇ ਉਹ ਰਲ ਕੇ ਪੰਝੀ ਹੋ ਗਏ, ਸੋ ਪਰਦੇਸੋਂ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ, ਸਿੰਘ ਸਜਦੇ ਸਾਰ, ਪੰਝੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਵਾਂਗੂੰ ਨਾਮਣੇ ਦਾ ਸਿੰਘ ਬਣੋ, ਜੱਥਾ ਬਣਾਓ ਅਰ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਛੁਟਕਾਰੇ ਵਿਚ ਬਲਵਾਨ ਸ਼ੇਰ ਹੋ ਕੇ ਗੱਜੋ। ਇਕ ਕੌਮ ਦਾ, ਜੋ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਉਚੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਪਿਆਰ ਆਪਣੇ ਵਿਛੜਕੇ ਆ ਮਿਲੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਮਿਤ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਆਪ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਟਿਕੇ ਰਹੇ, ਜੋ ਗੱਫਾ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਸਾਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਤਵੰਤ ਤੇ ਸਾਂਈਂ ਜੀ ਜਥੇ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇ ਹੁਣ ਦੇ ਹਾਲਾਤ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਤੇ ਪਤੇ ਵਰਤ ਰਹੀ ਰਾਜਸੀ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਬਹੁ ਸਾਰੇ ਲਾ ਲਏ। ਪੰਥ ਨੇ ਇਕ ਗਜਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਨਾਮੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਬੜਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸਿੰਘ, ਹੇਠੀਆਂ ਜੇਠੀਆਂ ਦੇਖ ਚੁੱਕਾ

ਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸੀ, ਬੜਾ ਖਰਾ ਆਦਮੀ ਤੇ ਸਾਂਈਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦੇ ਕੂਚ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਈ। ਭਰਾ ਕਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪੇਕੇ ਪਿੰਡ ਚੱਲੀਏ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਠੰਡ ਪਾਈਏ ਤੇ ਸਤਵੰਤੀ ਭੈਣ ਕਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭੈਣ ਪਾਸ ਚੱਲੀਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜੀਉ ਪਿਆ ਭਰਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਠੰਢ ਪਾਈਏ, ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਪੇਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕੌੜਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਛ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ ਮਿਲ ਪੈਣਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ, ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਜੋ ਢੂੰਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਉਹ ਜਾਣੂ ਹਨ। ਆਸ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜ ਲਗਾਤਾਰ ਚੁਭਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਬਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਵੜਨ ਦਿੰਦੀ, ਸੋ ਪਹਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢ ਪਾਈਏ। ਸਤਵੰਤ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਜੋ ਆਸ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਹੀ ਦੂਜੇ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਆ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਖਬਰ ਜੋ ਹੁਣ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਈ ਹੈ ਨੇੜੇ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਤਕੰਠਾ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਖੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਕੈਦ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ? ਇਹ ਡੂੰਘੀ ਪੀੜ ਦਾ ਘਾਉ ਵੱਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਆਪ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਮਾਨੋਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਸਾਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਛੇਕੜ ਸਾਂਈਂ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਿਆਰੀ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ, ਚਾੜ ਕੇ ਇਹ ਜੱਥਾ ਵਟਾਲੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਛੇਤੀ ਬਣਾਵਾਂ, ਪਰ ਪੰਝੀ ਘੋੜੇ ਅਜੇ ਕਠਨ ਗੱਲ ਸੀ, ਜਥੇ ਵਿਚ ਅਜੇ ਪੰਜ ਘੋੜੇ ਸਨ। ਇਕ ਜਥੇਦਾਰ, ਇਕ ਨੌਕਰ ਜਥੇਦਾਰ, ਇਕ ਸਾਂਈਂ, ਇਕ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਤੇ ਇਕ ਹਰੌਲ ਕੌਰ। ਦੋ ਤ੍ਰੈ ਖੱਚਰਾਂ ਬੀ ਸਨ ਅਸਬਾਬ ਲਈ। ਚਾਹੇ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਲਟਾ ਪਟਾ ਮੋਢੇ ਰੱਖਦੇ ਸੇ, ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਅਮਨ ਵੇਲੇ ਕੁਛ ਸਾਮਾਨ, ਵਧੇਰੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸੇ। ਲੰਗਰ ਆਦਿ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕੁਛ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਰਸਦ ਦੀ ਭਾਰ ਬਰਦਾਰੀ ਬੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਜੱਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਨੂਰ ਦੇ ਤੜਕੇ ਵਟਾਲੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਵਟਾਲੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਦੂਰ ਬਾਹਰ ਜਿਥੇ ਮਗਰੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਰਾਦਰੀ ਬਨਵਾਈ (ਜੋ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ) ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਤੇਜ ਕੌਰ ਜੀ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਸੁਆਣੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਗੁਵਾਨੀ ਵਿਚ ਜੋ ਵਿੱਥ ਤੇ ਟੁਰਦਾ ਸੀ, ਸ਼ਹਿਰ ਗਈ। ਉਸ ਮਹੱਲ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਭੰਡਾਰੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੇ। ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਲੀ ਵਿਚ ਥਹੁ ਪਤੇ ਕੱਢੇ ਤਾਂ ਸੁੰਹ ਮਿਲੀ ਕਿ ਸ਼ਤਰੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਕੀ ਆਪਣੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਟੁਰ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਸੇ ਵਿਸਵਾ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਜਾ ਵਸੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਬਸੋਹਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਠੀਕ ਪਤਾ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਤੋਂ ਚੱਲੇਗਾ। ਇਹ ਖਬਰ ਪਾਕ ਜੱਥਾ ਹੁਣ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਨੂੰ ਹੋ ਟੁਰਿਆ।

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 64)

ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ (PATH OF FIRE AND LIGHT) Vol. 1

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਦੂਸਰਾ ਅਧਿਆਇ

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ

ਕਪਾਲਭਾਤੀ - ਇਕ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਨਾੜੀ ਤੰਤੂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਢ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਯੋਗਾ ਦੀਆਂ ਛੇ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਫਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਹੱਤਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁੰਭਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਸਾਧਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੇਚਕ ਹੈ (exhalation) ਤੇ ਪੂਰਕ ਹੈ (ventention) ਰੇਚਕ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਹੈ, ਪੂਰਕ ਇਕ ਸੰਪੂਰਕ ਹੈ, ਪਿਛੋਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਭਾਗ ਹੈ।

ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਧ ਆਸਨ ਵਿਚ (siddhasana) ਬੈਠਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਰੱਖਣਾ, ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖਣਾ। ਜਦੋਂ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਰ ਤੰਤੂ ਹਰ ਨਾੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਝਰਨਾਹਟ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਿੱਲਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਦੇਰ ਤਕ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਅਵੱਸ਼ਕ ਹੈ।

ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਪੇਟ ਦੇ ਪੱਠੇ, diaphragm ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਕਾਫੀ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ diaphragm ਕਾਫੀ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਤੋਂ ਹਵਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਐਨੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ। ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਰੇਚਕ ਤੇ ਪੂਰਕ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਓਨੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪੇਟ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵਲ ਧੱਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੇਚਕ ਲਗਭੱਗ ਪੂਰਕ ਤੋਂ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਇਕ ਸੁਸਤ, ਅਕਰਮਕ ਗਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕਢਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵਧੇਰੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੈ।

ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ, ਕੋਈ ਵੀ ਅਟਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰੀ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗੇੜੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ

ਵਿਚ ਦੋ ਗੇੜੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਸਵੇਰੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ। ਹਰ ਹਫਤੇ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰੀ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਹਫਤੇ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ-ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਜਾਓ ਜਦੋਂ ਤਕ 120 ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ, ਜਿਹੜੇ ਠੀਕ ਸਮਝਣ, ਕਰ ਸਕਣ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਦੁਗਣੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਕ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗੇੜੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਇਹ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਗੇੜ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਸੁਆਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ, ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇਹ ਆਰਾਮ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ 30 ਤੋਂ 60 ਸਕਿੰਟ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਦੀ ਗਤੀ ਬਾਰੇ ਚੌਕਸ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਤੇ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪੇਟ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਥੱਲੇ ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੁੰਡਲੀਨੀ ਹੈ, ਆਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਾੜੀ ਤੰਤੂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੰਤੁਲਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਧੜਕਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਇਕ ਸ਼ਾਂਤ ਜਿਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ carbon dioxide ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ carbon dioxide ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਓਨੀ ਹੀ oxygen ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਖਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੂਨ ਵਧੇਰੇ ਸਾਫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਰੀਕ ਹਿੱਸੇ, ਨਾੜੀਆਂ ਨਰੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਅਭਿਆਸ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਰੀਰ ਦੀ oxygen ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਨਾਲ ਜੁਕਾਮ ਆਦਿ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਬੁਢਾਪਾ ਵੀ ਰੁਕਦਾ ਹੈ, ਨਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਪਾਚਣ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਜਾਗ੍ਰੂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਹੋਰ ਵੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਆਸ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅੰਤਰਲੀਨ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹੋ।

ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਪੀਡ ਨਹੀਂ ਵਧਣੀ ਚਾਹੀਦੀ,

ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ। ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ 120 ਵਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਧਾਰਣ ਸਾਧਕ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਦੋ ਸੌ ਵਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਆਸ ਬਹੁਤ ਹੀ ਓਪਰੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਡੂੰਘੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ, ਨਾ ਹੀ ਸੁਆਸ ਵਧੇਰੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸਪੀਡ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਡ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਘਟਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਪੇਟ ਦਾ ਅੰਦਰ ਹੋਣਾ ਘਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਤਾਣ, ਸਪੀਡ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਕਿੰਨੇ ਗੇੜੇ ਇਕ ਬੈਠਕ ਵਿਚ, ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦੂਸਰਾ ਤਰੀਕਾ - ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਅੰਦਰ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰੋ ਇਹ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਕਿ ਸੁਆਸ ਗਲੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਟਕਰਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਆਸ ਪੂਰੇ ਅੰਦਰ ਕਰ ਲਵੋ ਫੇਰ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਲਵੋ, ਸੁਆਸ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਪੇਟ ਦਾ ਘਟ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਮਾ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਨਾਲ ਆਯੂ ਵੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਨਾਲ 'apas' (ਅਪਸ) ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਤੱਤਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਦੇ ਉਪਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਤੇ ਸੱਜੇ ਪੱਟ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕੋਈ band ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਤੱਤਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੱਤਵ।

ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨ

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ, ਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਹੈ। ਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ, ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅੱਠ ਵਾਰੀ ਭਾਵ ਹਰ ਤਿੰਨ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਕਰੋ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਵਾਰੀ 48 ਮਿੰਟ ਲਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਾਰੀ, ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਬਲ ਸਮਝੇ। ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣ ਕਿ ਉਹ ਕਰ ਸਕੇ। ਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ।

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਦੀ ਵੀ ਓਦੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦੋਂ

ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਖੇ ਹੋਵੋ ਨਾ ਹੀ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪੇਟ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਹੀ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਥੱਕੇ ਹੋਵੋ। ਆਹਾਰ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਰੁਕ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਨਤੀ ਦੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਚੇਰੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ। ਸੁਆਸ ਰੋਕਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਆਸਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੁਆਸ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਚਾਹੋ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਸੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੋਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੁਡੋਲ ਸਰੀਰ, ਸੁਅਸਥ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸੁਅਸਥ ਮਨ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਯੋਗਾ ਦੀ ਉਨਤੀ ਦੀਆਂ ਛੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ - ਵਧ ਖਾਣਾ, ਬਹੁਤ ਥੱਕਣਾ, ਆਪਣੀ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਖੂ ਕਰਨੀ ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਾਹੁੰਣਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਾਲ ਖਾਣਾ, ਕੇਵਲ ਫਲ ਹੀ ਖਾਣੇ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮੇਲ ਜੋਲ, ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਨਿਯਮਤ ਨਾ ਰਹਿਣਾ, ਪੱਕੇ ਨਾ ਰਹਿਣਾ, ਬਹੁਤ ਸੌਣਾ। ਸੌਣ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਨਾ ਰਖਣ ਨਾਲ ਸੁਸਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਭਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਘਟਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਖੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਨ ਨੂੰ ਸੌਣ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਦੋਸ ਵਧਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ ਨਹੀਂ ਸੌਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਉਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫੇਰ ਪਹੁੰਚਣਾਲੇ ਤੇ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ ਉਠਣਾ ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਏਗੀ, ਉਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੇਟ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਦਾਤਨ ਕਰਕੇ ਯੋਗਾ ਅਭਿਆਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਯੋਗਾ ਆਸਨ ਸਰਵਾਂਗ ਆਸਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਬੰਧ, ਠੋਡੀ ਲਕੋ ਸੌਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਆਸਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਦੀ ਵੀ ਉਦੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਸ਼ਾਂਤ ਹੋਵੋ, ਉਦਾਸ ਹੋਵੋ, ਦੁਖੀ ਹੋਵੋ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੋ ਥਾਂ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਬੈਠਣਾ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹਿਲਣਾ ਜੁਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸਿੱਧੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਿਰ ਸਿੱਧਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਿਯਮਤ ਰਹਿਣਾ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਿਯਮਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰੋ, ਬਹੁਤਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੋਗੇ। ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਆਦਤ ਬਣ ਸਕੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁਰਾਣੀ ਆਦਤ ਤੇ ਨਾ ਜਾਓ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਚੰਗਾ ਕੰਟਰੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੇ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਚੰਗੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਨਾਲ ਸਾਧਕ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਸਵੇਰੇ, ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨ ਕਰੋ, ਅੱਠ ਵਾਰੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਕਰੋ। ਉਤਮ ਅਭਿਆਸ ਦਿਨ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਦਾ ਹੈ, ਸਵੇਰੇ ਚਾਰ ਤੋਂ ਛੇ ਵਜੇ ਤੱਕ ਫੇਰ ਦੱਸ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤੱਕ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਚਾਰ ਤੋਂ ਛੇ ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੱਸ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਤੱਕ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੁਆਸ ਰੋਕ ਕੇ ਅੱਸੀ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਵੋ, ਹਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚ 320 ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਵੋ ਤਾਂ ਤਕ ਅਭਿਆਸ ਨੀਯਮ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਦਸ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਫੇਰ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਕਰਕੇ ਨੰਬਰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਜਾਓ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ 320 ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਓਗੇ।

ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ 36 ਸਕਿੰਟ ਦਾ ਕੁੰਭਕ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ 72 ਸਾਧਾਰਣ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਮ ਅਭਿਆਸ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਭਾਵ 108 ਜੋ ਕਿ ਤੀਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਪੂਰੇ ਯੋਗੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਪੂਰਨ ਯੋਗੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮੁਦਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਨਾਸਿਕਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਨੱਕ ਤਕ ਲਿਆ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਵਿਚ ਵਾਲੀ ਉਂਗਲੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸੱਜੇ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚੌਥੀ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਦੂਸਰਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਦੋਨੋਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਹੋਣ, ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਧਿਕਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁੰਭਕ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਰੱਥ ਯੋਗੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਕੁੰਭਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਦਿਨ ਵਿਚ ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਓਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸੱਜੀ ਵਿਚੋਂ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕਰਨੇ ਹਨ ਫੇਰ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ

ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਇਕ ਗੋੜਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਇਕ ਗੋੜਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਸਿੱਧਾ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ ਸਿਰ ਸਿੱਧਾ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰੋ। ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇਖ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂਚ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸੁਆਸ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕੱਢਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਹਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਭਾਵ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵਧਾਓ ਹਰ ਇਕ ਸੁਆਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ 16 ਸਕਿੰਟ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤੇ 16 ਸਕਿੰਟ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੇ।

ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ ਇੱਥੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਧਕ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰੇ ਉਸ ਤੋਂ ਦੁਗਣੀ ਵਾਰੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ। ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ 32 ਸਕਿੰਟ ਲਈ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਵੇ ਤੇ 16 ਸਕਿੰਟ ਲਈ ਅੰਦਰ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸਾਧਕ ਕੁੰਭਕ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਾਧਕ ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਕ ਕੁੰਭਕ ਲਾ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਰੇਸ਼ੇ 4:16:8 ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਚਾਰ ਤਕ ਗਿਣ ਕੇ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ 16 ਗਿਣ ਕੇ ਅੰਦਰ ਰਖਦਾ ਹੈ 8 ਤੱਕ ਗਿਣ ਕੇ ਭਾਵ 8 ਸਕਿੰਟ ਤੱਕ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਵਧਦਾ ਜਾਏ, ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਦੀ ਰੇਸ਼ੇ (1:4:2) ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਦੇਰ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਧਕ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ 16 ਵਾਰੀ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਦੇ ਹੋ 64 ਵਾਰੀ ਅੰਦਰ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ 32 ਸਕਿੰਟ ਲਈ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਹੋ ਫੇਰ ਅੰਦਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੁੱਗਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਸੁਆਸ 128 ਸਕਿੰਟ ਲਈ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਾਲੀ ਪੇਟ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਖਾਣ ਤੋਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸੁਆਸ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਰਮੀ ਲੱਗੇਗੀ, ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਪਸੀਨਾ ਆਏਗਾ, ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਖਾਂ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਚਮਕਣ ਲਗ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਹਲਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭੁੱਖ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਭਿਆਸ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(-----)

ਸਿਹਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆਨ

ਵੈਦ ਮੇਘ ਨਾਥ ਸਿੰਧ (ਫਫੜੇ ਭਾਈਕੇ ਵਾਲੇ)

ਆਯੁਰਵੇਦ ਭੀਸ਼ਗ ਆਚਾਰੀਯ।

ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ - ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ, ਆਯੁਰਵੇਦ ਸੇਵਾ ਸੰਸਥਾ, ਧੁਰੀ।

ਮੋਬਾਈਲ ਨੰ. 98156-07803

ਮਧੂ ਮੇਹ (ਸ਼ੂਗਰ) ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਪੱਥ ਪ੍ਰਹੇਜ਼

ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਇਸ ਰੋਗ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਬਹੁਤ ਰੋਗੀ ਦੇਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਿਕਿਤਸਕ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮਧੂਮੇਹ (ਸ਼ੂਗਰ) ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 33% ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਵੈਦ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੱਥ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਉਮਰ ਭਰ ਹੀ ਦਵਾਈਆਂ ਖਾਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਤੀਜਾ -

'ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ' ਦਵਾ ਕੀ ਰੋਗ ਬਢਤਾ ਹੀ ਗਿਆ।'

ਸ਼ੂਗਰ ਹਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਰੀਜ਼ ਹੋਰ ਕਈ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਮਧੂਮੇਹ (ਸ਼ੂਗਰ) ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ ਜਾਂ ਮਿੱਠੇ ਵਾਲਾ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਮਧੂਮੇਹ ਲਈ ਅਤੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮਧੂਮੇਹ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਧੂਮੇਹ ਕਿਉਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਸਦਾ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਖੁਲਾਸਾ ਆਯੁਰਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਚਿਨੀ ਸ਼ੱਕਰ, ਗੁੜ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਈਆਂ ਮਠਿਆਈਆਂ, ਘਿਉ, ਤੇਲ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਮਿਹਨਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਧੂ ਮੇਹ (ਸ਼ੂਗਰ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗ ਅਕਸਰ ਮੋਟੇ ਸਰੀਰ, ਮੋਟੀ ਚਰਬੀ ਵਾਲੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਆਰਾਮ ਪਸੰਦ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਧੂਮੇਹ ਵਾਸਤੇ ਪੱਥ (ਹਿਤਕਾਰੀ) -

ਮਧੂ ਮੇਹ ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਕਣਕ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਜੌਂ ਸੇਵਨ ਕਰੇ। ਜੌਂ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸੇਵਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਇਕ ਦੋ ਉਬਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਬਗੈਰ ਚਿਨੀ ਤੋਂ ਪੀਵੇ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਦਹੀਂ ਬਣਾ ਕੇ, ਰਿੜਕੀ ਹੋਈ ਲੱਸੀ ਜਿਤਨੀ ਪਚ ਸਕੇ ਉਤਨੀ ਲਵੇ।

ਸੋਧਾ ਲੂਣ (ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ) ਦੀ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ

ਕਰੇ। ਪੁਰਾਣੇ ਚੌਲ ਪਿੱਛ ਕੱਢੇ ਹੋਏ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਲਵੇ। ਕਰੇਲੇ, ਲੌਕੀ (ਲੰਮਾ ਘੀਆਂ) ਕੱਕੜੀ, ਮੂਲੀ, ਚੁਲਾਈ, ਮੇਥੀ, ਤਾਜ਼ੇ ਮਟਰ, ਕੱਚੇ ਬਤਾਉ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੀਜ ਨਾ ਹੋਣ), ਘੀਆ, ਤੋਰੀ, ਫੁੱਲ ਗੋਭੀ, ਪੱਤ ਗੋਭੀ, ਗਾਜਰ, ਪੱਕੇ ਟਮਾਟਰ, ਜ਼ਿਮੀਕੰਦ, ਇਟਸਿਟ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਧਨੀਆਂ, ਲਸਣ, ਪਿਆਜ਼, ਔਲੇ, ਕੱਚੇ ਕੋਲਿਆਂ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ, ਟਿੰਡੇ (ਟਿੰਡੀਆਂ), ਨਿੰਬੂ, ਮਿੱਠੀ ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਅਦਰਕ, ਪੁਦੀਨਾ, ਤਾਜ਼ੀ ਹਲਦੀ, ਔਮਾ ਹਲਦੀ, ਇਹ ਸਭ ਪੱਥ ਹਨ। ਮੂੰਗੀ-ਮੋਠ, ਅਰਹਰ-ਛੋਲੇ-ਮਸਰ ਸਭ ਦਾਲਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਪੇਟ ਵਿਚ ਵਾਯੂ (ਗੈਸ) ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਚ ਜਾਣ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਲਵੇ।

ਮਸਾਲਾ - ਹਲਦੀ, ਧਨੀਆਂ, ਦਾਲ ਚੀਨੀ, ਜੀਰਾ, ਅਜਵੈਣ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ, ਕਦੀ-ਕਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਲਾਲ ਮਿਰਚ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਗ (ਘਿਉ ਵਿਚ ਭੁੰਨੀ ਹੋਈ) ਰਾਈ ਬੀਜ ਜਿੰਨੀ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਜੜ੍ਹੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹਰਬਲ ਚਾਹ ਪੀਣੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।

ਫਲਾਂ ਵਿਚੋਂ - ਅਨਾਰ, ਮਸੰਮੀ, ਸੇਬ, ਅਨਾਨਾਸ, ਤਾਜ਼ੇ ਲਵੇ। ਤਾਜ਼ੇ ਮਿੱਠੇ ਅੰਬ, ਖੋਲ ਡੋਡੇ, ਅੰਜੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯਮਿਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੁੱਧ ਵਾਯੂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਜਿਤਨਾ ਸਹਾਰੀ ਜਾਵੇ ਉਤਨੀ ਕਸਰਤ ਜਾਂ ਯੋਗਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੇਲ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼, ਸੁਬਾਹ ਸ਼ਾਮ, ਤੁਰਨਾ ਫਿਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ (ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਾ) ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਰੁੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਕੂਲ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਇਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ। ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਦਾ ਪੇਟ ਵਿਚ ਖਰਾਬੀ ਹੋਣ ਤੇ ਫਾਕਾ (ਬਰਤ) ਕਰਨਾ ਰੋਗ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੈ।

ਅੱਖ - ਮਧੂ ਮੇਹ ਦੇ ਰੋਗੀ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕੀ ਹੈ

ਤਲੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੂਣ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਘੀ, ਤੇਲ, ਮੈਦੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ, ਦੁੱਧ ਦਾ ਖੋਆ, ਮਲਾਈ, ਮੱਕੀ, ਨਵੇਂ ਚੌਲ, ਨਵਾਂ ਅੰਨ, ਚਿਪਚਿਪੇ ਪਦਾਰਥ, ਸੁੱਕਾ ਮੇਵਾ, ਮੁਨੱਕਾ, ਚਿਲਗੋਯਾ, ਬਦਾਮ, ਕਾਜੂ, ਪਿਸ਼ਤਾ, ਪਿੰਡ ਖਜੂਰ, ਛੁਹਾਰਾ, ਤਾਜ਼ੇ ਚੀਕੂ ਫਲ, ਚੀਨੀ, ਸ਼ੱਕਰ, ਗੁੜ, ਭਿੰਡੀ, ਆਲੂ, ਚਾਕਲੇਟ, ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ, ਮਠਿਆਈ, ਸਰਬਤ, ਆਈਸ ਕਰੀਮ, ਮਾਸ, ਅੰਡੇ, ਮੱਛੀ, ਬਜਾਰੂ ਕਾਲੀ ਚਾਹ, ਕੌਫੀ, ਕੋਕ, ਸਿਗਰੇਟ, ਤੰਬਾਕੂ, ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਮਧੂਮੇਹ (ਸ਼ੂਗਰ) ਵਾਲਾ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ।

ਆਲਸੀ ਜੀਵਨ ਗੱਦੇ ਉਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਿਆ ਰਹਿਣਾ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾਣਾ, ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਖਾਣਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ

ਜਾਗਣਾ, ਮਾਨਸਿਕ ਚਿੰਤਾ, ਮਾਨਸਿਕ ਮਿਹਨਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨੀ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਤੋਹ ਕਰਨਾ, ਕਬਜ਼ ਰਹਿਣੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ ਮਧੁਮੇਹ ਪੀੜਤ ਰੋਗੀ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਪੱਥ ਪ੍ਰੋਹੇਜ਼ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਚਲਣਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਸਿਹਤ ਲਈ ਵਰਦਾਨ - ਮੇਘ ਹਰਬਲ ਚਾਹ ਇਹ

ਕੁਦਰਤੀ ਜੜ੍ਹੀਆਂ-ਬੂਟੀਆਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ। ਸੁਗੰਧਿਤ, ਚੁਸਤੀ-ਫੁਰਤੀ, ਬੁੱਧੀ ਵਰਧਕ, ਦਿਲ ਤੇ ਸੂਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ। ਪੇਟ ਗੈਸ ਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਮਾਦਾ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਹੈ। ਕੈਂਸਰ, ਸਵਾਈਨ ਫਲੂ ਆਦਿ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋੜ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਸਦੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਜੀ।

doubts whether such a thing as a universal consciousness, exists. The East seeks the universal consciousness, and in those cases where its quest succeeds, individual self and life thin away to a mere film and are only the shadows cast by the glory revealed beyond.

The individual consciousness takes the form of "Thought" which is fluid and mobile like quicksilver, perpetually, in a state of change and unrest, fraught with pain and effort; the other consciousness is not in the form of "Thought". It touches, see, hears and is those things which. It perceives without motion without distinction of subject and object but with a vast and incredible joy.

ਉਲਥਾ :-

ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਹਉਮੈ ਭਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਲੱਭਦੇ ਹਨ। ਪੁਰ-

(ਪੰਨਾ 54 ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਹੀ ਲਾਭ ਹੈ, ਹਾਨੀ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਵਿਚਾਰ, ਦਿਮਾਗ, ਰੀਝ ਅਤੇ ਯਾਦਾਂ, ਸ਼ਖਸੀ ਉਮੈਦਾਂ ਤੇ ਡਰ, ਉਮੰਗਾਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਹਉਮੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ-ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵੀ ਕੋਈ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਪੁਰਬ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸੰਸਾਰਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਭਾਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ-ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਢੂੰਡ ਸਫਲ ਹੋਵੇ, ਸ਼ਖਸੀ ਆਪਾ ਤੇ ਜੀਵਨ ਇਕ ਫਿਲਮੀ ਸੁਫਨਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਅੰਦਰਲੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਭਾਸਦੇ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਫੁਰਨਿਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਜਲ ਜਾਂ ਪਾਰੇ ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਚੰਚਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ, ਦੁਖ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਨਾਲ ਵੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੂਜੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਫੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੋਹ, ਵੇਖ ਤੇ ਸੁਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਗੈਰ ਹਰਕਤ ਦੇ, ਬਗੈਰ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ, ਬਗੈਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਕਰਤਾ ਤੇ ਕਾਰਨ ਦੇ, ਗਿਆਨ ਦੇ, ਇਕ ਬੇ-ਹਦ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਅਪਾਰ ਖੇੜੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ।

(-----)

(ਇਥੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਭੇਜੋ ਜੀ)

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਤਾਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਅਤੇ ਰਿਨਿਊਵਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਚੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜੋ ਜੀ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਚੈਕ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ "Vishav Gurmat Roohani Mission charitable Trust" ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ।

ਆਤਮ ਮਾਰਗ		
<i>Monthly Magazine</i> ਮਾਸਿਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ		
SUBSCRIPTION (ਦੇਸ਼)		
ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ	ਫੀ ਕਾਪੀ
200/-	2000/-	20/-
280/-	2080/-	
SUBSCRIPTION ਵਿਦੇਸ਼		
	Annual	Life
U.S.A.	50 US\$	500 US\$
U.K.	30 \$	300 \$
Aus.	80 \$	800 \$
Europ	50 Euro	500 Euro

MEMBERSHIP FORM ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਰਿਨਿਊਵਲ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ

Order form for back Issus

ਜਨਵਰੀ ਨਾਮ/Name .....

ਫਰਵਰੀ ਪਤਾ/Address .....

ਮਾਰਚ .....

ਅਪ੍ਰੈਲ .....

ਮਈ .....

ਜੂਨ .....

ਜੁਲਾਈ .....

ਅਗਸਤ .....Pin Code.....

ਸਤੰਬਰ Phone..... E-mail :.....

ਅਕਤੂਬਰ ਮੈਂ.....ਰੁਪਏ ਮਨੀਆਰਡਰ/ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ/ਚੈਕ

ਨਵੰਬਰ ਨੰ.....ਮਿਤੀ.....ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਦਸੰਬਰ

ATAM MARG MONTHLY MAGAZINE

ਦਸਖਤ.....

Gurdwara Ratwara Sahib, P.o. Mullanpur Garibdas, Distt. S.A.S. Nagar (Mohali) Pin - 140901 (Pb.) India

Phone : 0160-2255002, Fax : 0160-2255009, Email : atammarg1@yahoo.co.in, www.ratwarasahib.org

ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਇਕ ਉਚੇ ਰਿਤੀਏ ਤੇ ਬੜਾ ਸੁਥਰਾ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਲਾਗੇ ਰਾਵੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਲਿੱਖਾਂ ਝਾਗ ਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇਸ਼ ਪੈਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਰਾਵੀ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਸੌ ਫੁੱਟ ਉਚਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਤਕ ਅੱਪੜਨ ਲਈ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਰਾਵੀ ਤੱਕ ਇਕ ਗਊ ਘਾਟ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਹੇ ਉਤਰ ਕੇ ਠੰਢੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਇੱਥੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ, ਬਹੁਤ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੈਦਾਨ ਬੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟਿਕਾਣਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਬੜਾ ਰਮਣੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਵੇਂ ਉਪਰਵਾਰ ਐਨ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਰਥਾਤ ਇਧਰੋਂ ਗਿਆ ਉਚਾਰਲ ਪਾਸੇ ਵੱਲ, ਪਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਉਪਰ ਨੂੰ, ਉਚੇ ਕਿਨਾਰੇ - ਕਦੇ ਇਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਵਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਬੁਰਜ ਅਜੇ ਤਕ ਸਲਾਮਤ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਲੱਗਭੱਗ ਦੋ ਸੌ ਫੁੱਟ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਹਨ। ਇਸ ਬੁਰਜ ਵਿਚੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵਗਦੇ ਸੀਤਲ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕੋ ਤੇ ਆਖ 'ਝਾਤ ਸੁਹਣੀਏ! ਤਾਂ ਸੁਹਣੀ ਰਾਵੀ ਦੀ ਝਾਤ ਕਲੇਜਾ ਠਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਨਾਈਆਂ ਤੇ ਤਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕੀਂ ਹੇਠਾਂ ਅਜਬ ਨਜ਼ਾਰਾਂ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਨ। ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਝਲਕਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਖੋਲੇ ਕੁਛ ਹੋਰ ਬੀ ਪਏ ਹਨ।

*****

ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਬੰਧੀ

ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ 1.00 ਵਜੇ ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ।

ਸੰਗਰਾਂਦ - 17 ਅਗਸਤ, ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ (ਸਵੇਰੇ ਸਮੇਂ 5.30 ਵਜੇ ਤੋਂ 8.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਚੜ੍ਹਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ- 12 ਅਗਸਤ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ (ਸਮਾਂ - ਸ਼ਾਮ 7.00 ਰਾਤ 1.00

ਵਜੇ ਤੱਕ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ)

ਜਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ - ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੇ ਅੱਧੀ ਭੇਟਾ ਨਾਲ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸਲਾਨਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਖੀਰ ਹਰ ਇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਾਤ 1.00 ਵਜੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 8.00 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰਮਲ ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਖੇੜੀ - ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10.00 ਤੋਂ 1.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਠੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ

ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਲਬੱਧ ਹਨ।

	ਪੰਜਾਬੀ	ਹਿੰਦੀ
1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	50/-	70/-
2. ਕਿਵ ਕੂਕੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	40/-	35/-
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ -ਸੰਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	155/-	235/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -1	30/-	35/-
5. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -2	60/-	65/-
6. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -3	100/-	100/-
7. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	25/-	30/-
8. ਚਉਥੈ ਪਹਿਰ ਸਬਾਹ ਕੈ	55/-	60/-
9. ਸੁਰਤਿਅਾਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ	40/-	40/-
10. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	50/-	50/-
11. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	10/-	10/-
12. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	10/-	10/-
13. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	60/-	70/-
14. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	10/-	15/-
15. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	15/-	15/-
16. ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਵਾਸ	100/-	
18. ਅਮਰ ਗਾਥਾ	100/-	100/-
19. ਧਰਮ ਯੁਧ ਕੇ ਚਾਇ	50/-	
20. ਪਵਿਤਰ ਪੌਡਾ	25/-	
21. ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ	10/-	10/-
22. ਵੈਸਾਖੀ	10/-	
23. ਰਾਜ ਯੋਗ	40/-	
24. ਸਾਜਨ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ	10/-	10/-
25. ਅਭਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ-1	90/-	90/-
26. ਅਭਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ-2	90/-	90/-
27. ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ -1	60/-	60/-
28. ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ - 2	60/-	60/-
29. ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ	50/-	
30. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ ਬਾਣੀ	80/-	
31. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਰਸੀਐ	50/-	

32. ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ.....।	100/-
33. ਅਨੰਦਮਈ ਜੀਵਨ ਜਾਚ	50/-
34. ਪੰਤਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ? ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਉਤਰ	25/-
35. ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਵਚਨ	50/-
36. ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ	35/-
37. ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ	130/-
38. ਸਿਮਰਤ ਕਹਾਂ ਨਹੀਂ	135/-
39. ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਵਚਨ	35/-
41. 'ਸਿਵਾ ਸਿਮਰਨ ਜੁਗਤੀਆਂ'	150/-
42. 'ਮਾਨੁੱਖ ਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ'	160/-
43. 'ਯੋਗਾ ਉਪਰ ਲੈਕਚਰ',	30/-
44. 'ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ' :-	30/-
45. ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ	300/-

English Version

	Price
1. Baisakhi (ਵੈਸਾਖੀ)	Rs. 5/-
2. How Rend The Veil of Untruth (ਕਿਵ ਕੂਕੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ)	Rs. 70/-
3. Discourses on the Beyond-1 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -1)	Rs 50/-
4. Discourses on the Beyond -2 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -2)	Rs. 50/-
5. Discourses on the Beyond -3 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -3)	Rs. 50/-
6. Discourses on the Beyond -4 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -4)	Rs. 60/-
7. Discourses on the Beyond -5 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -5)	Rs. 60/-
8. The way to the imperceptible (ਅਮਰ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ)	Rs. 80/-
9. The Lights Immortal (ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ)	Rs. 20/-
10. Transcendental Bliss (ਚਉਥੈ ਪਹਿਰ ਸਬਾਹ ਕੈ)	Rs. 70/-
11. How to Know Thy Real Self-(Vol-1) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	Rs. 80/-
12. How to Know Thy Real Self-(Vol-2) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	Rs. 80/-
13. How to Know Thy Real Self-(Vol-3) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	Rs. 110/-
14. The Dawn of Khalsa Ideals	Rs. 10/-
15. A Glimpse of His Holiness - Baba ji	Rs. 5/-
16. Divine Word Contemplation Path' (ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ)	Rs.150/-
17. The Story of Immortality (ਅਮਰ ਗਾਥਾ)	Rs 260/-
18. Why Not thy Contemplate the Lord ? (ਸਿਮਰਤ ਕਹਾ ਨਹੀਂ ?)	Rs 200/-

The Dawn of the Khalsa-ideals

Sant Waryam Singh Ji

Blessed is the year 1999. The year in which a swell of sublime consciousness surging in the hearts of Indians and the humanity at large is quite evident and visible. This is inspired by the ennobling experience of the great miracle of Baisakhi and extraordinary happenings of the day.

The First Guru, Guru Nanak, with his minds eye, was able to visualize the pathetic human situation. The whole creation seemed to be burning in the infernal fires with no mitigating comfort and relief in sight. He could see that man is caught up in the worthless, barren and vicious circle of rituals and rites and has forsaken the living presence of God. He is ensnared by vice, craving and moral depravity; sham, pretence and hypocrisy have overpowered the virtuous and pious way of life, falsehood and vice reign supreme in its place. As Guru Ji says -

There is a famine of truth, falsehood prevails and the blackness of the Dark age has made men demons.

They, who have sown the seed of the Name have departed with honour. How can the broken seed germinate.

ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ॥
ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ
ਦਾਲਿ॥ ਅੰਗ - 468

Guru Nanak's interaction was with the people of Kaliyug age. An age in which truth has taken wings, and in this world falsehood, fraud, deceit, dishonesty, graft and guilt and utter irresponsibility had seeped into every

pore of human life. During the preceding ages people ennobled themselves by sowing the seed of Dharma. But the seed grain of Dharma is split and is shattered into pieces in Kaliyug. You cannot sow this split broken seed. It will neither germinate nor grow into a plant and hence will not bear any fruit. What productive yield can you expect from this vain effort? All the labour goes in vain. All the hard work of the farmer goes waste because of his sheer ignorance. Still the foolish farmer sows the broken and split seed not the perfect whole grain. If he had the requisite knowledge and an abiding faith in God, he would have gathered a full crop. Similarly the Kaliyug man like this ignorant farmer sows an imperfect seed in the spiritual field of his heart and that too out of season. Seed becomes productive and fruitful only when sown properly in a proper season.

Strangely the Kaliyug man seeks spiritual solace by means of empty and hollow rituals, but they are useless and worthless like the broken seed sown out of season.

In the Iron age, men perform many rituals. For them this is not the propitious season, and so the deeds fruition not.

In this Dark age, the most sublime is the Lord's Name.

ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ॥
ਨਾ ਰੁਤਿ ਨ ਕਰਮ ਥਾਇ ਪਾਹਿ॥
ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹੈ ਸਾਰੁ॥

ਅੰਗ - 1130

Therefore the Guru Maharaj further avers -

They, who have sown the seed of the Name have departed with honour. How can the

broken seed sprout now?

If the seed be whole and there be the proper season, then the seed germinates.

Nanak, without a mordant, the brand new cloth cannot be dyed.

ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ॥

ਜੇ ਇਕੁ ਹੋਇ ਤ ਉਗਵੈ ਰੁਤੀ ਹੂ ਰੁਤਿ ਹੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ॥

ਅੰਗ - 468

In Kaliyug only Bhakti (deep devotion) can bear fruit, because in Bhakti dwells the abiding truth. A cold indifferent heart without a sense of deep devotion cannot be moulded into a generous loving heart. (Without the dye of Bhakti the white blank sheet cannot be dyed). Man has forsaken God his Creator and instead has started adoring a variety of deities of different hues. Trees are being worshipped; surprisingly a beast of burden, an ass also has admiring followers bowing their heads before him. Of course cow is still worshipped and even the crows are fed to propitiate the souls of dead ancestors. Under these circumstances to soften and melt the hardened human heart and sow and implant the seed of divine love in it was but a very difficult and almost an impossible task. Guru Maharaj while delineating the character and nature of the rulers and their subjects, the religious leaders and many who mattered in life in times of yore has this to say. "There was a time when the rulers were the legitimate protectors of their subjects Ministers perfect advisors, who gave proper advice and always tried to wean away the kings from futile war and strife. All the courtiers and state functionaries were practitioners of truth. But now the common people are not even conscious of their rights; bereft of knowledge and education, they have gone blind. In sheer ignorance they are now busy gorging themselves with the flesh of the

carrion to smother the fires of their worldly cravings and hunger. They have become so timid and so feeble that they do not have courage or the strength even to demand their legitimate rights. They submit themselves to stark cruelty and constant persecution with a strange sense of resignation by accepting suffering as the inevitable will of God, by saying that "Rama will set everything aright." They hardly have anything to do with Lord God Rama and they do not know anything about Him, but use these words of common folk-saying to comfort themselves during critical moments. They did not make any effort to fight for their rights. They just existed as no more than living corpses." Guru Maharaj has this to say about the times -

Both avarice and sin are the King and Minister and falsehood is the Master of Mint.

Lust, the assistant official, is summoned and consulted and they all sit together and chalk out evil plans.

The subjects are blind and, without wisdom, they satisfy the official's fire of greed with bribe (carrion).

ਲਬੁ ਪਾਪੁ ਦੁਇ ਰਾਜਾ ਮਹਤਾ ਕੂੜੁ ਹੋਆ ਸਿਕਦਾਰੁ॥

ਕਾਮੁ ਨੋਬੁ ਸਦਿ ਪੁਛੀਐ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ॥

ਅੰਧੀ ਰਯਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੀ ਭਾਹਿ ਭਰੇ

ਮੁਰਦਾਰੁ॥

ਅੰਗ - 468

Those who were learned, the erudite scholarly pandits, who were capable of editing and emending the vedic texts, who discoursed and commented upon the Shastras and Smritis, were mere eloquent speakers, they just blurted words which had the semblance of truth only and they did not practise what they preached. They always indulged in intellectual disputation and subtle verbal manipulations. Instead of trying to work for the attainment of Nirvan they were busy gathering and

amassing wealth. They often confused and bamboozled the gullible public by the clever use and display of astrological terms like *Sagn*, *Apsagan*, *Gandmool*, and *Panchak* etc. The learned Pandits and the so called holy God men were bogus and fraudulent men who had almost forgotten that the attainment of supreme state of consciousness, fusion of knowledge with Bhakti (devotion) is imperative. These Pandits were only masters of verbal gymnastics.

By abandoning their households and then proclaiming themselves as abstinent celebrities, they did not desist from ogling at and desiring other peoples women folk, and thus they besmeared their conscience with layer upon layer of immoral filth and defiled their souls. Strangely none of them was willing to learn and reform, because they were so haughty that they considered themselves perfect and beyond reproach and criticism. The wam-marg Tantriks were deeply engrossed in the pursuit of their ideal - the sinful pleasures of their five M's (Mas, Machh, Maithun, Madira and Madhu) i.e. flesh, fish, coitus, wine, sweetness. But when judged and assessed by moral and ethical norms the virtues and ideals which they boastfully proclaimed, acclaimed and practised would prove to be nothing more than tinsel spurious in the ultimate analyses, all the five pleasures will prove to be their principal vice, the five deadly sins.

Guru Maharaj took stock of the situation and after pondering over it very deeply and thoroughly, finally decided to don the steely sword of Nam and carry the mighty mace of meekness and humility. Thus armed, he made up his mind to set this refractory world right.

Guru Maharaj faced two very difficult and

tricky problems. One was to leave his infant children behind and go into the dark den of rugged (mountainous) world of iniquity where falsehood has established its sway, to destroy this and all sinful wicked world of ritualistic practices. The second was to reform the wicked, brutal and ruthless kings and rulers of the day and make them men of pious virtues. How to transform them was the question?

Like a great warrior he first started his crusade against irreligion and impiety. To remove the darkness of human mind he led the invincible armies of Nam, Humility, Tolerance, Compassion, Patience, Forbearance, Forgiveness, Gentleness, Contentment, Politeness, Service and Self Sacrifice. He chose the Baisakhi day to join the battle with Adharma on the battlefield chosen by Adharma.

A great and solemn gathering of Sikhs was proclaimed to be held on the last day of the month of chet (March 1699). Messengers and couriers were despatched with the text of proclamation to all the members of Sikh sangat. While addressing the huge congregation the Guru said 'It was on such a Baisakhi day that Guru Nanak took the first spiritual step for the emancipation of man. On such a Baisakhi day the waters of the sacred Baoli at Goindwal gushed forth. It was on a Baisakhi day that Guru Hari Krishan Ji beckoned the Sikhs to locate Guru Tegh Bahadur at Bakala. Today is the last day of the month, one day before the Baisakhi, tomorrow on the day of Baisakhi we have to and we will create a New Man."

On that historic Basakhi of 1699, Guru Maharaj dwelt upon the religious political ignorance and the murky haze clouding the

minds of people. Then suddenly without any prior warning he stunned the gathering by demanding a head to be offered in sacrifice to the goddess of freedom. He said, "If there be any beloved devotee of the Guru who has overcome the illusion of the 'superimposed' bodily existence as reality and by understanding the identity of the 'self' has acquired the 'Vision Beatific', let him come forward and offer his head as an oblation to freedom. The startled gathering assailed by all kinds of doubts, misgivings and conjectures was dumbfounded. However, one great and wise beloved Sikh of the Guru from Lahore, named Daya Ram got up from the bewildered congregation to offer himself for the sacrifice. Imbued with a sense of great elation and elan he said, "My Lord, I do not have anything which I can call 'mine' in 'me', on the basis of which I can say I offer my head to you. By your grace and kindness the 'I' in me is completely erased, whatever 'is', is yours, then, how can I say that 'I am offering 'my' head."

Bhai Daya Ram, the perfect *Brahm Giani*, the adept *Raj Yogi*, the accomplished *Bhakat Yogi*, with a consummate command of spiritual practices, was an epitome of self effacing humility of the one who can sacrifice everything at the lotus feet of the Guru. Bhai Daya Ram while offering his head said in all humility.

Kabir, nothing is mine within me. Whatever there is, that is Thine, O Lord.

If I surrender unto Thee, what is Thine, what does it cost me?

**ਕਬੀਰ ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰਾ॥
ਤੇਰਾ ਤੁਝ ਕਉ ਸਉਪਤੇ ਕਿਆ ਲਾਗੈ ਮੇਰਾ॥
ਅੰਗ - 1375**

After accepting one head, the Guru flourished his blood smeared sword again and

demanded another head. The enlightened perfect Sikh Bhai Dharam Das came forward, and then Bhai Himmat Rai the third one, the fourth one was Bhai Mohkam Chand, the fifth and last one was Bhai Sahib Singh, all the five came turn by turn and offered their heads to be sacrificed. They belonged to the various parts of India, and as devotees of Guru had come to Anandpur Sahib to participate in the Baisakhi festival and to listen to the spiritual discourses of the Gurus, trudging hundred of miles almost for months together. Bhai Daya Ram Ji came from Lahore, Bhai Dharam Das from Hastinapur, Bhai Himmat Rai a cook from Jagan Nath Puri, and Bhai Mohkam Chand a tailor from Dwarka, and Bhai Sahib Singh was from Andhra Pradesh who was the fifth to respond to the Guru's call.

In times of yore whenever such an extraordinary and amazing feat was to be performed or accomplished the *Rishis* and *Munis* would perform a *yagna* and with the incantatory powers of their potent *Mantras* conjured up some brutal, ruthless and unearthly powers, who were more often very merciless and inhuman and fortunately were short lived. It is said that the *Agnikul Rajputs* emerged from the *Agnikund* (fire pit). It was an extraordinary situation and a very unusual and unique phenomenon it was for the Guru. He was not interested in merely creating and marshalling supernatural forces out of fire pits. The objective before him was to create and bring into being such an ideal human being who is enlightened, thoughtful and is willing to die for the good of all. To create a new man who could rise above his own selfish interests and could fight and die for the rights and interests of others. Who could wield his sword like the scalpel of a surgeon in the operation-

theatre of a hospital. Who is afraid of none and frightens none who is impartial and non partisan. A perfect saint, a man of discipline, a picture of moderation and sobriety, selfless and self sacrificing, perfectly rational and wise. With an inclination to clasp all and sundry good and bad with love in his arms.

All the yagnas and wise men of ancient times could not bring into being such a wondrous and unique creation, such a perfect ideal human being. Such was the new creation, 'The Khalsa', created by the Tenth Master. The divine conjunction of the radiant enlightenment, the loving benevolence of Guru's Word, the Gurbani, combined with the righteous, solemn goddess like power of the holy sword, created it. It was the first experiment of such a spiritual magnitude in human engineering. From the fire pits (havan kund) very fiery and violent forces were unleashed, which were thoughtless, pitiless and were more often very irrational without reason and understanding, lacking the love for the divine and godly and without an urge for the final union with God, The mindless and insensible powers. But as opposed to this Guru Maharaj, the Tenth Master revealed to the world the manifest form of the Almighty Lord, in the tangible human frame of the five who have effaced their personality, the superimposed ego of corporeal existence, who were ready and keen to offer their heads to the Guru. Instead of summoning the powers of fire Guru Gobind Singh Ji invoked the spiritual power of the Word and the palpable physical powers of the sword, and then consecrated it with the life giving water to create a New Man.

The cool serenity of the water, the mellow sweetness of the Nam and the evil-

destroying power of the sword was blended with the honeyed sweetness of the sugar-puffs (ਪਤਾਸ਼ੇ) (which Mata Jito Ji has put in the water at the time of preparation of initiatory Amrit), to prepare this Elixir of life. All the residual proclivities of the past, accumulated Karmic impressions, pertaining to birth, caste and place of these five Guru Sikhs were erased and washed off, and a new life was instilled into each of them with five sips of the potent Pahul (Elixir of life), five handfuls were poured on their heads, eyes sprinkled and rinsed with it. Thus were they blessed with stable and unwavering insight of the spiritual knowledge, the gnosis, (*Braham Gian*). According to Gurbani *Braham Giani* is almost God incarnate.

The great god, Shiva, searches for the man, who knows God.

Nanak, the Brahm-gyani, is Himself the Exalted Lord.

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥

ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥

ਅੰਗ - 273

Now the five Beloved Ones (ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ) were god like humans, the divine in the human form, God incarnate. To talk of them severally as separate individuals is to deny them their divinity. Whereas the reality is that this collective unity of the five is the embodiment of the divine in the human form as a God in Person. Manifest in them He was visible distinctly both within and without. Separately they are the individual members of the Khalsa brotherhood, as enlightened kindred souls, which in itself is a very lofty and exalted spiritual status just as Gurbani says -

He who knows the spiritual bliss

He is the pure heavenly Khalsa.

Between God, myself and him

There is not even a grain of difference.

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ, ਸੋ ਹੈ ਖ਼ਾਲਸ ਦੇਵ॥
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੋ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ
ਭੈ ਵ॥ ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ 'ਚੋ

But collectively they are the divinity incarnate. It was this synergic divine collectivity of the five, before which Guru Gobind Singh Ji bowed in reverence. And with folded hands in supplication begged from them the boon of the initiatory *Amrit*, 'My Lord, do not deprive me of this boon of *Amrit*, let me also partake of it.' Exactly the way he administered the holy *Amrit* to the five exalted ones, he too received the same in a similar manner from them. This way he was united with them intertwined like warp with weft. The Guru visible in the five and the five merged in the Guru, like the waves on the surface of water rising and falling and then merging again in the water. From water they emerge and with water they merge, the spirit of the water permeating both. As is mentioned in Suraj Parkash -

*Waheguru's Khalsa is par excellence superb
Blessed he is with the victory bestowed by
God.*

*Divine, kingly and superhuman is this
immortal panth*

*The gap between the Hindus and Muslims it
fills*

*To remove the warring of Hindus and
Muslims.*

*To establish Dharma and destroy the sin
And to adore the Guru a new tradition has
been started.*

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਭਯੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੀਕਾ ਅਤਿ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਿਲ ਫਤੇ ਸੁ ਬੁਲਾਈ ਹੈ।
ਪੀਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਰਾਮਾਤੀ ਜੇ ਅਮਰ ਪੰਥ,
ਹਿੰਦੂ ਕਿ ਤੁਰਕ ਹੂੰ ਕੀ ਕਾਨ ਕੋ ਮਿਟਾਈ ਹੈ।
ਧਰਮ ਸਥਾਪਥੇ ਕੋ, ਪਾਪਨ ਕੇ ਖਾਪਥੇ ਕੋ,
ਗੁਰੂ ਜਾਪਥੇ ਕੋ, ਨਈ ਰੀਤ ਯੂ ਚਲਾਈ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

Addressing them Guru Ji said, "Khalsa Ji, you and God Almighty are now merged into

one unity. There is no difference between the Guru and Almighty God. Wealth, rank, religion and political ministry, skilful dexterity, resourcefulness, wisdom, charity and mastery over weapons all will be your willing slaves. The Guru, while thinking of the Grace of God on this occasion expresses his gratitude thus -

By the order of the eternal Supreme God

Came the revelatory wisdom

Then I created this

The perfect manly Khalsa.

ਗੁਰ ਬਰ ਅਕਾਲ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਿਓ, ਉਪਜਿਓ ਬਿਗਿਆਨਾ।

ਤਬ ਸਹਜੇ ਰਚਿਓ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਾਬਤ ਮਰਦਾਨਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 41/16

This initiatory ceremony of the *Pahul* was given the name of *Amrit*. This by the Grace of God and Guru Ji Maharaj is the means to reveal and access the fountain head of spiritual power, hitherto hidden and withheld from the world at large.

There is a saying that *Rishis*, *Munis*, gods, goddesses, the *Arifs*, the enlightened seers and wise men were aware of this fact that there is some liquid, the drink of gods, the water of life (Elixir) which has the power to liberate the human beings from the clutches of Time and Fate. This is known as '*Abibayat*', the Persian phrase means the bestower of life. Semetic religious tradition accepts the existence of such a water, which has the power to make men immortal.

In the Indian ancient thought the word having the same meaning is '*Amrit*', which the gods and demons had obtained by churning the ocean along with other thirteen precious finds. Looked from a philosophic point of view *Amrit* or '*Abibayat*' the water of life is a simple way of articulating man's quest and

longing for immortality, which his imagination has conceived like the idea of a philosopher's stone and necromantic alchemy.'

Guru Maharaj did not hide this phenomenon. There was nothing clandestine, secret and esoteric about it. Pointing the significance of *Amrit* he said, "Beloved ones, *Amrit* is that boon which you can obtain only from the Guru, none else possesses the treasured store, of this spiritual substance called *Amrit*. *Amrit* is infact the Name Divine of Lord Almighty, which has the power to revive those benumbed and stupefied by their ego. It eliminates the poisonous effects of the human ego and the human being is able to renounce the egoistic feeling of mundane existence, obtain salvation (*Nirvan*) and become immortal forever. Guru Ji says -

Nectar is the Name of the Lord God, O my soul. By Guru's instruction the Name-Nectar is attained.

Poisonous is the pride of worldly valuables, O my soul. Through the God's Name-Nectar this poison is eliminated.

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ
ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ਰਾਮ॥
ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ ਹਰਿ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬਿਖੁ ਲਹਿ ਜਾਏ ਰਾਮ॥

ਅੰਗ - 538

The taste and flavor of *Amrit* cannot be guessed unless you savour and experience it yourself. One who relishes it once becomes selfless by offering himself completely at the lotus feet of the Guru. By the Grace and compassion of the Guru he receives the Divine Word from the Guru and attains the state of immortality. As Gurbani points out -

Without tasting, no one enjoys the Name's relish.

By the Guru's instruction, one indrinks the Lord's Nectar.

In-drinking Nectar, the mortal acquires an immortal status and Nectar he enjoys through the Guru's gospel.

ਵਿਣੁ ਚਾਖੇ ਸਾਦੁ ਕਿਸੈ ਨ ਆਇਆ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਇਆ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ ਅਮਰਾ ਪਦੁ ਹੋਏ
ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਸੁ ਤਾਹਾ ਹੇ॥ ਅੰਗ - 1056

How to imbibe it and relish it is also explained by Guru Ji Maharaj. After receiving the potent power and the enlightenment from the five Beloved Ones, one has to make use of one's tongue to drink this immortal medicine which has the power to remove all darkness from the mind. Man's heart is brimful with *Amrit*. Like a girl drawing water from the well with the help of a rope and a bucket, the spiritual seeker too with the help of his tongue reciting 'Waheguru', 'Waheguru' draws *Amrit* from deep within his heart and gets ecstatically intoxicated with it.

The tongue tastes the Lord's essence, the heart is drenched with Lord's love and the mortal meditates on the True Name.

The heart well is brimming with the Lord's ambrosia and through the Name's meditation; the water-carrier draws and drinks it.

ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਪੀਜੈ ਅੰਤਰੁ ਭੀਜੈ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ॥
ਅੰਤਰਿ ਖੂਹਟਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਿਆ ਸਬਦੇ ਕਾਢਿ
ਪੀਐ ਪਨਿਹਾਰੀ॥ ਅੰਗ - 570

Therefore, the false notion of primacy of body in life and the superimposed illusion of ego of those were destroyed who had imbibed the elixir (*Pabul*) of the divine *Name*. They were able to perceive their self identity and understand what they 'are' and discover the source of the latent spiritual power, hidden within them. It is to such people who had savoured such an elixir of life (*Amrit*) that the Guru gave the name of The Khalsa. The Khalsa is immortal, the perfect true Guru, the epitome and image of his Guru, and is the

Supreme Self himself. Khalsa is in itself an eminent position and a lofty station and an exalted state, within whom burns the light with the power to remove all the gloom and darkness of ignorance.

Guru Ji has very aptly described the Khalsa thus -

*Day and Night he contemplates
The vital dynamic Divine light;
Other than Him no thought stray
Does his mind ever admit;
Steady in his devotion, firm of Faith
Fasts, graves, crematories monastic seclusion
Even by oversight he never tolerates;
Pilgrimage, charity and ritual compassion
Penitential abstinence and self mortification
Such hypocrisy he always shuns
Since his faith is firmly anchored in The
One.
When his heart is illumined with the Name
Then regard my Khalsa as pure unalloyed.
ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ, ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ
ਨ ਆਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ, ਬ੍ਰਤ ਗੌਰ ਮੜੀ ਮਟ ਭੂਲ
ਨ ਮਾਨੈ॥
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ, ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ
ਏਕ ਪਛਾਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ, ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ
ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ*

An act so great and momentous that it brought the celestial blissful ambience of the Age of Truth (Satyayug) to transform the gloomy atmosphere of the Dark Age (The Kaliyug). Such an exalted being the Khalsa was created whose heart is ever reverberating with this heavenly lay -

*May thy Name preached by Nanak prevail
and exalt the spirit
May thy will be done for the good of all.
ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ,
ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ।*

Guru Ji made 'The Khalsa' in his own image and asserted that he himself abides in

'The Khalsa' and that as long as Khalsa maintains its uniqueness he will bestow all the glory and eminence he possesses. Only when the wavering faith, doubt fraud pretence and sham assail it, only then the Khalsa will lose the trust of the Guru. As He says -

*Khalsa is the army of the Eternal Lord
Born out of the joy of the Supreme One
As long as the Khalsa retains its identity
distinctive
I bestow all my sovereign majesty on it.
But when it adopts the contrary perverse
practices
Then do I stop having faith and trust in it.
ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ॥
ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ॥
ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ॥
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈਂ ਸਾਰਾ॥
ਜਬ ਇਹ ਗਹੈ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ॥
ਮੈਂ ਨ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ॥ ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ*

In the pervasive gloom and darkness of Kaliyuga the Khalsa emerged as a luminous ideal, we should try to perceive and identify that ideal. Let us not waste our energies in futile rancour and animosity. Individual human beings in their diversity are the several manifest projections of the same divine light, therefore try to understand and recognise yourself and know what you are. Unfortunately you yourself have adopted the ways of this refractory and fallen world. Let Almighty God be kind enough to give us the sense and light so that we are able to live and project this instruction of the Guru -

*O my mind, he who has dispelled his doubt,
and realised the Lord to be amongst all, in
his thought none is gone astray. Pause
ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨਾ ਭਰਮੁ ਗਵਾਤਾ॥
ਤਿਸ ਕੈ ਭਾਣੈ ਕੋਇ ਨ ਭੂਲਾ ਜਿਨਿ ਸਗਲੋਂ ਬ੍ਰਹਮੁ
ਪਛਾਤਾ॥ ਅੰਗ - 610*

In the end this is our prayer that God Almighty should shower his kindness on this world so that all the nuclear and other

destructive horrible weapons are eliminated from the world, and the divisive geographical boundaries of this world vanish and disappear. Man is one, do not divide it, because man is created in the true image of God. Hatred, and enmity always create pain and misery, it is not the ideal of the Gurus.

When Bhai Kanhya served water to all the injured both friend and foe on the battlefield, his action was applauded and approved by Guru Gobind Singh Ji, and he exclaimed Nihal, Nihal ..... He gave him some medicines and told him do not give only water to the injured put some balm and dress their injuries too. "Do tell thou exalted one that I am the same in every heart, For me every human being is the image of the Creator. I am in all and all are in me. You were given the appellation and title of Khalsa, so it is your duty to broadcast the ideal to the whole world, and end all rancour and mutual strife. I am ever present in every heart try to locate and recognise me there in all and every person, only then your celebration of Baisakhi will be a worthwhile success and worthy accomplishment -"

One being thou manifest in myriad forms extant

After this game unplayable they merge into one again.

ਏਕ ਮੂਰਤ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ।
ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ ਖੇਲੁਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰ ਏਕ।

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

I was there in the beginning, I was there at the advent of time, I am there now present in this world. When the world will not be there. I will still be there in future. I am playing this game, sometimes as a Guru delivering the Gospel of truth, saving the world from the transmigratory cycle of births and deaths, sometimes I am a devotee disciple

performing the labour of love rendering service to others. I do not hide anything, everything is there in the Gurbani, the Word Divine, inscribed boldly in black and white, own it; accept it, worship it and adore it, then there will be no trace of pain and misery then you will suddenly come to know -

He has no pain, but all-comforts and with his eyes, he sees only the One Lord.

For him no one is evil, but everyone is good. There is no defeat for him, but victory all through.

ਦੁਖੁ ਨਾਹੀ ਸਭੁ ਸੁਖੁ ਹੀ ਹੈ ਰੇ ਏਕੈ ਏਕੀ ਨੇਤੈ ॥

ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਸਭੁ ਭਲਾ ਹੀ ਹੈ ਰੇ ਹਾਰ ਨਹੀ ਸਭੁ ਜੇਤੈ ॥

ਅੰਗ - 1302

Last of all we pray that God almighty should be kind to all, do good to all. Guru Ji has proclaimed for you 'O Khalsa! respect and revere the Mandir, and love the Masjid. Those who gather there worship me do not regard them as strangers and foes. In the Gurdwaras too my glory shines forth resplendent. Remember I did proclaim this -

The temple and the mosque are the same; The Hindu worship and the Musalman prayer are the same; all men are the same; it is through error they appear different.

Deities, demons, Yakshas, heavenly singers, Musalmans, and Hindus adopt the customary dress of their different countries.

All men have the same eyes, the same ears, the same body, the same constitution, a compound of earth, air, fire and water.

Allah and Abhekh are the same, the Purans and the Quran are the same; they are all alike;

It is the one God who created all.

ਦੇਹਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ ਪੂਜਾ ਅੰ ਨਿਵਾਜ ਓਈ

ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ॥

ਦੇਵਤਾ ਅਦੇਵ ਜੱਛ ਗੰਧੂਬ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ

ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ ਭੋਸ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ ॥

ਏਕੈ ਨੈਨ ਏਕੈ ਕਾਨ ਏਕੈ ਦੇਹ ਏਕੈ ਬਾਨ

ਖਾਕ ਬਾਦ ਆਤਸ ਅੰ ਆਬ ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ ॥

ਅਲਹ ਅਭੇਖ ਸੋਈ ਪੁਰਾਨ ਅੰ ਕੁਰਾਨ ਓਈ

ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕ ਹੀ ਬਨਾਉ ਹੈ ॥

I am the same in all ages and places perhaps you had forgotten it. If you want to celebrate the tercentenary then remember -

Some are clean shaven Sanyasi, and some an Yogis.

Some are abstinent students, some practise celebacy.

Some are Hindus and some Muslims

Some Rafzi Shias and some Imam Shahi Sunis

All are but human beings regard them as one.

The benevolent creature is the same

Same the Compassionate Sustainer too.

There is no difference all is the error and illusion of mind.

All are the servants of The One

The same one Lord of all,

All have the same form and the same light burns bright in all.

ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ

ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ,

ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਊ ਜਤੀਅਨੁ ਮਾਨਬੋ ॥

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਜੀ ਇਮਾਮ ਸ਼ਾਫੀ,

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜੋਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ ॥

ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਓਈ,

ਦੂਸਰੋ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭੁਮ ਮਾਨਬੋ ॥

ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ,

ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੋਤ ਜਾਨਬੋ ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

Now listen carefully and with proper attention. You were made a Khalsa and by destroying distinction between 'yours' and 'ours' you were transformed and you were given a celestial torch to see, in the light of which nobody appears to be a stranger and an 'other' one. Ponder over it what I am revealing to you.

The one Lord is in many manifestations and wherever I look, there is He pervading and filling all.

Fascinating is the marvellous picture of mammon and only a few understand this.

Everything is the Lord, everything is the

Lord.

There is nothing but God, the world-sustainer.

As one thread holds hundreds and thousands of beads, so is that Lord in warp and woof. Pause

The water waves, foam and bubbles are not distinct from water.

This world is the play of the Transcendent Lord and on reflection man finds it not different from Him.

False doubts and dream objects, man deems as true valuables.

The Guru instructed me to entertain the desire to do good deeds and my awakened mind accepted it.

Says Namdev, see thou the creation of God and reflect on it in thy mind.

In every heart and within all is but one Lord, the Enemy of pride.

ਏਕ ਅਨੇਕ ਬਿਆਪਕ ਪੂਰਕ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਸੋਈ ॥

ਮਾਇਆ ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਬਿਮੋਹਿਤ ਬਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥
ਸਭੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਹੈ ਸਭੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਹੈ ॥ ਗੋਬਿੰਦੁ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥

ਸੂਤੁ ਏਕੁ ਮਣਿ ਸਤ ਸਹੰਸ ਜੈਸੇ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥

ਜਲ ਤਰੰਗ ਅਰੁ ਫੋਨ ਬੁਦਬੁਦਾ ਜਲ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨ ਹੋਈ ॥

ਇਹੁ ਪਰਪੰਚੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਲੀਲਾ ਬਿਚਰਤ ਆਨ ਨ ਹੋਈ ॥

ਮਿਥਿਆ ਭਰਮੁ ਅਰੁ ਸੁਪਨ ਮਨੋਰਥ ਸਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਜਾਨਿਆ ॥

ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਮਨਸਾ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੀ ਜਾਗਤ ਹੀ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥

ਕਹਤ ਨਾਮਦੇਉ ਹਰਿ ਕੀ ਰਚਨਾ ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰੀ ॥

ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਕੇਵਲ ਏਕ ਮੁਰਾਰੀ ॥

ਅੰਗ - 485

Remember what you daily read and recite that, 'the Infinite without is infinite within'. Put this gospel of the Lord into practice. Then only the celebration of the ideals of 'The Khalsa' is a laudable and meaningful exercise.

Why not contemplate the Lord?

Sant Waryam Singh Ji
English Translation: Prof. Beant Singh

(Continued from P. 83, issue March, 2011)

'For several births thou became a worm and a moth.

In several births thou wert an elephant, a fish and a deer.

In several births thou became a bird and a snake.

In several births thou wert yoked as a horse and an ox.

After a long time has thy human frame come into being:

*Seek now union with the Lord of the universe—
Now at last is the occasion for union with Him.*

In many births thou wert created in rocks and mountains.

In many a birth, thou wert aborted from the womb.

Thus in eighty-four lakh births, were you made to wander along.'

P. 176

ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ਼ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਥੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ॥

ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ॥

ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ॥ ਰਹਾਉ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਸੈਲ ਗਿਰਿ ਕਰਿਆ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਗਰਭ ਹਿਰਿ ਖਰਿਆ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਸਾਖ ਕਰਿ ਉਪਾਇਆ॥

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਾਇਆ॥

'Numerous trees and plants in our incarnations have we observed;

Numerous are the animal forms in which we were created.

In numerous serpent-forms were we incarnated;

As numerous bird-species on wings did we fly.'

P. 156

ਕੇਤੇ ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਹਮ ਚੀਨੇ ਕੇਤੇ ਪਸੂ ਉਪਾਏ॥

ਕੇਤੇ ਨਾਗ ਕੁਲੀ ਮਹਿ ਆਏ ਕੇਤੇ ਪੰਖ ਉਡਾਏ॥

Revered saintly congregation! loud be thy utterance - 'True and Supreme is God's Name'. Getting free from worldly tasks, you have reached the Guru's holy court. Concentrate your mind. In the little time that we have got to attend the company of the true and holy, if we listen with full attention and reflect carefully, then our time shall be utilized fruitfully, and we shall find the way to God. In religious matters, man may read *Gurbani*, render service and give discourses to others all his life, and yet he himself remains untouched by spirituality without making any spiritual progress. Such is the computation in spiritual matters, because unless and until some capable holy man casts his gracious glance, the inner doors in the body are not opened. And until the tenth door is opened, how can he enter the Divine Portal? He is not able to understand and gain enlightenment. Therefore, our time is getting fruitfully utilized. It is better than the others, who do not come here at all. But if the time is to be used fully, we have to seek the guidance of the Perfect Guru. We go through much ostentation in life; we talk of big things i.e. make boastful claims; huge gatherings are held. Those who speak at these religious gatherings also feel delighted, but if we look from the spiritual angle, they have not much value. No basic change comes in man; he remains where he was, undergoing just tiredness. He wins

some praise too, which gives him joy. Only that praise pleases man, when he is praised for some virtue which he does not possess. This unmerited praise leads him astray.

The present age is such in which values have suffered a sea change. We go after crowds and huge gatherings with people talking about them and showering profuse praises. But if we look prudently with a far sight, Guru Sahib says, "No, dear brothers! don't be deluded and misled. You are impressed by this little praise. If you get universal praise -

*'Were someone to live the length of four yugas
[The four ages of the universe, according to
Indian cosmology.]*

And even ten times that;

*Were he known in all the nine continents
[Traditionally, the earth was so divided] and
commanded universal following.'*

P. 2

ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ ਹੋਰ ਦਸੁਣੀ ਹੋਇ॥
ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ ਨਾਲਿ ਚਲੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥

And people say that there is none like you in the world, that you have done great things and you are eulogized everywhere in newspapers and on television, but you do not get acceptance and approval at the Divine Portal, then do you know what will become of you?

*'Without Divine grace all may turn their faces
away from him.'*

P. 2

ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ॥

Spiritual evaluation is different. Spiritual weights and measures are different with which man is to be estimated and honoured in the Divine court. Things Divine are totally different from the din and noise of the world. So, Guru Sahib says that we have got the human incarnation with great difficulty and therefore, we should not waste it by

falling a prey to things which are false. Kabir became highly reputed. Everywhere people talked about him. Kabir did not like this public adulation. He said, "Everybody is talking about me. But nobody is comprehending the reality. Needlessly are they mentioning my name." At that time, he did a strange thing. He took a woman along with him. In his hand, he held a bottle which looked like a liquor bottle. He tied his turban in a slanting manner with its end hanging loosely, and holding each other's arm, the two walked in the bazaar. There was an uproar in the town. The people said - 'Saint Kabir is going in the company of a prostitute holding a bottle of wine in his hand. Then, on top of this, he is not afraid; he is drunk. Wherever, he likes, he stops and starts drinking. The ruler of Kashi was his devoted follower. This news reached him too. He said, "It is not possible. Kabir cannot do such a thing. He is my Guru (Holy Preceptor); he is my 'Gurdev' (Guru-god)." But after sometime, he saw a huge crowd coming, making a great noise. Kabir was at the head of the crowd. When he entered the palace, the king did not rise in his honour. He was filled with contempt that such a great holy man was doing these ignoble things. And when he questioned him, he did not say like this - 'O 'Gurdev' (Guru-god)! what are you doing? We have not been able to understand this strange deed of yours. Our mind is wavering. Show thy grace and save us from wavering.' No, on the other hand, he said, "O Kabir! born a weaver, you have proved to be one. I used to revere you greatly.

'I took him to be a great swan, and so followed him.'

*Had I known it was a wretched stork,
Never would I have touched him.'*

P. 585

ਮੈ ਜਾਨਿਆ ਵਡਹੰਸੁ ਹੈ ਤਾ ਮੈ ਕੀਆ ਸੰਗੁ ॥
ਜੇ ਜਾਣਾ ਬਗੁ ਬਪੁੜਾ ਤ ਜਨਮਿ ਨ ਦੇਦੀ ਅੰਗੁ ॥

If I knew that you would fall so soon, I would not have had Guru-like faith in you." Kabir Sahib spilled the wine bottle on the carpet. As a result, bad odour spread there. This made him even more angry, and said, "What is this that you are doing?" Kabir Ji said, "O King! the biggest temple was on fire. I have only put out that fire and nothing else." In the meantime, the queen (King's wife) came there. She checked the king saying, "What are you talking? Who can understand the doings of holy men? Nobody understands the ways of God and capable holymen and saints. Nobody knows what their meaning is. And you have started doubting the Guru (Holy Preceptor). All your practice of Divine Name meditation and penances has been destroyed. If you start doubting the holy man who has attained knowledge of the Ultimate Reality, the six stages of renunciation attained by you are annulled." So, she said to the king, "Despatch your horseman to get tidings of the most glorious Vishwanath Temple." They asked the priest who said, "Sir, suddenly, fire broke out in the temple and it appeared that the temple would be destroyed. But nobody knows how such a blazing fire went out as suddenly as it had broken out. Thereafter, we saw that there was no trace of fire having broken out. Everything was intact. Paint on the doors was untouched. This was some miracle which we could not understand."

Saint Kabir said, "So my glory and

fame had increased too much. I have got rid of the immature and unsound followers because if true seekers after knowledge come to an enlightened holy man, they can be benefited, but when crowds start coming that is wrong. The worth of a holy man cannot be assessed from the number of devotees coming to him. True assessment is made from the number of lives transformed by him; how many found the way to God; how many person's life was filled with Divine relish; how many came out of spiritual dryness, and how many were enlightened, otherwise, he may be in any state or condition -

'Anyone living in a battered hovel, his clothes tattered,

Without high caste, respect or honour, in wild places wandering;

Without friend or sympathizer; without wealth or fine form, relations or associates.' P. 707

ਬਸਤਾ ਤੂਟੀ ਝੁੰਪੜੀ ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾ ॥

ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੋ ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਇਠ ਧਨ ਰੂਪ ਹੀਣ ਕਿਛੁ ਸਾਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ ॥

In such a state he may be living in an unknown place, whom nobody knows, in which context, about Bhai Hema has the fifth Guru Sahib uttered this hymn. Nobody in the village gave him even water when he asked for it. Nobody talked to him. Anybody passing by him did not speak to him or greet him. He lived outside the village in his field because he was the only Gursikh, the rest of the village and the surrounding areas were inhabited by the Sultanis (followers of a Muslim sect founded by Sultan Sakhi Sarwar). For this reason, they did not show any respect or honour to him. But when Guru Sahib observed his inner spiritual state, he said, "Dear brothers! don't be mistaken and deluded. He is the king of

heavens. Whatever he utters shall find acceptance at the Divine Portal. He is the king of not only the world, but also of the heavens. He is the king of gods. What he says is heard and accepted in God's court-

'He is the king of the whole world if his soul is absorbed in the Lord's Name.'

P. 707

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥

The dust of the place where he treads, becomes so sacred and holy that it can change the hearts and minds of the people-

'By touch of dust of his feet is the mind liberated,

And Divine pleasure won.'

P. 707

ਤਿਸ ਕੀ ਧੁੜਿ ਮਨੁ ਉਧਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨਾ॥

It is because God is happy with him; he enjoys God's pleasure. So Guru Sahib says, "Merriments, gaieties, prosperities and praises are of no use in life until you understand the inner thing, the mind. If you have not comprehended within yourself, you have understood nothing. Man may read any number of books; he may write very many books. But neither the writers nor the readers come to understand anything. It is difficult to understand this thing. A person claims that he is a Ph.D.; he has done research and he has written a lot about *Guru Granth Sahib*. Today writing books is an art. Every such person who is told - write like this - will be able to write and become famous. There is so much material available today that he has only to select lines and put them together in the form of a book. But it is not his own creation or composition. He is only presenting the already composed and created work as his own, and extolling it. The '*bani*' has been created and uttered by

another and he is winning praise by presenting it as his own. This unmerited praise does not do any good to us; this does not liberate us.

So we pray, "O True Sovereign! countless ages have passed, they are continuing to pass, and now show thy grace so that our life may be fruitfully utilized." Just reflect: What is this world? What is this world in which we are living? When there was nothing existing in this world, at that time only God was in existence, who was called the Transcendent Lord Creator, who had neither any form, nor any outline. Nothing was He, nor did anybody know Him. He Himself knew His self, because there was no second thing besides Him.

There is a slight difference in Guru Nanak Sahib's doctrine. We do read books, but being ignorant of the doctrine, we are not able to understand. There are many other holy personages, who determined that there were three things - one was nature, the seed of nature. Just as God was in Transcendent form, so was the seed; that too becoming compressed had reached the transcendent state; this is the research of men of science. How small was it? They say that it is indescribable. After getting compressed how small did it become? Put eighty ciphers after the decimal point and then the numeral '1' and then write infinity. Those having knowledge of arithmetic, know that this makes no sense. This will be smaller than the smallest, and still smaller than that.

So they thought that in the transcendent form, the '*jeev*' (sentient being) too was in existence. Three were in

existence - one was 'jeev' (sentient being), the other was 'nature' which is called 'Maya' (Mammon, illusion) or ignorance and the third was God. Guru Sahib says, "Don't you divide like this. Here only God was in existence, and nothing else. That God was omnipotent, Possessor of all powers. It was not that He did not know anything. It is not that He went into transcendent form, and now is nothing, is in a state of trance, and has gone into zero." Guru Sahib says, "It was not like this. He was in existence. That is why His name is Truth - 'The 'True Nam' is Thy primal and ancient Name.'" (P. 1083) That is why that 'Truth' never becomes 'untruth'. Whether He becomes 'transcendent' or 'immanent', whether He becomes expansive or God, whether He becomes 'jeev' (sentient being, man) or the world. His existence or being never changes. He, who was transcendent, formed the creation from His ownself, and thereafter, He did not go anywhere out of it.

The mason constructs the house. After having built the house, he is neither in the walls nor in the roof; he goes aside. The carpenter makes furniture. After having made furniture, he has no connection with it; his relationship is severed with his creation. After giving the final shape, he is left with no time to work any artistry on it. He says, "Well! I have made what I wanted to make." But God did not do like this. The spider weaves web. Although it remains in the web, yet it does not abide in each and every one of its strands. It sits aside. But God is not like this. About God, such is the edict. Recite like this -

Refrain: After having wrought the world

*creation,
God Himself sat therein.
ਧਾਰਨਾ - ਆਪੇ ਰਚ ਕੇ, ਜਗਤ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ,
ਆਪੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਿਆ - 2.*

It is very strange that God created the universe and came to abide in it also. Then in that case, they became two. Guru Sahib says, "No; they did not become two. God manifested Himself into the world creation out of His own self. The tree has a seed. If the seed becomes the tree, do they become two? The tree is an expansion or diffusion of seed; it is absorbed in the seed. When the seed grows into a tree, it bears flowers which change into fruit, then what will you see in the fruit?

*'Many are the kinds of seeds sown:
As ripens the fruit, again is left the Sole
Supreme Being.'* P. 736
*ਬੀਜੁ ਬੀਜਿ ਦੇਖਿਓ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਾ॥
ਫਲ ਪਾਕੇ ਤੇ ਏਕੰਕਾਰਾ॥*

It is something which needs to be understood. So long as we do not comprehend such doctrines of *Sri Guru Granth Sahib*, neither do we learn about God, nor does our purpose of life becomes clear, nor do we come to know about the path on which and whereto we have to go. We continue moving about like strangers. We have become Sikhs. O Sikhs, what are you? Sometimes, try to understand this - what is your doctrine? Do you have any clear and straight path, or are you treading needlessly on an obscure path? So, God has not gone anywhere outside; He has become absorbed in His creation -

*'The Formless God assumed form and caused
Himself to be called, the Infinite 'Ekankar'
(the Sole Supreme Being).'*
Bhai Gurdas Ji, Var 26/2
ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰ ਆਪਾਰ ਸਦਾਇਆ॥

the same Formless or Transcendent One who was in a state of spontaneous meditation. Here one is greatly deluded that He has become zero. Some men have been heard saying, 'such things have been seen written that the universe has been created out of zero, out of nothingness, Guru Sahib says, "What you call nothingness, was not nothingness or zero, it was a being, a state or stage. The seed is not nothingness. The seed has life; it has to grow and bear fruit. So the seed is absorbed entirely in the tree. The seed of the banyan tree is small like a poppy seed, but out of it (grows a huge tree)-

*'He whose expanse over the three worlds is found,
Is like the banyan tree and its seeds - each in the other.'* P. 340

**ਬਟਕ ਬੀਜ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਓ
ਜਾ ਕੋ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਬਿਸਥਾਰ॥**

Just as the banyan tree is in its seed, similarly, these worlds which are infinite and do not end anywhere, are contained in the Formless or Transcendent One. How small that Formless form is, nobody can know. He Himself knows, and none else. So -

'The Formless God assumed form and caused Himself to be called the Infinite 'Ekamkar' (the Sole Supreme Being).'

*Bhai Gurdas Ji, Var 26/2
ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸਦਾਯਾ॥*

One (1) came; some call it the 'one' of numerals. Even if you call it 'one' of numerals or counting, then too, according to arithmetic, the end result is the same. If from 'One' became 'two', they became two 'Ones'. They did not become 'two', but became two 'Ones'. If out of 'One', ten became, then they became ten times - 1, 1, 1, 1, ... Its value remains the same; only its

number increases. Similarly, from 'One' became one crore (ten millions) but they became a crore 'Ones'. Crore (ten millions) is not a separate sum, but has emerged from the 'One'. 'One' is present in every part of it; 'two' is not, 'two' is not in three! But 'one' is present in 'three'; it is present in one 'arab' (one thousand millions) too. That 'One' remains 'One'; it does not become 'two'. It is a matter of philosophy. In this way, the Transcendent One, howmuchsoever He may expand or spread, He remains the Formless One; God remains God. He neither increases nor decreases -

'From 'Ekamkar' (the Sole Supreme Being) emanated the word-sound...'

Bhai Gurdas Ji, Var 26/2

ਏਕੰਕਾਰੁੰ ਸਬਦ ਧੁਨਿ.....॥

From here, what happened further? Guru Sahib says, "From Him' rose a sound, just as I am speaking now, or recite the 'shabad' (hymn) to the accompaniment of the harmonium. That hymn is rising or emanating from within me. It is certainly not coming from somewhere outside. Is it? In this 'shabad' (hymn) am I existing, and the 'shabad' (hymn) is within me; it is surely not outside me. The two cannot be separate from each other; in no way whatsoever. Similarly, when from the 'Ekamkar' (the Sole Supreme Being) emanated the word-sound, it did not rise from somewhere outside the 'Ekamkar' (the Sole Supreme Being). 'Ekamkar' (the Sole Supreme Being) was not outside the 'shabad' (word, or hymn). All other religions - Islam, Christainty, Judaism and all other faiths - are of one opinion. Forcibly they assert that the 'shabad' (word) was in the Transcendent Lord Creator. Before the

creation of the universe, there was Logos. There was a 'word' here; that was within God; the 'word' was not separate from God. Now the 'word' within, that I do utter. 'I' and this 'word' are surely not separate from each other. Are they? It is I who am speaking. The 'word' that rose from God -

*'First He uttered 'Onkar' (Formless One),
And that sound or word resounded in the
whole world.'*

ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰੁ ਤਿਨ ਕਹਾ॥
ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰ ਜਗਤ ਮੋ ਰਹਾ॥

That sound is very powerful. The sound of *atom* echoed in Hiroshima. What did that sound do? It killed three to four lakh persons; no bomb struck them. All of you should try to understand this thing carefully. That sound killed them. The sound shook the earth. The word-sound that rose from the Formless or Transcendent One was not separate from God. The word became the form and image of God. It ceased to be separate from Him. Now what did this word-sound do?

*'The sound emanating from the Ekamkar (the
Sole Supreme Being) gave form to the Onkar
(Transcendent One, or God).'*

Bhai Gurdas Ji, Var 26/2

ਏਕੰਕਾਰਹੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਬਨਾਯਾ॥

From the word-sound 'Onkar' (Formless One) shapes started getting formed or created. In 'Onkar' started flowing the current of 'Divine Ordinance.' That current created the cosmos in a systematic order - in a round form. It set the stars and planets moving. Their orbits or paths were not fixed with a measuring tape that if the earth is somewhere here, it will not collide. At once, everything came

under control in a systematic order.

*'All the endless expanse of creation arose out
of one Note or Word,*

Giving rise to millions of streams.' P. 3

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ॥
ਤਿਸਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ॥

All that happened from One, and at that very time, all came to be created in a system or an order. What is called 'hukam' (Divine Ordinance and will) is the 'Law of nature'. What happened with that 'hukam' (Divine Ordinance and will). Out of the 'word' started assuming forms and shapes. It is from the 'word' that we have been formed or created -

*'From the Supreme Being, Sole and unique got
Brahma his existence,*

*Who in mind bore the Supreme Being, Sole and
unique.'* P. 929

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ॥
ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ॥

The 'Brahma-shakti' (Creative Power) that was to work in a systematic manner for creation, arose out of the 'word'. It was certainly not out of God. Was it? It arose out of God's charisma. 'Who in mind bore the Supreme Being, Sole and unique.' (P. 929) So everything arose out of it.

*'The Formless God assumed form and caused
Himself to be called the Infinite 'Ekamkar'
(the Sole Supreme Being).*

*The sound emanating from the 'Ekamkar' (the
Sole Supreme Being) gave form to the Onkar
(Transcendent One, God).'* Bhai Gurdas Ji, Var
26/2

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸਦਾਯਾ॥
ਏਕੰਕਾਰਹੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਬਨਾਯਾ॥

From Him - 'The Supreme Being, Sole and unique got Brahma his existence, who in mind bore the Supreme Being, Sole and unique.' 'Mind' is called consciousness or sentience. The stone lying here does not have sentience. If at all it has, it is of a

very small degree. So, in this manner sentience or consciousness came everywhere - it came in trees; it came in birds and animals; it came in human beings too. He became the mind.

'From the Supreme Being, Sole and unique took birth mountains and yugas (ages).'

P. 929

ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥

Time and space too were revealed from that sound -

'By the Supreme Being, Sole and unique were created the Vedas.'

P. 929

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ ॥

All the knowledge that is in man, which is called *Vedas* and learning - all these things got created in man. Guru Sahib says - *'First He uttered 'Onkar' (Formless One) and that sound or word resounded in the whole world.'*

Now the matter boils down to this that that word, and its sound has not ceased yet. Tenth Guru Sahib says that that word is still continuing to sound and it contains all the powers. If knowledge emanates from it, then He is omniscient; if love emanates from it, then He is purely an embodiment of love, a fount of love, sympathy and benevolence. -

'Ever and eternally is He gracious.

Those contemplating Him, saith Nanak, find bliss.'

P. 275

ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲਾ ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥

Guru Sahib says, "It is not that God has become kind and merciful now. He is an embodiment of compassion and benevolence. It is from the holy word that the element of *'haumein'* (ego) has arisen, from which grew human nature and ignorance. From ignorance emerged *Maya*

with three attributes which is called the 'chief element'; then intelligence or understanding came. After all this arrangement having been made by God, the big and important thing is that while we, who became *'jeevs'* (sentient beings), came under the influence of the three attributes of *Maya*, God still remained different from us, even though living in our midst. God was not affected by *Maya*. He remained unchanged as He was. He remained above the three Modes of *Maya*. God cannot be bound or chained. So He was not chained to *Maya*. This *Maya* expressed itself in three Modes or Attributes. The first writ that God's will and ordinance wrote was of deeds, and with this started the working of the world. Ignorance caught hold of deeds and we started doing deeds and becoming bound to them.

'Assuming form, the Formless One (God) created air, water, and fire (that is, the five elements).'

Bhai Gurdas Ji Var, 4/11

ਓਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰੁ ਕਰਿ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਧਾਰੇ ॥

'Assuming form, the Formless One (God) through a single note created all the endless expanse of creation.

Without any support (except His Own) He created air, water, fire, earth and sky.' *Bhai Gurdas Ji, Var 6/4*

**ਇਕ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਕਰਿ ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਪਸਾਰਾ ॥
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੋ ਧਰਤਿ ਅਗਾਸ ਕਰੇ ਨਿਰਧਾਰਾ ॥**

From a single word arose the entire creation. You may call it a 'thought' or 'idea'; 'thought' too is a word. Some holymen say that God had an idea - 'From one should I become many', but that was the 'word', which emanated from this thought. From that Word arose the entire creation, recite like this -

*Refrain: One Word did create all the universes,
Thy greatness Thou alone do know.*

ਧਾਰਨਾ - ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਬਣਾਏ ਜਗ ਸਾਰੇ,
ਮਹਿਮਾ ਤੇਰੀ ਤੂੰ ਹੈਂ ਜਾਣਦਾ - 2.

'Himself has He spread His Maya - Himself the beholder.

*Various forms of different hues He assumes,
Yet from all remains apart.' P. 537*
ਅਪਨੀ ਮਾਇਆ ਆਪਿ ਪਸਾਰੀ ਆਪਹਿ ਦੇਖਨਹਾਰਾ॥
ਨਾਨਾ ਰੂਪੁ ਧਰੇ ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਸਭ ਤੇ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ॥

'The Lord, of Himself created His own self and assumed He Himself the Name.

Secondly, He made the creation and seated therein He beholds it with delight.

Thou Thyself art the Bestower and Creator and being pleased,

Thou bestowest and showest mercy.

Thou art the knower of all and Thou givest and takest life with a word.

Abiding within, Thou beholdest Thy creation with delight.' P. 463

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ॥
ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸੁਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ॥
ਦਾਤਾ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਤੂੰ ਤੁਸਿ ਦੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਪਸਾਉ॥
ਤੂੰ ਜਾਣੋਈ ਸਭਸੈ ਦੇ ਲੈਸਹਿ ਜਿੰਦੁ ਕਵਾਉ॥
ਕਰਿ ਆਸੁਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ॥

When 'Asa Di Var' happened to be composed, Baba Farid said, "O Nanak! I have heard that you are composing the 'Var' (war). The 'Var' is always between two? How did you bring two? Whom did you reject and whom, select?" It was a very difficult problem because world's task cannot be fulfilled without two. At that moment, Guru Nanak Sahib said, "No; holy hermit. He Himself out of His own self creates; they aren't two. I and my speech or utterance aren't two? My speech or utterance is an expression of myself. I and my strength aren't two. The strength in me is my own self. God creates out of His own self. By effecting creation, He became

immanent from transcendent. After becoming immanent, from the Immanent He revealed the Name. Till today, there is noise and confusion about what Name is. Nobody is able to understand neither the holy Word, nor the Name. We don't even try to understand this. We are just satisfied with doing 'Nitnem' (reading/reciting Gurbani compositions prescribed for a Sikh for daily reading), and observing 'rehats' (disciplines provided in the Sikh code of conduct). Beyond that, we neither do anything, or think of doing anything. From the first class/standard, we do not wish to go into the second. Guru Sahib was calling out to us and reasoning with us, "You should try to understand what you are to do. Understand carefully. After wasting your entire life in the first class, you depart from the world. Preachers too make false promises and do not enlighten you about the quintessence. So you are left dangling midway. Only rare holymen tell you the truth -

'From the Lord's Name has come everything.'
P. 753

ਨਾਮੈ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਆ.....॥

Whatever has come into being has proceeded from the Name Divine. It is a manifestation of the Name -

*'By the Name are sustained all the creatures.
By the Name are sustained continents and universes.'*
P. 284

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ॥
ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ॥

(... to be continued)

**Vishav Gurmat Roohani Mission
Charitable Trust, U.S.A.**

For Atam Marg Publications Audio,
Video, CDs & DVDs

Contact : Baba Satnam Singh Ji Atwal
Po. Box No. 32845, Sanjose,
CA - 95152, U.S.A.
Phone & Fax - 001-408-263-1844
vgrmctusa@yahoo.com

**Atam Marg Organisation, New York
For Atam Marg Publications Audio,
Video, CDs & DVDs**

P.O. Box. 190-167,
South Richmind Hill
New York, 11419
Tel : 718-322-2395

**Atam Marg Spiritual Scientific
Educational Charitable Trust (U.K.)**

9 Elizabeth Rd., Walsall West Midlands
WS5 - 3PF U. K.

For Atam Marg Publications
Audio, Video, CDs & DVDs

Contact : Mrs. Gurbax Kaur,
Mr. Jagtar Kulair

Tel : 0121 200 2818, Fax : 0121 200 2879
Voicemail : 08701654402
Raj Mobile : 07968734058
Email : info@atammarguk.com

You will be pleased to know that
recitation by Sant Baba Waryam Singh Ji is
being broadcast on **Amrit Bani Radio Station,
Satellite Channel 0176** as per schedule given
below. This programme is sponsored by 'Atam
Marg Spiritual Scientific Education Charitable
Trust', U.K.

Sunday	10.00 A.M.	11.00 A.M.
Monday	7.00 P.M.	8.00 P.M.

**IMPORTANT NOTICE
FOR FOREIGN SUBSCRIBERS**

For all enquiries about '*Atam Marg*'
viz. renewal, new membership, non-
receipt of the magazine etc. and also for
procuring audios, videos & CDs; and
books authored by Sant Waryam Singh Ji,
please contact the following :

U. S. A.

BABA SATNAM SINGH JI ATWAL, SANJOSE
Phone & Fax - 001-408-263-1844
vgrmctusa@yahoo.com
BHAI KULDIP SINGH - 408-230-8319

CANADA

Mr. Parmjit Singh Sandhu
Cell No. : 07788389135, TEL. NO. 604-593-2599
Email:-pbkrj@yahoo.ca
Harminder Takhar
Phone :- 604-597-4381

ENGLAND

**BIBI GURBAKSH KAUR &
JAGTAR SINGH JI (JAGGI)**
Phone - 0121-200-2818
Fax - 0121-200-2879
Raj Mobile 07968734058

For U.K. renewal of Atam Marg Magazine please
forward cheque £ 30.00 payable to A.M.S.S.E.C.T.
(U.K.) 9 Elizabeth Road, Walsall, West Midlands
WS5 3 PF

AUSTRALIA

BHAI JIWAN SINGH JI
Phone - 03-943-65865
Fax - 03-943-65867